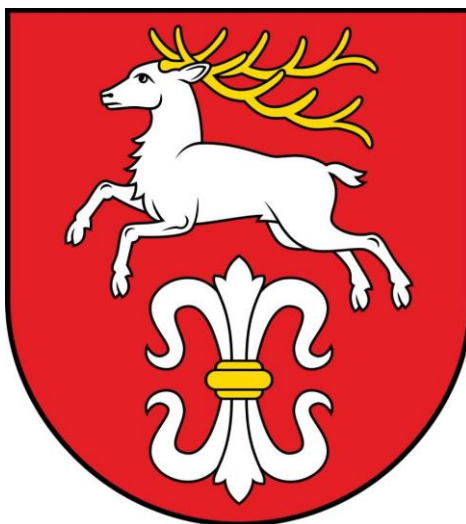

Diagnoza potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w Gminie Bukowsko

Zamawiający:

Gmina Bukowsko

Bukowsko 290,
38-505 Bukowsko

Diagnoza opracowania przez:

INDEKS Ośrodek Badań Społecznych

www.indeks-badania.pl
ul. Jana Pawła II 14,
61-139 Poznań
tel. (61) 8 55 15 75, 502 625 176
biuro@indeks-badania.pl

Bukowsko 2021

Diagnoza potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w Gminie Bukowsko.

Spis treści:

I. Wprowadzenie.....	5
<i>I.1. Podstawy metodologiczne diagnozy.</i>	<i>6</i>
<i>I.2. Pytania badawcze.....</i>	<i>9</i>
<i>I.3. Metody i techniki badawcze.....</i>	<i>10</i>
 II. Opis wyników badania.....	 14
<i>II.1. Analiza danych zastanych.....</i>	<i>14</i>
<i>II.1.1. Struktura demograficzna i podstawowe dane o mieszkańcach gminy Bukowsko.</i>	<i>14</i>
<i>II.1.2. Diagnoza warunków życia mieszkańców gminy Bukowsko – środowisko kulturowe, sport i rekreacja, mieszkalnictwo, transport i komunikacja.....</i>	<i>19</i>
<i>II.1.3. Usługi publiczne na terenie gminy Bukowsko (edukacja, ochrona zdrowia, organizacje społeczne).</i>	<i>23</i>
<i>II.1.4. Sytuacja gospodarcza w gminie Bukowsko.</i>	<i>35</i>
<i>II.2. Diagnoza problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej</i>	<i>36</i>
<i>II.2.1 Ubóstwo.</i>	<i>37</i>
<i>II.2.2. Niepełnosprawność.....</i>	<i>38</i>
<i>II.2.3. Długotrwała lub ciężka choroba.....</i>	<i>39</i>
<i>II.2.4. Bezrobocie.</i>	<i>40</i>
<i>II.2.5. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.</i>	<i>42</i>
<i>II.2.6. Uzależnienia.....</i>	<i>43</i>
<i>II.2.7. Przemoc w rodzinie.</i>	<i>46</i>
<i>II.2.8. Problemy ludzi starszych.....</i>	<i>48</i>
<i>II.3. Pomoc społeczna w gminie Bukowsko. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku.....</i>	<i>50</i>
<i>II.3.1. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia w gminie Bukowsko. Przyczyny kwalifikujące do świadczeń z pomocy społecznej.....</i>	<i>52</i>
<i>II.3.2. Działania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku.....</i>	<i>53</i>

II.3.3 Wskaźnik deprywacji lokalnej w gminie Bukowsko.....	57
--	----

III. Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w ujęciu badań ankietowych mieszkańców gminy Bukowsko. Wyniki badań. 58

III.1. Ocena warunków życia w gminie Bukowsko.....	59
III.2. Skala występowania i dokuczliwości problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko.....	61
III.3. Grupy społeczne zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym w gminie Bukowsko.....	62
III.4. Dostępność i jakość różnych usług społecznych w gminie Bukowsko.	63
III.5. Problemy rodzin z dziećmi w gminie Bukowsko.	65
III.6. Problemy osób niepełnosprawnych oraz starszych w gminie Bukowsko.....	70
III.7. Problemy dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko.	73
III.8. Problem bezrobocia w gminie Bukowsko.	73
III.9. Problem uzależnień na terenie gminy Bukowsko.....	75
III.10. Zjawisko przemocy domowej w gminie Bukowsko.....	77
III.11. Aktywność lokalna mieszkańców gminy Bukowsko.	82
III.12. Trudności w korzystaniu z usług zdrowotnych na terenie gminy Bukowsko.	83
III.13. Propozycje ograniczenia obszarów problemów społecznych występujących w gminie Bukowsko.....	84
III.14. Potrzeba reorganizacji działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku oraz wprowadzenia nowych form usług społecznych.....	85

IV. Wyniki badania jakościowego przeprowadzonego z usługodawcami oraz z lokalnymi ekspertami z terenu gminy Bukowsko. 91

IV.1. Największe, najważniejsze problemy społeczne na terenie gminy Bukowsko.	92
IV.2. Wskazanie działań, które pomogłyby wyeliminować problemy społeczne na terenie gminy Bukowsko.....	96
IV.3. Wskazanie nowych usług społecznych koniecznych do wprowadzenie w gminie Bukowsko.....	99

<i>IV.4. Możliwości współpracy interesariuszy usług społecznych w gminie Bukowsko z Centrum Usług Społecznych w gminie Bukowsko.</i>	<i>102</i>
<i>V. Konsultacje społeczne.</i>	<i>104</i>
<i>VI. Wnioski i rekomendacje.</i>	<i>106</i>
<i>Spis rysunków:</i>	<i>115</i>
<i>Spis tabel:.....</i>	<i>116</i>

I. Wprowadzenie.

Prezentowany raport jest rezultatem badań i analiz socjologicznych, których nadrzędnym celem było zdiagnozowanie potrzeb i potencjału społeczności lokalnej - mieszkańców gminy Bukowsko. Niniejsza diagnoza stanie się podstawą do planowania rozwoju usług społecznych w gminie Bukowsko, wskazania metod ich realizacji oraz sposobu na zaangażowanie w ten proces różnych interesariuszy, w tym między innymi instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, przedsiębiorców oraz co najważniejsze samych mieszkańców gminy Bukowsko. Badania realizowane w ramach niniejszej diagnozy zostało przeprowadzone na zlecenie Gminy Bukowsko przez Ośrodek Badań Społecznych INDEKS w lipcu 2021 roku. Celem przeprowadzonych badań było wieloaspektowe zdiagnozowanie potrzeb i potencjału społeczności lokalnej gminy Bukowsko w zakresie usług społecznych, w szczególności zidentyfikowanie istniejącego w środowisku lokalnym zapotrzebowania na usługi społeczne i określenie kierunków rozwoju gminy Bukowsko w zakresie usług społecznych. Diagnoza społeczna opierała się na badaniach i analizach socjologicznych, których nadrzędnym celem było zdiagnozowanie potrzeb i oczekiwań mieszkańców gminy Bukowsko w zakresie usług społecznych oraz stopnia ich zaspokojenia. Przeprowadzone badania pozwolą na zaprojektowanie działań zmierzających do poprawy usług społecznych skierowanych do mieszkańców gminy Bukowsko a realizowanych przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Prezentowana Diagnoza stanowić będzie punkt odniesienia do opracowania Planu Wdrażania Centrum Usług Społecznych i Programu Usług Społecznych. Wyniki przedstawione w opracowaniu powinny być niezbędnym elementem dla opracowania Planu organizowania społeczności lokalnej, który z założenia powinien uwzględniać wyniki rozpoznania potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie działań wspierających oraz uzupełniających usługi społeczne. Należy podkreślić, że przeprowadzone badania pozwolą na zaprojektowanie działań zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców gminy Bukowsko, w tym zwiększenia ich uczestnictwa w życiu społecznym.

1.1. Podstawy metodologiczne diagnozy.

Opracowanie diagnozy potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych, zwanej dalej diagnozą, odnosi się do zapisu *art. 21 Ustawy z dnia 19 lipca 2019r. o realizowaniu usług społecznych przez Centrum Usług Społecznych*, oraz zapisów z realizowanego w gminie Bukowsko Projektu „Utworzenie Centrum Usług Społecznych w Gminie Bukowsko” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 Oś priorytetowa II, Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Celem głównym projektu jest utworzenie przez Gminę Bukowsko Centrum Usług Społecznych, na podstawie *art 8 ust. o realizowaniu usług społecznych przez Centrum Usług Społecznych*, poprzez przekształcenie istniejącego dotychczas Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku. Realizacja projektu ma za zadanie zwiększyć zakres zaspokajania przez gminę potrzeb mieszkańców gminy Bukowsko w obszarze określonych usług społecznych i ich koordynacji. Nowo inicjowana instytucja lokalnej polityki społecznej, jaką jest Centrum Usług Społecznych stanowić będzie odpowiedź na potrzebę modyfikacji polityki społecznej, a przede wszystkim potrzeby wzmocnienia rozwoju usług społecznych. Centrum Usług Społecznych w gminie Bukowsko będzie pełnić rolę koordynującą w zakresie świadczeń różnego rodzaju usług społecznych, co w efekcie wpłynie na lepszą skuteczność udzielania usług społecznych oraz pełniejszy dostęp do nich. Koordynacja tych działań przyczyni się do podniesienia jakości usług na rzecz ogółu mieszkańców gminy Bukowsko.

Udzielanie przez Centrum Usług Społecznych kompleksowego wsparcia i będzie skutkowało szeroką ofertą skierowaną do całej lokalnej społeczności, a nie jedynie do grup osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej - spełniających kryteria określone w ustawie)

W aspekcie systemowym centra usług społecznych będą stanowić instytucjonalny pomost pomiędzy:

- 1) wsparciem socjalnym organizowanym według zasady selektywności i adresowanym do osób i rodzin znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji życiowej (pomoc społeczna) oraz
- 2) wsparciem społecznym o charakterze powszechnym z usługami oferowanymi wszystkim zainteresowanym mieszkańcom.

Centrum może realizować usługi społeczne będące zadaniami własnymi gminy oraz zadaniami z zakresu administracji rządowej zleconymi gminie. Centrum może realizować usługi społeczne będące zadaniami własnymi powiatu oraz zadaniami z zakresu administracji rządowej zleconymi powiatowi, po uprzednim zawarciu porozumienia pomiędzy gminą, która utworzyła centrum, a powiatem.

Diagnoza potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych została przeprowadzona i opracowana zgodnie z wytycznymi i rekomendacjami, które znajdują się w broszurze *Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych*, wydanej przez Kancelarię Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w ramach pakietu edukacyjnego *Jak utworzyć i prowadzić centrum usług społecznych?* Zgodnie z przedstawionymi w opracowaniu założeniami diagnoza uwzględnia następujące warunki:

➤ **Wieloaspektowość**

Diagnoza uwzględniać różnorodne uwarunkowania i przejawy kondycji społeczności lokalnej, w tym:

- ✓ środowiskowe,
- ✓ gospodarcze,
- ✓ społeczne,
- ✓ demograficzne,
- ✓ kulturowe.

Dostarcza wiedzę zarówno na temat potrzeb społecznych (popyt), jak i zakresu oferowanych usług społecznych (podaż). Analizuje wzajemne oddziaływanie uwzględnionych aspektów, sfer aktywności czy sektorów życia społecznego, np. związek między kondycją lokalnych podmiotów gospodarczych a realnymi i potencjalnymi problemami społecznymi.

➤ **Kompleksowość**

Diagnoza uwzględnia szeroki zakres działań usługowych organizowanych przez gminę. Ustawodawca wskazuje 14 obszarów (por. art. 2 ust. 1 ustawy o CUS):

- ✓ politykę prorodzinną,
- ✓ wspieranie rodziny,
- ✓ system pieczy zastępczej,
- ✓ pomoc społeczną,
- ✓ wspieranie osób niepełnosprawnych,
- ✓ edukację publiczną,
- ✓ przeciwdziałanie bezrobociu,
- ✓ promocję i ochronę zdrowia,
- ✓ edukację publiczną,
- ✓ kulturę,
- ✓ kulturę fizyczną i turystykę,
- ✓ pobudzanie aktywności obywatelskiej,
- ✓ mieszkalnictwo,
- ✓ reintegrację zawodową i społeczną.

➤ **Zróżnicowanie metod badawczych**

Diagnoza opisuje obserwowane zjawiska, uwzględniając złożone uwarunkowania i szeroki zakres potrzeb, a tym samym usług. Aby ten stan rzeczy osiągnąć, zastosowano różnorodne metody i techniki badawcze:

- ✓ łączenie analiz ilościowych z jakościowymi,
- ✓ łączenie analizy danych zastanych i danych wywoływanych,
- ✓ zastosowanie analizy zawartości mediów,

- ✓ prowadzenie zarówno wywiadów indywidualnych, jak i wywiadów grupowych,
- ✓ stosowanie metod i technik interaktywnych, partycypacyjnych (np. spacerów badawczych, warsztaty, panele eksperckie).

➤ **Partycypacja**

Diagnoza dotyczy mieszkańców społeczności lokalnej, ich potrzeb, potencjałów, jakości życia, wzajemnych relacji, reguł wspólnego życia i perspektyw rozwojowych. W związku z tym ma charakter partycypacyjny – to znaczy, że zapewnia uczestnictwo i wpływ społeczności na przebieg i rezultaty procesu. Spełnienie tego warunku było możliwe dzięki przyjęciu następujących rozwiązań:

- ✓ aktywne i świadome uczestnictwo reprezentantów kadry centrów usług społecznych i innych przedstawicieli gminy we wszystkich etapach diagnozy (planowanie – badanie – redagowanie raportu);
- ✓ zastosowanie metod i technik interaktywnych, zapewniających uwzględnienie potrzeb, opinii i pomysłów poszczególnych grup mieszkańców;
- ✓ konsultowanie z mieszkańcami zasad przeprowadzenia i treści diagnozy zarówno przed rozpoczęciem badań, jak i po ich zakończeniu;
- ✓ włączenie niektórych grup mieszkańców do procesu diagnozowania.

➤ **Praktyczność**

Cel diagnozy jest praktyczny – dostarczenie władzom gminy informacji o potrzebach mieszkańców w zakresie usług społecznych. Informacje te powinny stać się podstawą lokalnej polityki społecznej, zdolnej do trwałego i kompleksowego rozwiązywania problemów społecznych i tworzenia warunków rozwoju lokalnego. Diagnoza zawiera zestaw rekomendacji wynikających z trafnego rozpoznania potrzeb i potencjałów.

1.2. Pytania badawcze.

Przygotowana diagnoza odpowiada między innymi na następujące pytania badawcze:

- ✓ Jaki jest obecny stan świadczonych usług społecznych w gminie Bukowsko?
- ✓ Jakie są potrzeby społeczne mieszkańców gminy Bukowsko?

- ✓ Na które ze zdefiniowanych potrzeb może odpowiadać działalność Centrum Usług Społecznych w Bukowsku?
- ✓ Jaki jest potencjał społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych?
- ✓ Jakie rozwiązania należy wprowadzić w zakresie usług społecznych, w celu zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb mieszkańców gminy Bukowsko?

Przedstawione powyżej pytania skorelowane są zarówno z potrzebami, jak i potencjałem lokalnej społeczności w zakresie usług społecznych, co wynika z wymogów ustawowych wobec programu rozwoju usług społecznych oraz wdrażania i funkcjonowania Centrum Usług Społecznych. Koncepcja badania została opracowana z uwzględnieniem wstępnego rozeznania potrzeb i potencjału, przeprowadzonego przez pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku.

1.3. Metody i techniki badawcze.

W celu uzyskania jak najbardziej wiarygodnych wyników w projekcie badawczym została zastosowana triangulacja metodologiczna, polegająca na wykorzystaniu w toku badań różnych metod i technik oraz źródeł pozyskiwania informacji (połączenie wzajemnie komplementarnych metod i technik badawczych zarówno ilościowych jak i jakościowych). Z uwagi na to, iż badane obszary społeczne są bardzo złożone, należało zbadać je poprzez równoległe użycie różnych metod. Pojedyncze procedury badawcze obejmują tylko wybrane aspekty problematyki, ale nie zjawiska poboczne, z tego też względu, w badaniu zastosowane zostały następujące metody i techniki badawcze:

➤ Metody ilościowe:

1) Analiza danych zastanych – (desk research) – obejmowała analizę, weryfikację i kompilację danych i informacji pochodzących z ogólnodostępnych raportów i baz, a także sprawozdań gminnych instytucji. Analiza została przeprowadzona w oparciu o dane za lata 2018-2020, przy założeniu wykorzystania danych rocznych najbardziej aktualnych na moment diagnozy. W przypadku niektórych aspektów (np. demograficznych) analizą objęte zostały

dane w dłuższej perspektywie czasowej z uwagi na konieczność uwypuklenia zachodzących procesów. Analiza danych zastanych (desk research) jest metodą, która została zastosowana w początkowej fazie procesu i posłużyła między innymi do integracji oraz syntezy dostępnych informacji, związanych z przedmiotem badań. W tym celu wykorzystane zostały dostępne źródła informacji: dane statystyczne, dokumenty strategiczne i programowe oraz raporty. Do głównych źródeł analiz danych należały takie źródła informacji jak:

- ✓ Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego,
- ✓ Baza REGON,
- ✓ Rejestr Mieszkańców,
- ✓ Raporty o stanie Gminy Bukowsko za 2019 i 2020 rok,
- ✓ Ocena Zasobów Pomocy Społecznej,
- ✓ Sprawozdania MRPiS-03,
- ✓ Sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku,
- ✓ Sprawozdania z realizacji Gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie dla Gminy Bukowsko,
- ✓ Sprawozdania z realizacji Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych,
- ✓ Sprawozdania z działalności Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- ✓ Sprawozdania z realizacji Programu wspierania rodziny w Gminie Bukowsko,
- ✓ Sprawozdania z realizacji Programu współpracy Gminy Bukowsko z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.
- ✓ Dane statystyczne z Powiatowego Urzędu Pracy w Sanoku (Informacja sygnałna o sytuacji na rynku pracy w powiecie sanockim wg stanu na koniec roku 2018 – 2020)

W ramach analizy dokumentów przeanalizowane zostały zapisy dwóch kluczowych dokumentów strategicznych na poziomie gminy, tj. Strategii Rozwoju Gminy Bukowsko oraz Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Bukowsko odnosząc się w szczególności do ich celów oraz planowanych kierunków działań.

2) Badania ilościowe, sondażowe mieszkańców gminy Bukowsko.

Zgodnie z koncepcją metodologiczną badania ankietowe – sondażowe mieszkańców realizowane w ramach diagnozy powinny zostać przeprowadzone na próbie minimum 4% dorosłych mieszkańców gminy Bukowsko. Według danych Urzędu Gminy w Bukowsku w 2020 roku gminę zamieszkiwało 4 310 osób w wieku powyżej 18 lat. Minimalna próba badawcza wynosić powinna N=172 osoby. W toku badań przeprowadzono nieznacznie większą liczbę ankiet N=174 z mieszkańcami gminy Bukowsko.

Badania ilościowe, sondażowe z mieszkańcami gminy Bukowsko zostały przeprowadzone z uwzględnieniem dwóch komplementarnych technik badawczych.

- ✓ **Technika PAPI** (Paper And Pencil Interview) – kwestionariuszowy wywiad bezpośredni realizowany przy użyciu papierowej ankiety wypełnianej przez wykwalifikowanego ankietera. Wywiad może być przeprowadzany w dowolnym miejscu a kwestionariusz do badania jest w formie papierowej. Pytania czytane są przez ankietera, który jednocześnie zapisuje odpowiedzi respondenta. To najbardziej tradycyjna metoda badawcza i także najbardziej skuteczna. Respondenci rozmawiając z ankierem, którego mają przed sobą, czują się silnie zmotywowani do udzielania rzetelnych odpowiedzi.
- ✓ **Technika CAWI** (Computer Assisted Web Interview) – ankieta internetowa ułatwia ankietowanie dużych grup respondentów w relatywnie najkrótszym czasie, pozwalając na jednoczesne prowadzenie dużej liczby niezależnych pomiarów. Badanie ma charakter anonimowy, co prowadzi do zwiększenia wiarygodności odpowiedzi. Ankiety internetowe zostały umieszczane na stronach Urzędu Gminy Bukowsko, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz innych instytucji działających w obszarze społecznym.

Badania ilościowe pozwoliły na uzyskanie danych statystycznych, przydatnych do zdiagnozowania sytuacji pod kątem sposobu świadczenia i organizacji usług społecznych w gminie Bukowsko oraz danych dotyczących popytu i oczekiwań mieszkańców na określone usługi społeczne.

➤ **Metody jakościowe:**

Badanie jakościowe: Indywidualne Wywiady Pogłębione (IDI). Za pomocą tej techniki pozyskiwane są informacje, które w sposób szczegółowy dotyczą badanych zagadnień. Mniej lub bardziej sformalizowany scenariusz daje respondentowi możliwość swobodnej wypowiedzi. Podstawową zaletą wywiadów pogłębionych jest możliwość uzyskania wielowymiarowych opinii respondentów. Indywidualne Wywiady Pogłębione są jedną z najbardziej popularnych metod badań jakościowych, polegającą na przeprowadzeniu serii szczegółowych rozmów z respondentami, którzy dobierani są w sposób celowy, zgodny z założonym celem badawczym. Zastosowanie tej metody umożliwiło dotarcie do bardzo szczegółowych informacji. Wywiady pogłębione przeprowadzone zostały przez wyspecjalizowanych badaczy, posiadających wiedzę, doświadczenie i umiejętności psychologiczne. **Indywidualne Wywiady Pogłębione przeprowadzone zostały z lokalnymi liderami, osobami kluczowymi, przedstawicielami władz lokalnych, przedstawicielami podmiotów gospodarczych, instytucji ekonomii społecznej i NGO.**

Badania jakościowe dostarczyły bardziej szczegółowych informacji, które pozwoliły na uzyskanie pogłębionej wiedzy, m.in. z perspektywy lokalnych ekspertów, usługodawców, a także (różnych grup) odbiorców usług społecznych.

II. Opis wyników badania.

II.1. Analiza danych zastanych.

Prezentowana część diagnozy zawiera zestawienie najważniejszych informacji statystycznych na temat sytuacji społecznej gminy Bukowsko ze szczególnym uwzględnieniem świadczenia dotychczasowych i projektowania nowych usług społecznych. Analiza danych zastanych obejmuje syntetyczną diagnozę społeczno-demograficzną gminy oraz informacje na temat kluczowych usług i usługodawców w obszarze społecznym. Prezentowane informacje zostały pozyskane na etapie Analizy danych zastanych (desk research) co oznacza, że opracowano je na podstawie dostępnych źródeł informacji: danych statystycznych, dokumentów strategicznych i programowych, raportów z badań, analiz i innych dostępnych opracowań.

II.1.1. Struktura demograficzna i podstawowe dane o mieszkańcach gminy Bukowsko.

Gmina Bukowsko leży we wschodniej części Beskidu Niskiego, 16 km na południowy zachód od Sanoka na Pogórzu Bukowskim. Gmina Bukowsko położona jest nad potokiem Bukowiec oraz Sanoczek w dorzeczu Sanu. Bukowsko to gmina wiejska położona w województwie podkarpackim, w powiecie sanockim. Gminę tworzy 14 miejscowości Bukowsko, Dudyńce, Karlików, Nadolany, Nagórzany, Nowotaniec, Płonna, Pobiedno, Tokarnia, Wola Piotrowa, Wola Sękowa, Wolica, Zboiska i Ratnawica oraz 3 już nieistniejące wsie Przybyszów, Bełchówka, Kamienne. Gmina Bukowsko zajmuje obszar 138,2 km². Siedzibą gminy jest Bukowsko znajdujące się przy drodze wojewódzkiej nr 889. Najbliższe przejście graniczne ze Słowacją znajduje się 21 km od Bukowska. Dwie największe miejscowości (pod względem zajmowanej powierzchni) w gminie to Bukowsko oraz Karlików. Gęstość zaludnienia wynosi ok. 40 os/km². Jednak należy zaznaczyć, że z uwagi na dużą lesistość gminy nie jest ono równomierne. Najrzadziej zaludnioną miejscowością jest Karlików (4 os/km²), najbardziej Nagórzany 103,52 (os/km²). Gminami sąsiadującymi z gminą Bukowsko są gminy: Komańcza, Rymanów, Sanok, Zagórz oraz Zarszyn.

Gmina Bukowsko jest gminą rolniczą. Użytki rolne stanowią ponad 52% całego obszaru gminy, natomiast lasy i tereny zadrzewione to blisko 43%. Kompleksy leśne na terenie gminy Bukowsko mają charakter mieszany, dominują zespoły bukowe z domieszką jodły pospolitej. Do gatunków drzew stosunkowo często spotykanych w okolicznych lasach należą również: jawor, osika, lipa drobnolistna i dąb.

Obszar gminy Bukowsko jest to teren stosunkowo dobrze zagospodarowany pod względem turystycznym. Dobrze rozbudowana jest sieć gospodarstw agroturystycznych oferujących oprócz pobytów różnorodne atrakcje dla gości. Na terenie gminy w Karlikowie działa największy wyciąg narciarski w regionie liczący 1126 m. Poniższa mapa ukazuje usytuowanie poszczególnych miejscowości w gminie Bukowsko.

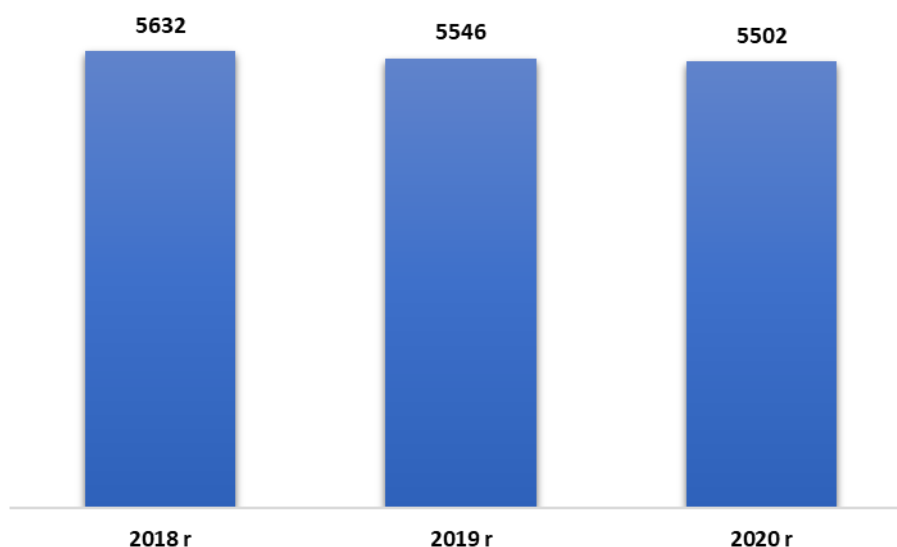
Rysunek 1. Położenie gminy Bukowsko.

Na koniec roku 2020 roku gminę Bukowsko według danych meldunkowych zamieszkiwało 5 502 mieszkańców. Do najliczniejszych miejscowości w gminie Bukowsko należą miejscowości: Bukowsko - 1 927 osób, Nadolany – 672 osoby oraz Pobiedno – 594 osoby

zameldowane na pobyt stały. W porównaniu z rokiem 2019 liczba mieszkańców zmniejszyła się o 44 osoby. W gminie Bukowsko spada liczba urodzeń (z 68 w roku 2018 do 55 w roku 2020). Zwiększa się natomiast liczba zgonów (z 46 w roku 2018 do 76 w roku 2020). Wśród ogólnej populacji gminy Bukowsko nieznacznie przeważają mężczyźni. W roku 2020 stanowili oni 50,4% populacji (2 813 osób), przy 49,6% kobiet (2 769 osób). Według danych statystycznych liczba ludności na przestrzeni ostatnich trzech lat ulega systematycznemu spadkowi. Zmniejszenie liczby ludności w gminie Bukowsko związane jest ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych.

Rysunek 2. Liczba mieszkańców gminy Bukowsko na przestrzeni lat 2018 – 2020 r. (opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Bukowsku).

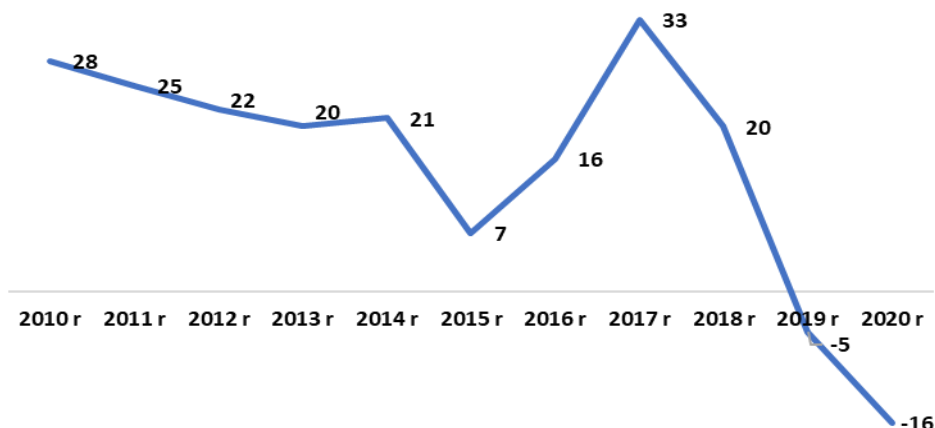
Struktura wiekowa ludności zamieszkującej gminę Bukowsko różni się nieznacznie od struktury wiekowej mieszkańców powiatu sanockiego. Struktura mieszkańców gminy Bukowsko z uwzględnieniem grup funkcjonalnych wskazuje na 60,9% udział osób w wieku produkcyjnym, 21,1% udział osób w wieku przedprodukcyjnym oraz 18,0% udział osób w wieku poprodukcyjnym. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w gminie Bukowsko jest większy niż w powiecie sanockim, natomiast odsetek osób w wieku poprodukcyjnym jest niższy. Takie dane oznaczają że mieszkańcy gminy Bukowsko są relatywnie młodszy niż mieszkańcy powiatu sanockiego.

Tabela 1. Ludność gminy Bukowsko oraz powiatu sanockiego według kategorii na koniec 2020 roku. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

	gmina Bukowsko	powiat sanocki
w wieku przedprodukcyjnym	21,1%	17,3%
w wieku produkcyjnym	60,9%	60,7%
w wieku poprodukcyjnym	18,0%	22,0%

Przyrost naturalny w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2018 utrzymywał się na dodatnim poziomie. Niestety w ostatnich dwóch latach przyrost naturalny w gminie Bukowsko jest ujemny - notuje się większą liczbę zgonów niż narodzin wśród mieszkańców gminy Bukowsko.

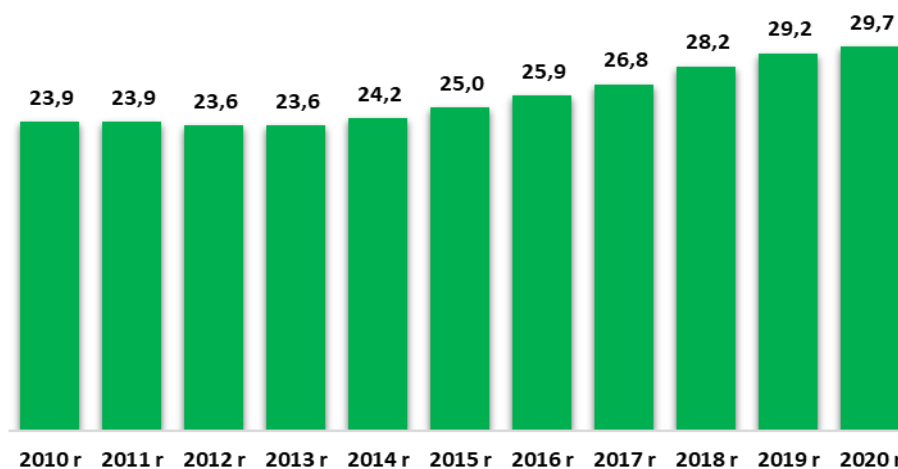
Rysunek 3. Przyrost naturalny w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2020. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Zmiany w strukturze demograficznej ludności, związane ze starzeniem się społeczeństwa, przyczynią się w przyszłości do coraz większego obciążenia osób w wieku produkcyjnym, które będą musiały utrzymywać powiększającą się stale liczbę osób w wieku poprodukcyjnym, w szczególności osób w wieku emerytalnym. Jednym z przydatnych wskaźników demograficznych określających przyszłe tendencje demograficzne jest wskaźnik obciążenia demograficznego, przedstawiający ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wartość tego wskaźnika w gminie Bukowsko stopniowo wzrasta, osiągając w 2019 roku 29,7 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Zwiększające się obciążenie demograficzne jest związane z malejącym odsetkiem osób młodych oraz wzrastającym odsetkiem osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Warto jednak zauważyć, że wskaźnik obciążenia demograficznego w

gminie Bukowsko jest znacznie niższy niż w powiecie sanockim i województwie podkarpackim, który wynosił w 2020 roku odpowiednio 36,3 oraz 34,0. Takie dane po raz kolejny potwierdzają, że mieszkańcy gminy Bukowsko są młodszą społecznością niż mieszkańcy powiatu, czy też całego województwa. Jest to optymistyczny wniosek w kontekście ogólnopolskiego problemu starzenia się społeczeństwa.

Rysunek 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w gminie Bukowsko w latach 2010-2020. (Opracowanie własne na podstawie danych GUS).

W 2020 roku saldo migracji wewnętrznych dla gminy Bukowsko było ujemne i wyniosło (-48). Więcej mieszkańców wyprowadza się z gminy Bukowsko niż się do niej wprowadza. Ta ujemna tendencja utrzymuje się od kilku lat. W tym samym okresie zanotowano dodatnie saldo migracji zagranicznych.

Tabela 2. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2020. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

	saldo migracji wewnętrznych	saldo migracji zewnętrznych
2010 r	-3	1
2011 r	6	0
2012 r	-14	0
2013 r	-2	-1
2014 r	-12	-2
2015 r	-8	0
2016 r	-16	4
2017 r	-11	-3
2018 r	-48	0
2019 r	-22	1
2020 r	-25	1

II.1.2. Diagnoza warunków życia mieszkańców gminy Bukowsko – środowisko kulturowe, sport i rekreacja, mieszkalnictwo, transport i komunikacja.

Środowisko kulturowe w gminie Bukowsko.

Główną instytucją prowadzącą działalność kulturalną w gminie Bukowsko jest Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku. Biblioteka służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych, informacyjnych i czytelniczych mieszkańców gminy oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Do zadań placówki należy w szczególności gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, udostępnianie zbiorów na miejscu i wypożyczanie na zewnątrz, prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych z uwzględnieniem szczególnych potrzeb dzieci i młodzieży oraz osób niepełnosprawnych. Biblioteka posiada 2 filie – w Nowotańcu i Pobiednie. Biblioteka umożliwia czytelnikom korzystanie z komputerów z dostępem do sieci Internet. Obok podstawowej działalności jest organizatorem imprez integracyjnych, konkursów i spotkań, prowadzi lekcje biblioteczne, promuje czytelnictwo poprzez m.in. udział w Dniu Głośnego Czytania. Placówka zatrudnia 4 etatowych pracowników.

Na terenie gminy działa kapela ludowa „Bukowianie” z Bukowska oraz kilka Kół Gospodyń Wiejskich. Gmina Bukowsko posiada różnorodny kalendarz imprez – kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych. Ich organizacją zajmuje się głównie pracownik Urzędu Gminy w Bukowsku ds. promocji i kultury, ale także Gminna Biblioteka Publiczna, placówki oświatowe, sołectwa, organizacje pozarządowe – szczególnie Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej w Bukowsku, oraz Fundacja „Latarnia” w Woli Piotrowej. Do najważniejszych imprez kulturalnych organizowanych w gminie należą:

- Święto Chleba – dożynki gminne,
- „Opłatkowe Spotkanie Kapel Ludowych”,
- zawody Sportowo-Pożarnicze.

W gminie obchodzone są także uroczystości patriotyczne – Konstytucji 3 Maja i Święto Niepodległości. Bazę do prowadzenia działalności kulturalnej w gminie stanowią domy ludowe w Bukowsku, Nowotańcu i Pobiednie, nad którymi nadzór i fachową opiekę sprawuje pracownik Urzędu Gminy w Bukowsku ds. promocji i kultury. Placówki umożliwiają¹ integrację mieszkańców i stwarzają możliwości dla zagospodarowania czasu wolnego dzieci

¹ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko na lata 2019-2023

i młodzieży. Na terenie gminy działa również Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej, który jest kontynuacją działającego od 1959 roku Uniwersytetu Ludowego we Wzdowie. Nawiązuje on do międzywojennych tradycji szkół ludowych, w których duże znaczenie przykładano do ochrony dziedzictwa kulturowego, rozwoju osobowego i społecznego. Obecny kierunek – rękodzieło artystyczne – prowadzony jest od 1984 roku. W historii uniwersytetu znaczącą rolę ogrywały również profil kulturalno-oświatowy oraz teatralny. Poniższa tabela zawiera wykaz placówek kulturalnych funkcjonujących w gminie.

Tabela 3. Placówki kulturalne w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku	38-505 Bukowsko 71
2.	Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku, Filia w Pobiednie	Pobiedno, 38-505 Bukowsko
3.	Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku, Filia w Nowotańcu	Nowotaniec 92, 38-505 Bukowsko
4.	Dom Ludowy w Bukowsku	38-505 Bukowsko 889
5.	Dom Ludowy w Nowotańcu	Nowotaniec, 38-505 Bukowsko
6.	Dom Ludowy w Pobiednie	Pobiedno, 38-505 Bukowsko
7.	Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej	Wola Sękowa 37, 38-505 Bukowsko

Sport i rekreacja w gminie Bukowsko.

Upowszechnianiu kultury fizycznej, sportu i rekreacji w gminie służy dostępna na jej terenie infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa obiektu	adres obiektu
1.	Stadion w Bukowsku	38-505 Bukowsko 348
2.	Stadion w Nowotańcu	Nowotaniec 116, 38-505 Bukowsko
3.	Boisko sportowe przy Zespole Szkół w Bukowsku	38-505 Bukowsko 142
4.	Boisko sportowe przy Zespole Szkół w Nowotańcu	Nowotaniec 77, 38-505 Bukowsko
5.	Boisko sportowe przy zespole szkół w Pobiednie	Pobiedno 105, 38-505 Bukowsko

W gminie odbywają się imprezy sportowo-rekreacyjne. Wśród ważniejszych wymienić należy Gminną Ligę Piłki Halowej, Zawody sportowo-pożarnicze, Ogólnopolski turniej wiedzy pożarniczej, Bukowski Regionalny Turniej Sprawności Obronnej i Zawody Strzeleckie Żołnierzy Rezerwy. Gmina posiada zasoby przyrodnicze i kulturowe pozwalające na rozwój na jej terenie różnych form wypoczynku i rekreacji. Potencjał rekreacyjny gminy tworzą duże kompleksy leśne i piękny górzysty krajobraz. Na jej terenie zlokalizowanych jest kilka obiektów agroturystycznych i gastronomicznych; przez obszar gminy przebiegają liczne szlaki turystyczne, trasy piesze, konne i rowerowe, ścieżki spacerowe, a atrakcją sezonu zimowego jest wyciąg narciarski w Karlikowie.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Bukowsko.

Na terenie gminy infrastruktura budowlana różni się wiekiem, powierzchnią zabudowy, technologią wykonania, przeznaczeniem oraz wynikającą z podstawowych parametrów energochłonnością. Na terenie gminy należy wyróżnić:

- ✓ budynki mieszkalne,
- ✓ obiekty użyteczności publicznej,
- ✓ obiekty pod działalność usługowo-handlową i wytwórczą,
- ✓ obiekty pod działalność rolniczą.

Charakter zabudowy mieszkaniowej nie jest jednolity.

Zasób mieszkaniowy Gminy stanowi 15 lokali o łącznej powierzchni użytkowej 674,7 m² znajdujących się w 5 budynkach stanowiących własność Gminy Bukowsko w tym:

Lokale mieszkalne w Agronomówkach

- Nowotaniec - 3 mieszkania - 115 m²

- Bukowsko - 3 mieszkania - 115 m²

Lokale mieszkalne w Ośrodkach Zdrowia

- Bukowsko - 4 mieszkania - 239,90 m²

- Nowotaniec - 2 mieszkania - 155,30 m²

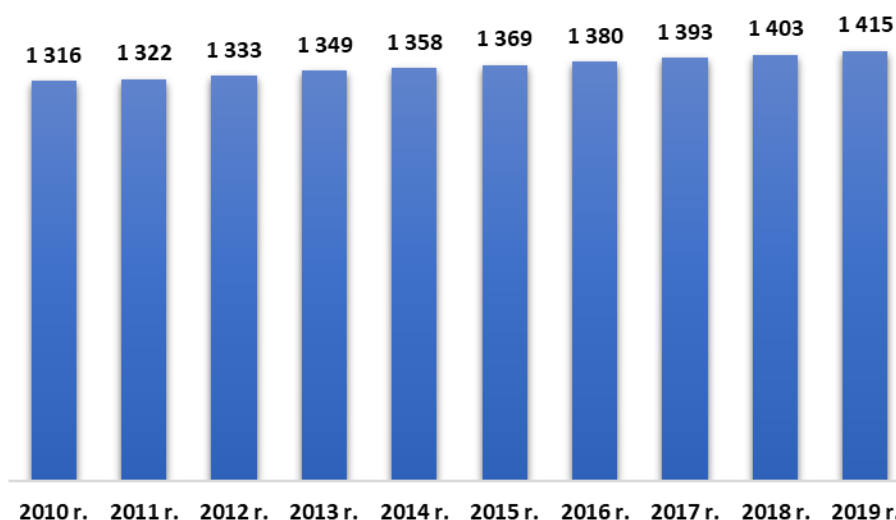
Lokale mieszkalne w budynku b. Urzędu Gminy (stara poczta)

- Bukowsko - 3 mieszkania - 49,50 m²

Ze stanu zasobu mieszkaniowego gminy nie wyodrębniono lokali socjalnych, z uwagi na brak środków finansowych oraz mając na uwadze fakt, iż zasób mieszkaniowy Gminy Bukowsko

zabezpiecza potrzeby mieszkańców Gminy nie planowano też zwiększenia ilości lokali mieszkalnych. Lokale tworzące mieszkaniowy zasób Gminy zarządzane były przez Wójta Gminy. Wnioski o przyznanie lokalu rozpatrywał Wójt Gminy po uprzednim zaopiniowaniu wniosku przez Komisję Budżetu i Inwestycji Rady Gminy Bukowsko i lokalną Radę Sołecką. W ostatnich latach notuje się systematyczny wzrost budownictwa. Liczba mieszkań w gminie Bukowsko wynosi według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2019 roku 1 415 mieszkań, których łączna powierzchnia wynosi 145 987m². Przeciętna wielkość mieszkania to 103,2 m². W porównaniu do danych z końca 2010 roku liczba mieszkań wzrosła o 99. Jest to o 7,5% mieszkań więcej niż w 2010 roku.

Rysunek 5. Liczba mieszkań na terenie gminy Bukowsko w latach 2011 – 2019. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).

Transport i komunikacja w gminie Bukowsko.

Przez teren gminy Bukowsko przebiega droga wojewódzka nr 889 z Sieniawy do Szczawnego, która łączy się z drogą wojewódzką nr 892 prowadzącą do przejścia granicznego przez Radoszyce na Słowację. Sieć komunikacyjną gminy uzupełniają drogi powiatowe (o łącznej długości 28,25 km) oraz drogi gminne (o łącznej długości 87,33 km, w tym 64 km dróg utwardzonych). Bukowsko położone jest w odległości ok. 18 km od Sanoka, 36 km od Krosna i 85 km od stolicy województwa podkarpackiego – Rzeszowa. Najbliższe przejście graniczne, ze Słowacją, znajduje się w odległości ok. 21 km od Bukowska. Usługi komunikacyjne na terenie gminy świadczą firma Kontra S.C oraz Przedsiębiorstwo Transportowe z Wolicy. Tylko kilka miejscowości posiada dobre połączenia komunikacyjne.

Natomiast większość miejscowości boryka się z trudnościami komunikacyjnymi zwłaszcza w weekendy i święta².

Burmistrz Miasta Sanoka i Wójt Gminy Bukowsko podpisali 12 sierpnia 2020 roku porozumienie, na podstawie którego od 1 września 2020 r. została uruchomiona nowa linia komunikacji miejskiej nr 18. Na trasie Sanok – Bukowsko wykona łącznie 8 kursów dziennie, natomiast na trasie Sanok – Wola Piotrowa 4 kursy dziennie. Autobusy kursują w dni robocze od poniedziałku do piątku. Porozumienie zostało zawarte od 1 września 2020 r. do 31 grudnia 2026 r. Zadanie organizacji lokalnego transportu zbiorowego w ramach komunikacji miejskiej na terenie Gminy Bukowsko realizuje Sanockie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Spółka z o. o. w Sanoku.

II.1.3. Usługi publiczne na terenie gminy Bukowsko (edukacja, ochrona zdrowia, organizacje społeczne).

Edukacja w gminie Bukowsko.

W gminie Bukowsko znajdują się 3 szkoły podstawowe i 3 przedszkola publiczne połączone organizacyjnie w zespoły szkół (dysponujących 236 miejscami, 3 świetlic szkolnych). Młodzież z gminy kontynuuje naukę w szkołach ponadpodstawowych w Sanoku, gdzie znajdują się szkoły zawodowe, technika i licea. W gminie nie ma żłobka. Dane szczegółowe na temat placówek oświatowych działających w gminie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Placówki oświatowe w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Zespół Szkół w Bukowsku	38-505 Bukowsko 142
2.	Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Pobiednie	Pobiedno 105, 38-505 Bukowsko
3.	Zespół Szkół w Nowotańcu	Nowotaniec 77, 38-505 Bukowsko

Placówki oświatowe w gminie są wyposażone w sprzęt audiowizualny, zapewniają dostęp do sali gimnastycznej, boiska szkolnego, świetlicy, biblioteki i sprzętu komputerowego. Do dyspozycji uczniów jest także stołówka, w której prowadzone jest dożywianie. Uczniowie objęci są opieką pedagoga szkolnego. Szkoły w gminie organizują zajęcia pozalekcyjne, w tym koła zainteresowań, uczestniczą w projektach i programach służących rozwijaniu

² Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko na lata 2019-2023

umiejętności uczniów i wyrównywaniu ich szans edukacyjnych oraz doskonaleniu nauczycieli, a także realizują programy profilaktyczne i wychowawcze. Szkoły wykonują zadania profilaktyczne zawarte w programach wychowawczych i szkolnym programie wychowawczo-profilaktycznym. Prowadzą także lekcje na temat uzależnień i działania w kierunku pedagogizacji rodziców. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych i logopedycznych.

Ochrona zdrowia w gminie Bukowsko.

W gminie Bukowsko funkcjonują 3 zakłady opieki zdrowotnej oraz działają 2 apteki. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Zakłady opieki zdrowotnej i apteki w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa podmiotu	adres podmiotu
1.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Zdrowa Rodzina” w Pobiednie	Pobiedno 128, 38-505 Bukowsko
2.	Ośrodek Zdrowia w Bukowsku	38-505 Bukowsko 291
3.	Wiejski Ośrodek Zdrowia w Nowotańcu, Specjalistyczna Praktyka Lekarska B. Bukrej	Nowotaniec 93, 38-505 Bukowsko
4.	Prywatna apteka w Bukowsku, Helena Chinalska	38-505 Bukowsko 291
5.	Apteka „Vega” sp. j. w Nowotańcu	38-505 Bukowsko, Nowotaniec 291

W ramach Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „Zdrowa Rodzina” w Pobiednie działają: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet pielęgniarstwa środowiskowo-rodzinnej i gabinet medycyny szkolnej. Z kolei w ramach Ośrodka Zdrowia w Bukowsku funkcjonują: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, poradnia stomatologiczna, pracownia fizjoterapii i gabinet pielęgniarstwa środowiskowo-rodzinnej. W Wiejskim Ośrodku Zdrowia w Nowotańcu działają natomiast: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej i poradnia stomatologiczna. Na terenie gminy brakuje następujących lekarzy specjalistów: ortopeda, kardiolog, ginekolog, geriatra i okulista.³

Organizacje społeczne działające na terenie gminy Bukowsko

Na terenie gminy działają stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, które obok sektora publicznego i prywatnego są trzecim sektorem działającym na rzecz dobra publicznego. Stanowią bazę dla rozwoju lokalnych społeczności. Zrzeszają najaktywniejszych i najbardziej

³ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko na lata 2019-2023

wrażliwych na sprawy społeczne obywateli danego środowiska. Podejmują cenne działania dla dobra mieszkańców oraz integrują i aktywizują społeczność lokalną. Stanowią znakomite uzupełnienie działań podejmowanych przez lokalne samorządy. Współpraca jednostek samorządowych z organizacjami pozarządowymi stwarza szansę na lepsze zorganizowanie wspólnego celu, jakim jest poprawa jakości życia mieszkańców gminy.

W 2021 roku na terenie gminy Bukowsko funkcjonowały następujące **organizacje pozarządowe**:

- ✓ **Ludowy Klub Sportowy Bukowianka Bukowsko**
- ✓ **Ludowy Klub Sportowy „Sokół” w Pobiednie**
- ✓ **„Klub Sportowy – Nagórzany” w Nagórzanach**
- ✓ **Szkolna szkołka piłkarska w Bukowsku**
- ✓ **Ochotnicze Straże Pożarne.**

Na terenie gminy Bukowsko działa 8 jednostek straży pożarnej w 8 obiektach.

- ✓ OSP Bukowsko
- ✓ OSP Nadolany
- ✓ OSP Nagórzany
- ✓ OSP Nowotaniec
- ✓ OSP Pobiedno
- ✓ OSP Wola Sękowa
- ✓ OSP Wolica
- ✓ OSP Zboiska

Jednostki OSP jako organizacje pozarządowe, funkcjonujące w oparciu o przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach oraz ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej stanowią ważny element krajowego systemu ratowniczo-

gaśniczego (KSRG) bezpieczeństwa państwa. Współpraca w ramach ww. systemu to przede wszystkim współdziałanie podczas akcji ratowniczych na terenie kraju z udziałem specjalistów, grup ratowniczych, przygotowanie wspólnych programów szkoleniowych dotyczących zasad udzielania pierwszej pomocy, stosowania podstawowych technik ratowniczych, tworzenie programów informujących o zagrożeniach katastrofami, klęskami żywiołowymi, pożarami i innymi zagrożeniami spowodowanymi siłami przyrody lub działalnością człowieka, a także udostępnianie pozostających w dyspozycji zasobów na potrzeby akcji ratunkowych i szkoleń. Do głównych zadań realizowanych przez jednostki OSP, w tym w ramach KSRG należy:

- ✓ gaszenie pożarów;
- ✓ ratownictwo techniczne, w szczególności na drogach;
- ✓ ewakuacja poszkodowanych lub zagrożonych ludzi i zwierząt oraz zagrożonego mienia;
- ✓ oznakowanie i zabezpieczenie miejsc prowadzenia działań ratowniczych,
- ✓ prowadzenie działań ratowniczych na obszarach wodnych, w tym podczas powodzi,
- ✓ usuwanie skutków zdarzeń w szczególności po przejściu anomalii pogodowych i udzielanie pomocy socjalnej poszkodowanym.

Ochotnicze straże pożarne ściśle współdziałają z jednostkami organizacyjnymi Państwowej Straży Pożarnej (PSP) oraz innymi podmiotami i instytucjami w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli na terenie swego działania (miasta i gminy) lub wspomagają sąsiednie obszary w ramach odwołów operacyjnych lub uzgodnień o pomocy wzajemnej.

✓ **Koła Gospodyń Wiejskich**

Koło gospodyń wiejskich jest dobrowolną, niezależną od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną, społeczną organizacją mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich. Na terenie Gminy Bukowsko działa 8 Kół Gospodyń Wiejskich:

- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Bukowsku,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Nagórzanach,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Nadolanach,

- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Nowotańcu,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Pobiednie,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Woli Sękowej,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Wolicy,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Zboiskach.

Celem KGW jest:

- 1) prowadzenie działalności społeczno-wychowawczej i oświatowo-kulturalnej w środowiskach wiejskich,
- 2) prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich,
- 3) wspieranie rozwoju przedsiębiorczości kobiet,
- 4) inicjowanie i prowadzenie działań na rzecz poprawy warunków życia i pracy kobiet na wsi,
- 5) upowszechnianie i rozwój form współdziałania, gospodarowania i racjonalnych metod prowadzenia gospodarstw domowych,
- 6) reprezentowanie interesów środowiska kobiet wiejskich wobec organów administracji publicznej,
- 7) rozwój kultury ludowej, w tym w szczególności kultury lokalnej i regionalnej,
- 8) wykonywanie innych zadań związanych ze wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości na wsi i podejmowaniem działań na rzecz środowisk wiejskich.

Jedną z głównych idei kół gospodyń wiejskich jest wspólne działanie dla dobra innych. Organizacje te dzięki nowej ustawie o KGW i wynikającej z niej dotacji dla zarejestrowanych w ARiMR mogły na nowo zacząć działać. Koła gospodyń wiejskich działające na terenie Gminy Bukowsko biorą aktywny udział zarówno w życiu społecznym jak i kulturalnym. Reprezentują Gminę Bukowsko w różnego rodzaju imprezach, konkursach⁴.

⁴ Raport o Stanie Gminy Bukowsko za rok 2019

W 2021 roku na terenie gminy Bukowsko funkcjonowały następujące **fundacje i stowarzyszenia:**

✓ **Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej**

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej w Bukowsku powstało w 2001 roku. Głównymi celami działalności są m.in. działania na rzecz budowania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, promowanie aktywności społecznej, gospodarczej, kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej, zdrowego stylu życia wśród mieszkańców, gromadzenie, promocja i upowszechnianie wiedzy o historii, pamiątkach z przeszłości, kulturze, przyrodzie i współczesnym obliczu ziemi Bukowskiej. Stowarzyszenie działa w każdej możliwej sferze, pracuje zarówno z dziećmi jak i dorosłymi. Organizuje imprezy sportowe (Bieg Tropem Wilczym – 16 maja 2021 r. w Bukowsku oraz konkurs plastyczny nt. Żołnierzy Wyklętych dla dzieci z terenu gminy Bukowsko). Towarzystwo swoimi działaniami stara się aktywizować i integrować społeczność lokalną. Działania kulturalne, społeczne, sportowe i związane z pomocą społeczną realizuje w odpowiedzi na potrzeby mieszkańców gminy. Wszelkie działania organizowane są we współpracy z Urzędem Gminy Bukowsko, lokalnymi Kołami Gospodyń, Szkołami z terenu gminy, OSP i lokalnymi liderami. Towarzystwo zajmuje się ożywianiem życia kulturalnego mieszkańców gminy.

✓ **Fundacja LATARNIA**

Fundacja Latarnia została utworzona 27 listopada 2012 r. w Woli Piotrowej. Celem Fundacji jest wspieranie zadań polityki społecznej, w szczególności resocjalizacji i socjalizacji, które są oparte na chrześcijańskich wartościach: miłości, wierze i nadziei. Głównym celem Fundacji jest organizowanie i niesienie pomocy w ramach działalności pożytku publicznego. Zadaniem priorytetowym jest realizacja tych celów statutowych, które mają wpływ na poziom kultury, edukacji, zdrowia społeczeństwa, powszechności zatrudnienia i obronności kraju.

Oddziały:

Chrześcijański Dom „Przystań” Wola Piotrowa 34

Chrześcijański Dom „Przystań” jest formą ośrodka resocjalizacyjnego prowadzonego jako filia przez Fundację „Latarnia”. Filia działa jako jednostka pozarządowa i jest samofinansująca

się. Resocjalizacja w Chrześcijańskim Domu „Przystań” jest oparta na chrześcijańskich wartościach. Celem nadrzędnym prowadzenia Chrześcijańskiego Domu „Przystań” jest stworzenie otwartego Domu dla każdej potrzebującej osoby.

Chrześcijański Dom „Zatoka Pereł” Wola Piotrowa 8

Chrześcijański Dom „Zatoka Pereł” jest formą ośrodka resocjalizacyjnego prowadzonego jako filia przez Fundację „Latarnia”. Filia działa jako jednostka pozarządowa i jest samofinansująca się. Resocjalizacja w Chrześcijańskim Domu „Zatoka Pereł” jest oparta na chrześcijańskich wartościach. Celem nadrzędnym prowadzenia Chrześcijańskiego Domu „Zatoka Pereł” jest stworzenie otwartego Domu dla każdej potrzebującej osoby. Do CHD „Zatoka Pereł” przyjmowane są głównie kobiety i matki z dziećmi do 6 lat.

✓ **Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Pobiedno**

Obszary działań: Wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju społecznego, edukacyjnego, kulturalnego i gospodarczego wsi Pobiedno. Integracja mieszkańców wsi, wspieranie demokracji i budowa społeczeństwa obywatelskiego w środowisku lokalnym, działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności. Pielęgnowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej. Ochrona i promocja zdrowia, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych. Krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych oraz wychowanie dzieci i młodzieży przez kulturę fizyczną i sport. Rozwijanie świadomości ekologicznej, ochrona zwierząt i dziedzictwa przyrodniczego. Prowadzenie działalności rolniczej.

✓ **Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej**

Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego jest kontynuacją działającego od 1959 roku Uniwersytetu Ludowego we Wzdowie. Idea uniwersytetu ludowego wywodzi się z XIX-wiecznej skandynawskiej koncepcji Mikołaja Grundtviga przeniesionej na grunt polski m.in. przez Ignacego Solarza. Uniwersytet nawiązuje do międzywojennych tradycji szkół ludowych, w których duże znaczenie przykładano do ochrony dziedzictwa kulturowego, rozwoju osobowego i społecznego. Obecny kierunek: rękodzieło artystyczne, prowadzony jest

od 1984 roku. W historii uniwersytetu znaczące okresy zajmuje również profil kulturalno-oświatowy oraz teatralny. Wśród setek absolwentów tej nietypowej instytucji: animatorów, instruktorów i osobowości kultury, znalazły się znane nazwiska jak: Marcin Daniec, Krzysztof Hanke, Stanisław Guzek znany jako Stan Borys, Ivo Orłowski, Jan Kondrak, Piotr Woroniec, Iwona Pochitonow. Przez wiele lat losy Uniwersytetu nierozzerwalnie związane były z XIX-wiecznym Pałacem Ostaszewskich we Wzdowie k. Brzozowa. Oprócz tajemniczej atmosfery pałacu i zabytkowego parku, wielu fascynowała nietuzinkowa postać Adama Ostoi Ostaszewskiego (1860-1934): ekscentrycznego naukowca, poligloty, działacza społecznego, wynalazcy, pioniera polskiego lotnictwa. W jego zainteresowaniach leżały również sztuki piękne: poezja, malarstwo oraz rzeźba, więc może nie przypadkiem miejsce to przyciągało artystyczne dusze z całej Polski.

W 2006 roku, dzięki pomocy i życzliwości Gminy Bukowsko Uniwersytet Ludowy przeniesiony został ze Wzdowa do Woli Sękowej, gdzie kultywuje dotychczasowe działania, rozpoczynając jednocześnie nowy, twórczy okres w dziejach placówki. Kolejny rozdział historii UL-a, to między innymi Międzynarodowe Akcje Artystyczne, oraz Galeria Sękowa prezentująca osobowości świata sztuki. W 2019 roku Uniwersytet obchodził jubileusz 60-lecia swego istnienia. Formuła kształcenia w Uniwersytecie Ludowym przewiduje możliwość zdobycia uprawnień rzemieślniczych. Uczniowie nabywają pod kierunkiem mistrzów, umiejętności w wielu dziedzinach rzemiosła i mogą zdobywać w ich zakresie zawód przystępując do egzaminów czeladniczych organizowanych przy współpracy z Izbą Rzemieślniczą w Rzeszowie. Stowarzyszenie Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego jest wpisane do Rejestru Instytucji Szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy.

✓ **Stowarzyszenie Turystyczne "Bukowianka"**

Obszary działań: sport, turystyka

✓ **Podkarpackie Stowarzyszenie Chrześcijańskie "Światło"**

✓ **Fundacja Bieszczadziki**

Fundacja Bieszczadziki działająca na rzecz Ośrodka Rehabilitacji Zwierząt w Bukowsku funkcjonuje od kwietnia 2014 roku. Fundacja zajmuje się niesieniem pomocy zwierzętom wymagającym leczenia i opieki.

✓ **Klub „Senior +” w Tokarni**

Klubu Senior+ w Tokarni działa od stycznia 2020 r. Celem Klubu Senior + jest zapewnienie wsparcia seniorom – osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 60 lat i więcej – poprzez umożliwienie im korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywności, a także obejmującej usługi w zakresie aktywności ruchowej, oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej. Klub jest również dobrym przykładem integracji międzypokoleniowej. W ramach działalności Klubu Gmina udostępniła seniorom infrastrukturę pozwalającą na aktywnym spędzaniu wolnego czasu, a także zaktywizowaniu i zaangażowaniu seniorów w działania samopomocowe i na rzecz środowiska lokalnego. Każdego roku oferta dla seniorów jest poszerzana, urozmaicana o nowe usługi społeczne. Klub „Senior+” zapewnia tygodniowo 20-godzinną ofertę usług.

✓ **Włociańskie Stowarzyszenie Właścicieli Lasów Prywatnych w Bukowsku**

✓ **Stowarzyszenie Artystyczne – Exodus**

✓ **Stowarzyszenia "Nasza Tokarnia"**

✓ **Stowarzyszenie Rolników "Ostoja"**

✓ **Stowarzyszenie Inicjatyw Edukacyjnych W Bukowsku**

✓ **Fundacja H2o - Help To Organize Up**

✓ **Podkarpackie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego**

✓ **Pokochaj Niski Beskid**

Diagnoza potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w Gminie Bukowsko.

- ✓ **Kółka Rolnicze**
- ✓ Kółka Rolnicze w Nadolanach
- ✓ Kółko Rolnicze Nowotaniec
- ✓ Kółko Rolnicze Nagórzany
- ✓ Kółko Rolnicze Wola Piotrowa
- ✓ Kółko Rolnicze Bukowsko
- ✓ Kółko Rolnicze Wolica
- ✓ Kółko Rolnicze Wola Sękowa
- ✓ Kółko Rolnicze w Zboiskach
- ✓ Kółko Rolnicze w Pobiednie
- ✓ Kółko Rolnicze w Dudyńcach
- ✓ Kółko Rolnicze Tokarnia

Udział Gminy Bukowsko w stowarzyszeniach.

Gmina Bukowsko jest członkiem następujących stowarzyszeń:

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Wisłoka”

Rada Gminy Bukowsko podjęła uchwałę W sprawie przystąpienia Gminy Bukowsko do Stowarzyszenia – Lokalna Grupa Działania pn „Dorzecze Wisłoka” w dniu 22 stycznia 2008 roku Nr XIV/80/08 na następujących warunkach:

- 1) Gmina Bukowsko deklaruje przystąpienie do Stowarzyszenia jako członek zwyczajny,
- 2) Gmina Bukowsko deklaruje wolę działania na rzecz rozwoju obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju,
- 3) Gminę w Stowarzyszeniu reprezentuje Wójt Gminy.

Podkarpackie Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych

Podkarpackie Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych jest regionalnym, samorządowym i trwałym zrzeszeniem samorządowych gmin, powiatów i województwa podkarpackiego zawartym dla wsparcia idei samorządu terytorialnego, ochrony wspólnych interesów jego

członków oraz budowania integralności tego regionu Polski z siedzibą w Rzeszowie ul. Księcia Józefa Poniatowskiego

Celami Stowarzyszenia są :

- 1) upowszechnianie idei samorządu terytorialnego,
- 2) zajmowanie stanowiska w sprawach publicznych,
- 3) ochrona wspólnych interesów jego członków,
- 4) wspieranie działań zmierzających do budowania świadomości regionalnej przy zachowaniu unitarności Rzeczypospolitej Polskiej,
- 5) koordynacja współdziałania gmin, powiatów i województwa podkarpackiego, zmierzająca do podtrzymania, kształtowania i upowszechniania wspólnych tradycji historycznych, kulturalnych, turystycznych i gospodarczych województwa podkarpackiego,
- 6) podejmowanie działań zmierzających do gospodarczego i kulturalnego rozwoju województwa podkarpackiego,
- 7) działanie na rzecz ochrony bogactwa środowiska naturalnego województwa podkarpackiego,
- 8) popularyzowanie wiedzy o województwie podkarpackim,
- 9) podejmowanie wspólnych przedsięwzięć z partnerami zagranicznymi,
- 10) wspieranie regionalnej współpracy transgranicznej, w szczególności z sygnatariuszami Euroregionu Karpackiego,
- 11) działanie na rzecz integracji Polski z Unią Europejską,
- 12) wspomaganie członków w realizacji ich zadań własnych i zleconych,
- 13) podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i ograniczania jego skutków,
- 14) podejmowanie działań w zakresie rozwoju systemu pomocy społecznej,
- 15) podejmowanie działań na rzecz ograniczania skutków niepełnosprawności,
- 16) podejmowanie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa,
- 17) wspieranie turystyki i podejmowanie działań na rzecz regionalnych przedsięwzięć turystycznych,
- 18) upowszechnianie wiedzy na temat bezpieczeństwa publicznego i podejmowanie działań na rzecz jego poprawy,
- 19) podejmowanie działań w zakresie rozwoju infrastruktury i gospodarki komunalnej,
- 20) wspieranie inicjatyw na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego,

- 21) popularyzowanie wiedzy na temat nowych zasad organizacji edukacji, pomocy społecznej i ochrony zdrowia oraz wspieranie inicjatyw służących dalszemu rozwojowi tych dziedzin,
- 22) inne działania dla dobra i rozwoju województwa podkarpackiego oraz jego mieszkańców.

Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza w Ustrzykach Dolnych

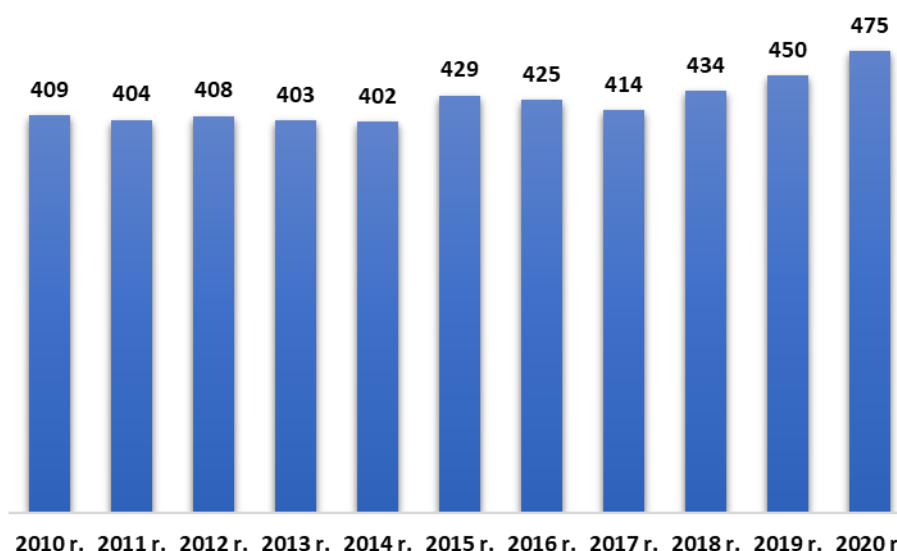
Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza skupia gminy z czterech powiatów: bieszczadzkiego, leskiego, sanockiego i przemyskiego. Powstał w 1992 roku, a jego założycielami były gminy Ustrzyki Dolne, Czarna i Lutowiska. W celach statutowych Związku można znaleźć takie działania jak m.in. podejmowanie działań i realizacja przedsięwzięć w zakresie ekonomicznego rozwoju terenu, działania na rzecz ochrony przyrody, podejmowanie wspólnych prac w celu lepszego rozwoju terenu gmin członkowskich. W dniu 27 września 2019 roku Rada Gminy Bukowsko podjęła uchwałę Nr X/106/2019 W sprawie przystąpienia Gminy Bukowsko do Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza w Ustrzykach Dolnych i przyjęcia jego Statutu. W dniu 24 października 2019 r. odbyło się posiedzenie Zgromadzenia Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza. Podczas posiedzenia podjęto uchwałę w sprawie przyjęcia do Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza Gminy Bukowsko⁵.

⁵ Raport o Stanie Gminy Bukowsko za 2019 rok

II.1.4. Sytuacja gospodarcza w gminie Bukowsko.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2020 roku na terenie gminy Bukowsko funkcjonowały 475 podmioty gospodarcze. Liczba podmiotów gospodarczych na przestrzeni lat ulega systematycznemu wzrostowi. W porównaniu do danych z 2010 roku liczba podmiotów zwiększyła się o 66, co stanowi przyrost na poziomie 16,0%. Przedstawiony wykres ukazuje rozkład liczby przedsiębiorstw na przestrzeni ostatnich lat oraz dynamikę wzrostu liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w gminie Bukowsko.

Rysunek 6. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2020 (źródło: opracowanie własne, dane GUS)

Opierając się na danych ze spisu REGON na dzień 31.12.2020 roku w ramach sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności widać wyraźnie, iż największy odsetek przedsiębiorstw w gminie Bukowsko stanowią firmy działające w branży: budownictwo, handel detaliczny i naprawa pojazdów samochodowych, przetwórstwo przemysłowe, pozostała działalność usługowa oraz rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. Tabela 7 przedstawia rozkład wszystkich podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w gminie Bukowsko.

Tabela 7. Branże i liczba podmiotów w gminie Bukowsko na dzień 31.12.2020 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Rodzaj działalności	Ilość podmiotów
Sekcja F – Budownictwo	102
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych	71
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	54
Sekcja S - Pozostała działalność usługowa	47
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	43
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	41
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	20
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	20
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	13
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	12
Sekcja P – Edukacja	10
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	10
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	8
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	8
Sekcja J - Informacja i komunikacja	7
Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę	3
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami	2
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2

W Gminie Bukowsko dominują przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników (w tym mikroprzedsiębiorstwa). Na dzień 31.12.2020 roku odnotowano 462 takie podmioty gospodarcze, co stanowiło – 97,3%. Liczba firm zatrudniających od 10 do 49 pracowników to – 12. Na terenie gminy Bukowsko odnotowano 1 podmiot zatrudniający od 50 do 249 pracowników.

II.2. Diagnoza problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej.

Poniżej przedstawiono informacje, które pozyskane zostały z instytucji mających swoją siedzibę na terenie gminy Bukowsko zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych. Zasadnicze badania opinii mieszkańców gminy Bukowsko poprzedzone zostały

analizą danych zastanych. Analiza kluczowych problemów społecznych została dokonana na podstawie analizy dokumentów zastanych. Jednym z głównych założeń niniejszej diagnozy było przedstawienie kluczowych problemów związanych ze sferą socjalną społeczności lokalnej gminy Bukowsko. Pomoc społeczną w gminie Bukowsko w 2020 roku uzyskało 102 rodzin (liczba osób w rodzinach 278). W 2020 roku, w stosunku do 2019 roku, łączna liczba osób korzystających z pomocy i wsparcia zmniejszyła się o 68 osób. Natomiast liczba rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej zmniejszyła się w stosunku do roku poprzedniego o 13 rodzin. W gminie Bukowsko najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną, wskazanymi przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku w 2020 roku było kolejno: ubóstwo, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba. W dalszej części opracowania omówiono najważniejsze problemy społeczne występujące na terenie gminy Bukowsko wraz z liczbą rodzin objętych pomocą i wsparciem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku w 2020 roku.

II.2.1 Ubóstwo.

Ubóstwo jest jednym z najbardziej znaczących składników warunkujących patologię życia społecznego w sensie najbardziej dramatycznym: egzystencjalnym, instytucjonalnym i politycznym. Jest składnikiem o tyle niebezpiecznym, że zwiększa dystans pomiędzy poszczególnymi warstwami społecznymi, powoduje niemożność zaspokojenia potrzeb, co często prowadzi do frustracji. „Ubóstwo” - to termin, który funkcjonuje w świadomości społecznej jako brak dostatecznych środków materialnych do życia, jako bieda, niedostatek. Idąc dalej - ubóstwo można zdefiniować także jako „stan poniżej pewnego zmiennego w czasie progu dochodowego lub progu realizacji potrzeb w odniesieniu do jednostki, rodziny lub grupy społecznej”. W terminologii pedagogiki społecznej funkcjonują, poza tym dwa rodzaje ubóstwa: absolutne (bezwzględne) i względne. Pierwsze z nich rozpatrywane jest w znaczeniu węższym i szerszym. W ujęciu węższym - ubóstwo absolutne oznacza stan niezaspokojenia minimalnych potrzeb biologicznych, zaś w szerszym - jest określane jako stan niezaspokojenia potrzeb uznanych w danym społeczeństwie i w danym czasie za minimalne. Nieco inne stanowisko przyjmują zwolennicy interpretacji ubóstwa jako zjawiska względnego, bowiem łączą je z nadmiernymi rozpiętościami w poziomie życia. Powyższe

słowa potwierdzają opinię, że zdefiniowanie ubóstwa nie należy do rzeczy łatwych, podobnie jak określenie wielu innych zjawisk społecznych. Trudno oddzielić od siebie przyczyny i konsekwencje ubóstwa, gdyż zjawisko to ma charakter przyczynowo - skutkowy. Wzrost ilościowy i jakościowy tej patologii polega na wzajemnym oddziaływaniu na siebie przyczyn i skutków naprzemiennie. Ze względu na etiologię, pochodzenie i podłoże, ubóstwo dzieli się najczęściej w literaturze na zawinione i niezawinione. Pierwsze z nich - ubóstwo zawinione - jest udziałem m.in. ludzi z tzw. marginesu społecznego, czyli alkoholików, narkomanów, osoby, które nigdy nie pracowały, bo odznaczają się chroniczną niechęcią do pracy, itp. Z kolei na ubóstwo niezawinione cierpią takie osoby jak: emeryci, renciści, osoby z rodzin niepełnych, rolnicy. W dobie przemian gospodarczych do grupy tej dołączyła także rzesza bezrobotnych. Obok tego podziału mówi się także często o indywidualnej lub społecznej genezie ubóstwa, gdzie odchodzi się nieco od wartościowania i oceniania, czy jest to ubóstwo zawinione, czy też nie. Pojęcie ubóstwa powstałego na drodze indywidualnych sytuacji życiowych obejmuje takie aspekty jak: wielodzietność; uzależnienia (zwłaszcza narkomania i alkoholizm); niepełnosprawność fizyczna, psychiczna, umysłowa; samotność (zjawisko szczególnie częste wśród emerytów i rencistów posiadających niskie uposażenia finansowe); wychowywanie się w rodzinach niepełnych i rozbitych; niski status wykształcenia prowadzący do bezrobocia; przewlekła choroba; inne przeżycia (np. śmierć kogoś bliskiego) utrudniające aktywne i prawidłowe funkcjonowanie. Warto też zauważyć, że w wielu przypadkach problemy te nie występują pojedynczo, ale zespołowo nawarstwiając się stawiają jednostkę w bardzo niekorzystnej sytuacji. W 2020 roku ubóstwo jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia dotyczyło 44 rodzin z terenu gminy Bukowsko. Skala problemu ubóstwa w gminie Bukowsko ulega stopniowemu zmniejszeniu, niemniej jest to nadal jeden z ważniejszych i aktualnych problemów społecznych.

II.2.2. Niepełnosprawność.

Szczegółowemu uregulowaniu pomocy dla osób niepełnosprawnych w Polsce służy ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Ustawa definiuje osoby niepełnosprawne jako osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania

pracy zawodowej. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych wprowadziła trzy stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany i lekki. Do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę mającą naruszoną sprawność organizmu niezdolną do podjęcia zatrudnienia lub zdolną do wykonywania zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej albo w zakładzie aktywizacji zawodowej wymagającą niezbędnej w celu pełnienia ról społecznych stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, za którą uważa się przede wszystkim samoobsługę, poruszanie się, komunikację i komunikowanie się. Do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu zdolną do wykonywania zatrudnienia na stanowisku pracy przystosowanym odpowiednio do potrzeb i możliwości wynikających z niepełnosprawności wymagającą w celu pełnienia ról społecznych częściowej lub okresowej pomocy innej osoby w związku z ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji. Do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu zdolną do wykonywania zatrudnienia niewymagającą pomocy innej osoby w celu pełnienia ról społecznych. Ustawa stanowi, że rehabilitacja osób niepełnosprawnych oznacza zespół działań (organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych, społecznych) zmierzających do osiągnięcia przy współudziale tych osób możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Osoby niepełnosprawne to także te które uzyskały orzeczenie o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów oraz dzieci posiadające orzeczenie o niepełnosprawności przed ukończeniem 16 roku życia. Z tytułu niepełnosprawności osoby mogą ubiegać się o: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy, zasiłek stały wraz z ubezpieczeniem zdrowotnym, zasiłek celowy, zasiłek okresowy, specjalny zasiłek celowy. Niepełnosprawność jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia w 2020 roku dotyczyła 32 rodzin z terenu gminy Bukowsko.

II.2.3. Długotrwała lub ciężka choroba.

Hasło Światowej Organizacji Zdrowia: „Zdrowie zaczyna się w domu” podkreśla rolę rodziny w kształtowaniu i ochronie zdrowia jej członków. Rodzina jako podstawowa jednostka społeczna jest współodpowiedzialna za zdrowie swoich członków, ponieważ stanowi jedną

z najstarszych i najsilniejszych struktur społecznych. Jej członków wiąże bowiem cechy genetyczne, środowiskowe i obyczajowe. Zdrowie rodziny jest pojęciem znacznie szerszym niż suma zdrowia jej członków. Uwzględnia bowiem rolę oddziaływania psychologicznego, społecznego i zdrowotnego między sobą, w tym zależności zachodzące między poszczególnymi członkami. Rola rodziny w podnoszeniu poziomu zdrowia zależy od kompleksu czynników wewnątrz i zewnątrz rodziny. Czynniki wewnątrzrodzinne sprzyjające spełnieniu tej ważnej funkcji to odpowiednie uwarunkowania osobowościowe jak: wykształcenie, wspólny system wartości, pozytywny stosunek do problemów opieki zdrowotnej i czynny udział w wykonywaniu zaleceń służby zdrowia. Do czynników zewnętrznych należy zaliczyć te, które umożliwiają aktywne działania rodziny na rzecz zdrowia. Najistotniejsze to: zaspokojenie potrzeb socjoekonomicznych, odpowiednie warunki mieszkaniowe, ustawodawstwo na rzecz rodziny, dostęp do opieki zdrowotnej, system kształcenia, kultura zdrowotna. Do zagrożeń zdrowotnych rodziny należy zaliczyć zagrożenia ekologiczne związane z miejscem pracy, zamieszkania czy nauki; brak dostępu do informacji; nadmiar uwagi skierowany na własny organizm i wycofanie się z ról społecznych, których podjęcia czy dalszego odgrywania oczekuje rodzina; degradacja żywicieli rodziny (alkoholizm, narkomania, lekomania); negatywne skutki leczenia, higieny ciąży. Długotrwała lub ciężka choroba jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia dotyczyła w 2020 roku 27 rodzin z terenu gminy Bukowsko.

II.2.4. Bezrobocie.

Bezrobocie jest problemem społecznym, który często generuje inne problemy takie jak alkoholizm, przemoc czy w skrajnych przypadkach bezdomność. Rodziny/ osoby dotknięte bezrobociem z reguły charakteryzują się brakiem kwalifikacji zawodowych a co za tym idzie niskim wykształceniem. Ubożenie rodziny często prowadzi do narastania konfliktów i napięć między członkami rodziny. Pomimo zmniejszającej się liczby osób bezrobotnych, na terenie gminy Bukowsko występuje duży procent osób pracujących w „szarej strefie”. Liczba bezrobotnych mieszkańców gminy Bukowsko zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku wynosiła na koniec 220 roku - 138 osób w tym 65 kobiet oraz 73 mężczyzn, w tym 15 osób z prawem do zasiłku. Należy zwrócić uwagę, iż w ostatnich latach sytuacja na rynku pracy zarówno w skali mikro (w obrębie powiatu) jak i w skali makro (w obrębie

województwa i całego kraju) uległa w ostatnich latach poprawie. Ożywienie gospodarcze spowodowało zwiększenie liczby ofert pracy, co znacząco wpłynęło na spadek stopy bezrobocia. Obecnie w rejestrach urzędu pracy pozostają głównie osoby długotrwale bezrobotne oraz osoby, które nie są zainteresowane aktywnością zawodową tylko możliwością skorzystania z ubezpieczenia zdrowotnego przysługującego zarejestrowanym osobom bezrobotnym. Mieszkańcy gminy Bukowsko mieli możliwość podjęcia aktywizacji zawodowej w ramach prac społecznie – użytecznych i w Centrum Integracji Społecznej. Poniżej przedstawiono wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej. Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem. Warto zauważyć, że od 2015 roku do 2018 roku wskaźnik wykazywał tendencję spadkową. Od 2019 roku wskaźnik ponownie wzrasta by w 2020 roku osiągnąć poziom 30,0%. Wskaźnik pozostaje na wysokim poziomie.

Tabela 8. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej - stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.

Rok	Wskaźnik
2015	47%
2016	36%
2017	29%
2018	19%
2019	23%
2020	30%

Problem bezrobocia nadal pozostaje ważną przesłanką do przyznawania pomocy. Gmina Bukowsko w ramach prowadzonych działań przeciwdziałania bezrobociu prowadzi we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Sanoku programy aktywizujące osoby bezrobotne. W ramach tych działań prowadzone są staże, prace interwencyjne oraz roboty publiczne. Bezrobocie w 2020 roku było powodem przyznania pomocy z Ośrodka Pomocy Społecznej dla 25 rodzin w gminie Bukowsko.

II.2.5. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.

Rolą rodziny jest zapewnienie dziecku opieki, gdyż z racji wieku nie jest ono w stanie samodzielnie sobie jej zapewnić oraz jego wychowanie w celu przygotowania do życia w społeczeństwie. Środowisko rodzinne jest pierwszym środowiskiem wychowawczym w życiu dziecka, w którym uczy się nawiązywać kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia z dziedziny współżycia społecznego. Na środowisko rodzinne składają się: struktura rodziny, atmosfera wychowawcza w domu, warunki materialne i zdrowotne, stopień wykształcenia rodziców i ogólna struktura środowiska. W rodzinach zaburzonych rodzicom brakuje umiejętności tworzenia właściwego klimatu życia rodzinnego, rozładowywania napięć powstałych poza domem, właściwych wzorców komunikacji i dawania rodzinie poczucia bezpieczeństwa, obdarzania dzieci uwagą. Rodziny te często żyją w takich społecznościach, które nie chcą ingerować w życie innych lub nie potrafią pomóc, gdyż same nie posiadają właściwych wzorców. W wielu sytuacjach dzieci pochodzące z tych rodzin pozostawione „same sobie” większość wolnego czasu spędzają wśród rówieśników na podwórku. Częściej pojawiają się u nich problemy szkolne. Dzieci odrzucone przez środowisko rodzinne szukają akceptacji wśród rówieśników, łączą się w grupy subkulturowe, zaczynają wagarować, uciekać z domu i popadać w konflikt z prawem. Problemy opiekuńczo - wychowawcze, przemoc w rodzinie, konflikty międzypokoleniowe wielokrotnie są przyczyną umieszczania dzieci i młodzieży w placówkach opiekuńczo - wychowawczych lub resocjalizacyjnych a dla dorosłych ofiar rodzinnej przemocy są powodem szukania schronienia i porad w placówkach i organizacjach pomocowych. Bezradność występować może także w kwestii prowadzenia gospodarstwa domowego – problem z zapewnieniem żywności, odzieży, mieszkania itp. Bezradności tej nie należy jednak mylić z problemem posiadania przez rodzinę niewystarczających środków finansowych na zabezpieczenie tych potrzeb, gdyż w tym wypadku niezaspokojenie ich nie musi występować w parze z nieprawidłowym pełnieniem funkcji opiekuńczo -wychowawczych. O bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego powinno mówić się w odniesieniu do rodzin, które posiadają wystarczające środki finansowe na zabezpieczenie podstawowych potrzeb, lecz środkami tymi dysponują w nieodpowiedni sposób. Wyuczona bezradność prowadzi do zjawiska sieroctwa, które związane jest ze stanem pozbawienia dzieci trwale lub przejściowo

szans wychowywania we własnej rodzinie ze względu na brak odpowiednich warunków opiekuńczo – wychowawczych co niejednokrotnie jest podstawą do organizowania zastępczych form opieki nad dzieckiem. Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia dotyczyła w 2020 roku 17 rodzin z terenu gminy Bukowsko.

II.2.6. Uzależnienia.

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), uzależnienie to psychiczny i fizyczny stan wynikający z interakcji między żywym organizmem a substancją chemiczną (do których należą: alkohol, narkotyki, nikotyna, leki) charakteryzujący się zmianami i innymi reakcjami takimi jak: konieczność przyjmowania danej substancji w sposób ciągły lub okresowy w celu doświadczenia jej wpływu na psychikę lub by uniknąć objawów towarzyszących odstawieniu substancji. Wśród różnego rodzaju uzależnień najczęściej występującym w skali kraju jest uzależnienie od alkoholu. Od kilku lat problem ten nie ulega zmniejszeniu. Obecnie spotyka się również inne typy uzależnień szczególnie wśród dzieci i młodzieży jak: uzależnienie od komputera, gier komputerowych, czy też telefonu komórkowego.

✓ Uzależnienie od alkoholu:

Uzależnienie od alkoholu to kompleks zjawisk fizjologicznych, behawioralnych i poznawczych, wśród których picie alkoholu dominuje nad innymi zachowaniami, które poprzednio miały dla danej osoby większą wartość. Głównym objawem zespołu uzależnienia jest pragnienie alkoholu (często silne, czasami przemożne). Wypicie alkoholu nawet po bardzo długim okresie abstynencji może wyzwać zjawisko gwałtownego nawrotu innych objawów zespołu uzależnienia, znacznie szybciej niż pojawienie się uzależnienia u osób poprzednio nieuzależnionych. Na ostateczne rozpoznanie uzależnienia pozwala identyfikacja trzech lub więcej następujących cech lub objawów występujących łącznie przez pewien okres czasu w ciągu ostatniego roku. Są to:

- ✓ Silne pragnienie lub poczucie przymusu picia („głód alkoholowy”).
- ✓ Upośledzona zdolność kontrolowania zachowań związanych z piciem (trudności w unikaniu rozpoczęcia picia, trudności w zakończeniu picia do wcześniej założonego

poziomu, nieskuteczność wysiłków zmierzających do zmniejszenia lub kontrolowania picia).

- ✓ Fizjologiczne objawy zespołu abstynencyjnego pojawiającego się, gdy picie alkoholu jest ograniczane lub przerywane (drżenie mięśniowe, nadciśnienie tętnicze, nudności, wymioty, biegunki, bezsenność, rozszerzenie źrenic, wysuszenie śluzówek, wzmożona potliwość, zaburzenia snu, niepokój, drażliwość, lęki, padaczka poalkoholowa, omamy wzrokowe lub słuchowe, majaczenie drżenie) albo używanie alkoholu lub pokrewnie działającej substancji (np. leków) w celu złagodzenia ww. objawów, uwolnienia się od nich lub uniknięcia ich.
- ✓ Zmieniona (najczęściej zwiększona) tolerancja alkoholu (ta sama dawka alkoholu nie przynosi oczekiwanego efektu) potrzeba spożycia większych dawek dla wywołania oczekiwanego efektu.

✓ **Uzależnienie od narkotyków:**

Narkomania to patologiczne zjawisko społeczne, uzależnienie spowodowane krótszym lub dłuższym zażywaniem środków psychotropowych, którymi są substancje chemiczne. Narkomania w krótkim czasie prowadzi do poważnych zmian psychicznych pod postacią obniżenia uczuciowości wyższej, degradacji społecznej, zaburzeń krytycyzmu, osłabienia woli, kłamliwości. Narkotyki to potoczne określenie niektórych substancji psychotropowych. Ze względu na potoczność tego słowa, różnice kulturowe, poglądy poszczególnych osób, stan prawny itp. nie ma jednoznacznej definicji, ale zwykle obejmuje ona: wszystkie substancje psychotropowe, które aktualnie są nielegalne oraz substancje przyjmowane przez niektóre tylko grupy społeczne w celu czasowej zmiany nastroju, przy czym nie są to substancje powszechnie akceptowane w społeczeństwie. Zgodnie ze stanowiskiem Światowej Organizacji Zdrowia, patrząc z perspektywy zdrowia publicznego, wszelkie substancje psychoaktywne, niezależnie od tego czy legalne, czy nielegalne, stanowią zagrożenie zdrowotne i społeczne.

Na podstawie wskaźników opracowanych przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych można dokonać szacunkowej skali problemów alkoholowych i innych zagrożeń społecznych w gminie Bukowsko. Według danych należy przyjąć, że:

- ✓ Szacunkowa liczba osób uzależnionych od alkoholu w gminie Bukowsko to: około 100 osób.
- ✓ Szacunkowa liczba osób dorosłych żyjących w rodzinach alkoholowych (współmałżonkowie, rodzice, rodzeństwo) w gminie Bukowsko to: około 200 osób.
- ✓ Szacunkowa liczba dzieci wychowujących się w rodzinach alkoholików w gminie Bukowsko to: około 200 osób.
- ✓ Szacunkowa liczba osób pijących szkodliwie, nie uzależnionych od alkoholu w gminie Bukowsko to: 300 osób.
- ✓ Szacunkowa liczba ofiar przemocy w rodzinach z problemem alkoholowym (dzieci i dorośli) w gminie Bukowsko to: około 260 osób.

Profilaktyka uzależnienia od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych na terenie gminy prowadzona jest za pośrednictwem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Bukowsku, placówek oświatowych i lokalnych instytucji kultury. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na mocy ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi inicjuje działania w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu oraz podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego. Obok Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych istotną rolę w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów uzależnień oraz przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na terenie gminy odgrywają: w Bukowsku – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Posterunek Policji, a w Sanoku – Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Poradnia Leczenia Uzależnień przy Przychodni Specjalistycznej i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, a także Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy

w Rodzinie „SOS” w Lesku. Dane szczegółowe na ich temat podmiotów mogących wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy przedstawia tabela 9⁶.

Tabela 9. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie.

nazwa jednostki	adres jednostki
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Bukowsku	Bukowsko 290, 38-505 Bukowsko
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku	Bukowsko 290, 38-505 Bukowsko
Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	Bukowsko 290, 38-505 Bukowsko
Posterunek Policji w Bukowsku	Bukowsko 143, 38-505 Bukowsko
Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Sanoku	ul. Sobieskiego 1, 38-500 Sanok
Poradnia Leczenia Uzależnień przy Przychodni Specjalistycznej w Sanoku	ul. Lipińskiego 10, 38-500 Sanok
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku	ul. Szopena 5, 38-500 Sanok
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „SOS” w Lesku	al. Jana Pawła II 18b, 38-600 Lesko

Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku z powodu alkoholizmu w 2020 roku udzielił pomocy socjalnej i wsparcia 3 rodzinom.

II.2.7. Przemoc w rodzinie.

Przemoc w rodzinie to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw członkowi rodziny, naruszające prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody. Przemoc charakteryzuje się tym, że jest:

- ✓ intencjonalna – jest zamierzonym działaniem człowieka i ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie ofiary,
- ✓ siły są nierówne – w relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą,
- ✓ narusza prawa i dobra osobiste – sprawca wykorzystuje swoją przewagę i narusza podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykalności, godności, szacunku itp.)
- ✓ powoduje cierpienie i ból – sprawca naraża zdrowie ofiary na poważne szkody, niekiedy zagraża jej życiu.

⁶ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko na lata 2019-2023

Przemoc domowa nie dotyczy wyłącznie rodzin ubogich lub tych rodzin, w których występuje problem alkoholizmu. Problem przemocy w rodzinie jest trudny do zdiagnozowania co związane jest z niezgłaszaniem takich zjawisk. Na terenie gminy Bukowsko funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Na podstawie porozumienia różne służby i instytucje powołano do realizacji zadań określonych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie opracowanym w oparciu o przepisy ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i Rozporządzenia Rady Ministrów w/s procedury „Niebieska Karta” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” Głównym zadaniem Zespołu Interdyscyplinarnego jest zapewnienie efektywnej współpracy kręgu instytucji i organizacji działających na rzecz zapobiegania i zwalczania zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Bukowsko. Prace Zespołu Interdyscyplinarnego m.in. mają na celu:

- ✓ zatrzymanie przemocy w rodzinie,
- ✓ zapewnienie bezpieczeństwa poszczególnym członkom rodziny,
- ✓ przywrócenie godności osobom słabszym narażonym na skrzywdzenie,
- ✓ inicjowanie interwencji wobec sprawcy przemocy – rozmowy, które pokazują skutki i konsekwencje stosowania przemocy,
- ✓ inicjowanie interwencji kryzysowej – pomoc w odzyskaniu mocy i kontroli,
- ✓ zaplanowanie działań w dalszej perspektywie, aby zmniejszyć szkody wynikające z doświadczania przemocy.
- ✓ zmianę sytuacji prawnej – działania prawne podejmowane są przez klienta i instytucje.

Wymienione działania prowadzone są w oparciu o procedurę „Niebieska Karta”. Bardzo ważnym programem w zakresie przeciwdziałania przemocy w gminie Bukowsko jest *Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko*. Program ten obejmuje systematyczne zbieranie informacji na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie, organizowanie akcji informacyjno- edukacyjnych dotyczących przemocy w rodzinie w formie spotkań, szkoleń, dystrybucji materiałów informacyjno-edukacyjnych. Ważnym elementem Programu jest interwencja kryzysowa skierowana zarówno do osób dotkniętych przemocą w rodzinie jak i osób stosujących przemoc oraz świadczenie pomocy psychologicznej, terapeutycznej, prawnej osobom

uwikłanym w przemoc domową oraz w problemy współistniejące. Przemoc w rodzinie należy do zjawisk, w których obiektywna diagnoza społeczna jest utrudniona. Złożony kontekst czynników kulturowych i społecznych sprawia, że źródła informacji o problemie ukazują jedynie fragment rzeczywistego obrazu zjawiska. Skalę zjawiska przemocy w rodzinie jest niezwykle trudno oszacować, ponieważ nie wszystkie akty przemocy oraz sytuacje przemocowe są ujawniane.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku zapewnia obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Prowadzona w gminie działalność profilaktyczna z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie (w szczególności w funkcjonujących na jej terenie placówkach oświatowych) obejmuje m.in. organizowanie i realizowanie programów profilaktycznych, jednorazowych prelekcji i pogadanek, spektakli, festynów i innych imprez plenerowych i konkursów profilaktycznych, pozalekcyjnych zajęciach sportowych czy wypoczynku dla dzieci i młodzieży.

II.2.8. Problemy ludzi starszych.

W chwili obecnej mamy do czynienia z powolnymi, choć nieuniknionymi, przemianami i przeobrażeniami struktury społeczno-demograficznej naszego kraju. Z jednej strony wydłuża się średnia długość życia, poprawia przeciętny stan zdrowia, rozwijają się możliwości medycyny. Z drugiej strony spadają wskaźniki dzietności, zmniejsza się udział pokoleń młodszych - przedprodukcyjnych, a rośnie udział pokoleń starszych - poprodukcyjnych. Obecnie kategoria wiekowa 60+ stanowi 25,3% ogółu ludności Polski. Na opisany powyżej proces starzenia się ludności nakłada się także zjawisko transformacji społeczno-gospodarczej. Na terenie gminy Bukowsko według danych na koniec 2020 roku, mieszkało 751 osób w wieku powyżej 65 lat, odsetek mieszkańców w wieku powyżej 65 lat stanowi aż 13,6% wszystkich mieszkańców gminy Bukowsko. Starzenie się społeczeństwa oraz problemy ludzi starszych są coraz ważniejszym problemem społecznym, który w kolejnych latach będzie przybierał na znaczeniu. W związku ze zmianami demograficznymi i procesem starzenia się społeczeństwa, konieczne będzie podejmowanie skutecznych działań

zmierzających do rozwiązania najważniejszych problemów ludzi starszych. Starzenie jest naturalnym procesem rozwojowym i stanowi jeden ze stadiów życiowych człowieka, który nie może być ani cofnięty ani też odwracalny. Starzenie ma ogromne znaczenie w sensie indywidualnym, społecznym i ekonomicznym. Jeszcze niedawno starzenie postrzegane było, jako całkowita utrata zdrowia czy też niedołęstwo. Aktualnie często wysoka aktywność społeczna osób starszych, wskazuje na możliwości w zakresie dalszego kierowania własnym rozwojem. Zmiany postaw społecznych wobec starości przyczyniły się do wytyczenia nowych kierunków polityki społecznej, realizowanej wobec osób starszych. Zwłaszcza w kontekście prognoz demograficznych wskazujących, na stały procentowy wzrost osób w starszym wieku wśród populacji. Efektem tej zmiany jest przeniesienie akcentu ze sprawowania opieki nad tą grupą społeczną, na rzecz dostarczenia im takiej pomocy, która pozwoliłaby utrzymywać jak najdłużej aktywność społeczną. Podstawową ideą tak rozumianej pomocy jest wsparcie społeczne. W związku z powyższym konieczne jest podejmowanie odpowiednich działań ukierunkowanych na tą grupę społeczną. W pomoc osobom starszym, szczególnie tym wymagającym pomocy w zaspokojeniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnacyjną włącza się Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku. Usługi opiekuńcze oferowane przez Ośrodek Pomocy Społecznej wykonywane są w miejscu zamieszkania osób samotnych, które ze względu na wiek lub choroby wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione. Dla osób zdrowych, które wymagają innej pomocy np.: przy wypełnianiu dokumentów pracownicy GOPS w Bukowsku świadczą pracę socjalną. Na terenie gminy Bukowsko obserwuje niewielkie, ale stałe zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. Podczas, gdy w 2016 r. z usług opiekuńczych korzystały 4 osoby, w 2017 r. 2 osoby, w 2018 roku 3 osoby, w 2019 r. 2 osoby, a w 2020 roku także 2 osoby. Pomoc w formie usług opiekuńczych pozwala osobom, które nie są w stanie same zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych na pozostanie w środowisku. Rozwijająca się pomoc w formie usług opiekuńczych pozwala na ograniczenie liczby osób kierowanych do domów pomocy społecznej.

II.3. Pomoc społeczna w gminie Bukowsko. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej (minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, wojewodowie) i samorządowej (marszałkowie województw, starostowie na poziomie powiatów oraz wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast). Organy te realizując zadania pomocy społecznej współpracują na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Na terenie gminy Bukowsko zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane są przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. W prowadzeniu postępowań w sprawie udzielenia świadczeń z pomocy społecznej ustala się właściwość miejscową gminy według miejsca zamieszkania osoby. Wniosek o udzielenie pomocy może złożyć osoba zainteresowana, jej przedstawiciel ustawowy albo inna osoba, za zgodą osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego. U osób i rodzin ubiegających się o świadczenia z pomocy społecznej w celu ustalenia ich sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej przeprowadza się rodzinny wywiad środowiskowy. Przyznanie lub odmowa udzielenia świadczeń z pomocy społecznej następuje w drodze decyzji administracyjnej, od której przysługuje prawo odwołania.

Świadczeniami z pomocy społecznej są:

- 1) świadczenia pieniężne, m.in.:
 - a) zasiłek stały
 - b) zasiłek okresowy,
 - c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
 - d) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd;
- 2) świadczenia niepieniężne, m.in.:
 - a) praca socjalna,
 - b) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
 - c) składki na ubezpieczenie społeczne,

- d) sprawienie pogrzebu,
- e) schronienie,
- f) posiłek,
- g) niezbędne ubranie,
- h) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania,
- i) pobyt i usługi w domach pomocy społecznej.

Prawo do świadczeń pieniężnych przysługuje osobom i rodzinom, których posiadane dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej. Od dnia 1 października 2018 r. dla osoby samotnie gospodarującej jest nim dochód nieprzekraczający kwoty 701 zł, natomiast dla osoby w rodzinie – kwoty 528 zł, przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednego z powodów wymienionych w art. 7 pkt 2-15. Rada Gminy w drodze uchwały może podwyższyć kwoty uprawniające do zasiłku okresowego i celowego. Na podstawie art. 7 ustawy, „pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

1. ubóstwa,
2. sieroctwa,
3. bezdomności,
4. bezrobocia,
5. niepełnosprawności,
6. długotrwałej lub ciężkiej choroby,
7. przemocy w rodzinie,
8. potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi,
9. potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
10. bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
11. trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
12. trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
13. alkoholizmu lub narkomani,
14. zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej

15. klęski żywiołowej lub ekologicznej”.

Dla uczniów zamieszkałych na terenie gminy Bukowsko jest przyznawana pomoc materialna o charakterze socjalnym w formie: stypendium szkolnego bądź zasiłku szkolnego.

Stypendium szkolne może być udzielone w formie: całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów udziału w zajęciach edukacyjnych, pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym, całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów związanych z pobieraniem nauki poza miejscem zamieszkania w przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz słuchaczy kolegiów. Stypendium szkolne może otrzymać uczeń znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej, wynikającej z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności, gdy w rodzinie występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe.

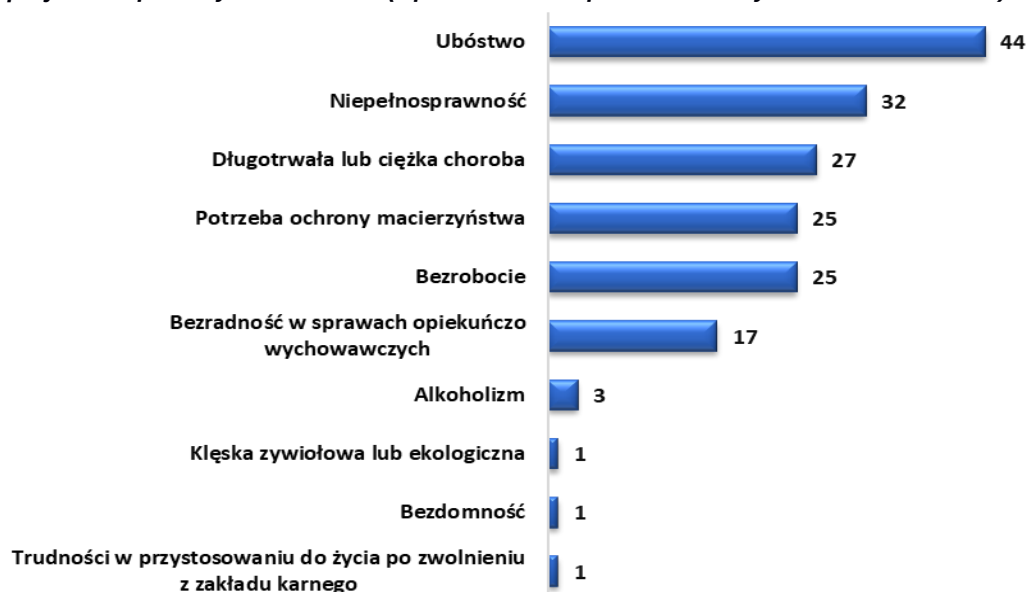
Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi szkoły, zamieszkałemu na terenie gminy znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego (śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, ciężka, długotrwała choroba członków rodziny, nieszczęśliwy wypadek powodujący trwały uszczerbek na zdrowiu członków rodziny ucznia, znaczna szkoda materialna spowodowana pożarem, kradzieżą lub klęską żywiołową, innych szczególnych zdarzeń losowych).

II.3.1. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia w gminie Bukowsko. Przyczyny kwalifikujące do świadczeń z pomocy społecznej.

Dokonując szczegółowej analizy problemów osób korzystających z pomocy społecznej obserwujemy różnorodność potrzeb społecznych dotyczących kwestii zatrudnienia, problemów zdrowotnych czy procesu starzenia się społeczeństwa, które korelują z poziomem życia mieszkańców. Według danych na niezmiennym poziomie pozostaje liczba osób i rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej pobierających stałe lub okresowe świadczenia. Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi do świadczeń z pomocy społecznej w gminie Bukowsko są niezmiennie od kilku lat: ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba oraz bezrobocie (pomimo znaczącego obniżenia się liczby bezrobotnych

w gminie). Przyczyny korzystania z pomocy społecznej pozostają takie same. Warto jednak zauważyć, że w okresie ostatnich lat zmienia się ranga i znaczenia wielu problemów społecznych kwalifikujących się do uzyskania pomocy z ośrodka pomocy społecznej, dlatego konieczne jest nieustanne monitorowanie skali problemów społecznych i odpowiednie dobieranie instrumentów służących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu w stosunku do aktualnych problemów.

Rysunek 7. Najważniejsze powody przyznania pomocy. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy w 2020 roku. (Opracowanie na podstawie danych GOPS Bukowsko)

II.3.2. Działania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku realizując ustawowe zadania własne gminy przyznaje i wypłaca zasiłki stałe, zasiłki okresowe, zasiłki celowe, specjalne zasiłki celowe. Do jego zadań własnych należą także: usługi opiekuńcze, zasiłki z tytułu zdarzenia losowego, dożywianie dzieci w szkołach, sprawianie pogrzebu, kierowanie do domów pomocy społecznej, składki na ubezpieczenia zdrowotne. Z danych statystycznych i sprawozdań GOPS w Bukowsku wynika, że liczba klientów zgłaszających się po różne formy pomocy zmalała w stosunku do 2019 roku. W 2020 roku Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku udzielił pomocy i wsparcia 142 świadczeniobiorcom, natomiast w 2019 roku 153. Liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji sukcesywnie maleje. W 2020 roku pracownicy Gminny Ośrodka Pomocy Społecznej

w Bukowsku przeprowadzili 198 wywiadów środowiskowych aż o 126 mniej niż w 2019 roku. W 2020 roku GOPS w Bukowsku przyznał i wypłacił zasiłki okresowe 48 osobom. Zadaniem własnym gminy jest także wypłacanie zasiłków celowych, w tym zasiłków celowych specjalnych. W 2020 roku wypłacono zasiłki celowe dla 69 osób. W ramach zadań zleconych gminie w 2020 roku wypłacono zasiłki stałe dla 17 osób.

Praca socjalna

Bardzo ważne i istotne miejsce w ustawie o pomocy społecznej odgrywa praca socjalna. Jest to zespół powiązanych ze sobą i umiejętnie zaplanowanych działań prowadzonych przez wykształconych pracowników socjalnych we współpracy z osobą wspieraną. Mechanizm polityki społecznej służy rozwiązywaniu problemów społecznych, zapobieganiu ich natężeniu oraz aktywizowaniu jednostek i grup do samopomocy. To działalność profesjonalna polegająca na udzielaniu pomocy jednostkom, grupom lub społecznościom we wzbogacaniu lub odbudowywaniu ich zdolności społecznego funkcjonowania oraz na tworzeniu sprzyjających warunków społecznych. Celem pracy socjalnej jest pomoc w nauczaniu się samodzielności. Praca socjalna spełnia szereg istotnych funkcji:

- ✓ ratowniczą - jest mechanizmem ratującym jednostki i rodziny w sytuacjach kryzysowych,
- ✓ wspierającą - w edukowaniu do samodzielności w rozwiązywaniu własnych problemów,
- ✓ profilaktyczną - w zakresie zapobiegania wykluczeniu społecznemu,
- ✓ partycypacyjną - budującą lokalne powiązania i koalicje na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz angażującą środowiska do współdziałania.

Pracownik socjalny przeprowadzający wywiad środowiskowy już przy pierwszej wizycie analizuje wraz z klientem jego sytuację, zastanawia się nad możliwościami rozwiązywania problemów, udziela porad, ukierunkowuje go na możliwości załatwiania jego spraw życiowych, motywuje do zmiany zachowań, które pomogłyby mu w dalszym życiu. Pracownik socjalny podejmuje szereg działań w ramach pracy socjalnej na rzecz zapewnienia godziwych warunków mieszkaniowych, poprawy stanu zdrowia, zapewnienia opieki osobom starszym i niepełnosprawnym, poprawy funkcjonowania rodziny i osób zaburzonych psychicznie, poprawy funkcjonowania osób i rodzin z problemem alkoholowym, rozwiązywania problemu bezrobocia oraz zapewnienia /uzyskania niezbędnych środków

materialnych. Praca socjalna prowadzona przez pracowników socjalnych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku polega w szczególności na:

- ✓ pomocy w uzyskiwaniu niezbędnych środków materialnych,
- ✓ pomocy w poprawie warunków mieszkaniowych,
- ✓ poradnictwie w aktywizacji zawodowej,
- ✓ pomocy w organizacji opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi,
- ✓ wskazywaniu uprawnień osób niepełnosprawnych,
- ✓ wspieraniu i pomaganiu we właściwym rozwoju psychospołecznym dzieci i młodzieży,
- ✓ poprawianiu funkcjonowania rodziny,
- ✓ poprawianiu funkcjonowania osób zaburzonych psychicznie,
- ✓ poprawianiu funkcjonowania osób i rodzin z problemem alkoholowym.

Poniżej przedstawiono wskaźnik pracy socjalnej, który obliczany jest jako stosunek liczby rodzin objętych pracą socjalną do liczby rodzin którym przyznano świadczenie pomnożony przez 100%. Wskaźnik w latach 2016 – 2020 ulega wahaniom. W 2019 i 2020 roku był najwyższy w analizowanych latach.

Tabela 10. Wskaźnik pracy socjalnej w latach 2016 – 2020 (źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej OPS Bukowsko)

	2016	2017	2018	2019	2020
Wskaźnik pracy socjalnej	58,27%	63,46%	79,00%	95,51%	94,74%
Liczba rodzin, którym przyznano świadczenia	127	104	100	89	76
Praca socjalna ogółem	74	66	79	85	72

Asystent rodziny

Zgodnie z preambułą, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej powstała dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości, zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci. Wsparcie rodziny przeżywającej trudności to zespół działań mających na celu przywrócenie rodzinie

samodzielności w oparciu o jej wewnętrzne i zewnętrzne zasoby. Celem pracy asystenta jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej i odpowiedzialności za własne życie umożliwiającej wychowanie dzieci. Podstawowym zadaniem asystenta rodziny jest wspieranie rodziców w prawidłowym wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej. W sytuacjach, gdzie dzieci znajdują się pod pieczęcią zastępczą rolą asystenta są działania na rzecz jak najszybszego powrotu dzieci do rodziny (likwidacja przeszkód, które doprowadziły do wydania postanowienia o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej). Praca asystenta rodziny dotyczy funkcjonowania środowiska rodzinnego. Ważnymi elementami branymi pod uwagę są sfera materialno-rzeczowa (np. dochód rodziny, wielkość i standard mieszkania, wyposażenie go w udogodnienia i dobra materialne, służące rozwojowi dzieci i całej rodziny), sfera oddziaływań wychowawczych (struktura rodziny, postawy wychowawcze, style i metody wychowania, relacje i więzi pomiędzy członkami rodziny, atmosfera wychowawcza, sposób spędzania czasu wolnego) oraz sfera wartości (treści wychowawcze, cele wychowania, uznawane systemy wartości, aspiracje życiowe i edukacyjne, uznawane wzory i autorytety). Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, poszerzyła wachlarz zadań przypisanych asystentowi rodziny poprzez koordynację wsparcia dla kobiet w ciąży i ich rodzin zwłaszcza w odniesieniu do kobiet posiadających zaświadczenie o ciężkim i nieodwracalnym upośledzeniu albo nieuleczalnej chorobie zagrażającej życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku zatrudnia 1 asystenta rodziny, który w 2020 roku współpracował z 4 rodzinami.

Program „Posiłek w szkole i w domu”

Program „Posiłek w szkole i w domu” skierowany jest zarówno do dzieci, uczniów, jak i osób starszych. Składa się z trzech modułów. – Pierwszy moduł to wsparcie i posiłek adresowany do dzieci i młodzieży. Drugi to posiłek adresowany do osób starszych. Trzeci moduł został uregulowany w rozporządzeniu, zakłada doposażenie i poprawę standardu już działających stołówek (mających własną kuchnię i jadalnię) lub doposażenie tych, które nie działają tak, aby mogły zostać uruchomione lub o stworzenie nowych, a także wsparcie adaptacji i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków, czyli jadalni. Program przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzieleniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia

rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Pomoc taka trafi do dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych – spełniających warunki otrzymania pomocy wskazane w ustawie o pomocy społecznej oraz kryterium dochodowe, tj. 150 proc. kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej. Z pieniędzy przekazywanych gminom dofinansowane zostaną posiłki wydawane w stołówkach i dowożone osobom dorosłym, w tym niewychodzącym z domu (np. ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), które nie są w stanie same przygotować sobie gorącego posiłku (w programie przeznaczono pieniądze na dowóz posiłków). Program "Posiłek w szkole i w domu" zastąpił program "Pomoc państwa w zakresie dożywiania". W 2020 roku dożywianiem objęto łącznie 64 osoby.

II.3.3 Wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko.

Poniżej przedstawiono wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko w latach 2016 – 2020 roku. Zgodnie z przedstawionymi danymi należy zauważyć, że wskaźnik ten sukcesywnie maleje co świadczy o zmniejszającym się natężeniu liczby osób korzystających z pomocy społecznej.

Tabela 11. Wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko w latach 2016 – 2019. (źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku)

Rok	Wskaźnik deprivacji lokalnej
2016	4,65%
2017	3,43%
2018	2,90%
2019	2,76%
2020	2,59%

III. Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w ujęciu badań ankietowych mieszkańców gminy Bukowsko. Wyniki badań.

Określenie i zdiagnozowanie potrzeb i potencjału społeczności lokalnej oraz problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko było możliwe poprzez przeprowadzenie badań społecznych wśród mieszkańców gminy Bukowsko. Narzędziem badawczym służącym do określenia celów był kwestionariusz ankiety za pomocą, którego przeprowadzono badanie wśród mieszkańców. W badaniach wzięło udział łącznie 174 mieszkańców gminy Bukowsko. Badanie zostało zrealizowane przy komplementarnym użyciu technik – CAWI ankietę internetową wypełniana on-line. Ankietę została umieszczona na stronach Urzędu Gminy w Bukowsku, na profilu społecznościowym Urzędu Gminy w Bukowsku oraz na stronie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku oraz techniki PAPI – kwestionariuszowy wywiad bezpośredni realizowany przy użyciu papierowej ankiety wypełnianej przez wykwalifikowanego ankietę, który przeprowadzał ankietę wśród mieszkańców gminy Bukowsko. Badanie przeprowadzono w lipcu 2021 roku. Kwestionariusz ankiety poprzez swoją konstrukcję umożliwiał dokonanie analizy zarówno o charakterze ilościowym, jak i jakościowym. Ankietę zawierała zarówno pytania o charakterze zamkniętym jak i otwartym. Dane uzyskane w trakcie realizacji badań poddane zostały wielostopniowej analizie, zarówno ilościowej jak i jakościowej. W opracowaniu zaprezentowano wyniki badań pod kątem ogólnych tendencji i średnich występujących w całej badanej zbiorowości. Porównywane i dokładniej analizowane były wyniki uzyskane w podgrupach badanych o największym i najmniejszym nasileniu danej zmiennej niezależnej, a także pojawiające się tendencje (malejące lub rosnące) w wewnętrznej strukturze odpowiedzi. Opisane zostały także podgrupy badanych o największym i najmniejszym procencie odpowiedzi na dane pytanie. Kwestionariusz ankiety składał się z zasadniczych trzech części zawierających; diagnozę potrzeb i potencjału społeczności lokalnej, ogólną charakterystykę stopnia i dotkliwości problemów społecznych oraz szczegółową analizę wskazanych problemów. Pytania zawarte w ankiecie dotyczyły diagnozowania potrzeb mieszkańców w obszarze określonych usług społecznych i ich przyszłej koordynacji oraz problemów społecznych w szerokim spektrum i różnego rodzaju. Odpowiedzi uzyskane w badaniu ankietowym wstępnie diagnozują problemy społeczne występujące w gminie

Bukowsku oraz potrzeb mieszkańców i jednocześnie są one punktem wyjścia w formułowaniu dalszych zaleceń w tych obszarach.

Charakterystyka badanej próby.

Struktura badanej próby – badanych mieszkańców gminy Bukowsko prezentuje się następująco. W badaniach uczestniczyło 58,0% kobiet i 42,0% mężczyzn. Wśród badanych największy odsetek stanowili mieszkańcy gminy Bukowsko w wieku od 26 do 40 lat – 48,3% oraz w wieku od 41 do 59 lat – 27,6%. Osoby młodsze w wieku od 18 do 25 lat reprezentowało w badaniu – 13,2% respondentów, natomiast osoby najstarsze w wieku powyżej 60 lat łącznie 10,9% ankietowanych. Wśród badanych największą grupę stanowiły osoby pracujące – 71,8%.

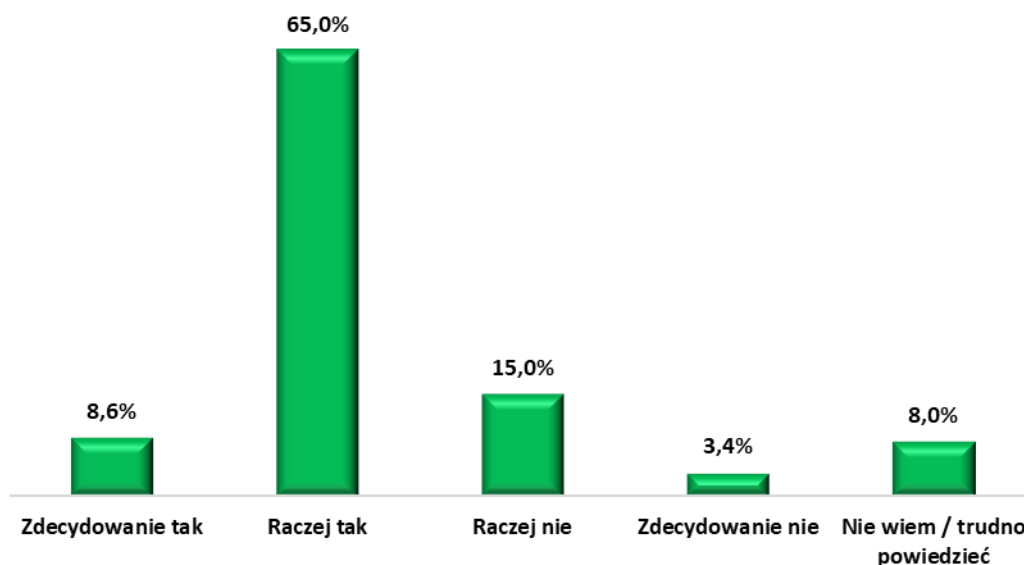
Tabela 12. Charakterystyka badanej próby – płeć, wiek oraz grupa społeczno-zawodowa respondentów.

Płeć		
	Ilość	Procent
Kobieta	101	58,0%
Mężczyzna	73	42,0%
Wiek		
18 – 25 lat	23	13,2%
26 – 40 lat	84	48,3%
41 – 59 lat	48	27,6%
60 – 70 lat	14	8,0%
Powyżej 70 lat	5	2,9%
Grupa społeczno – zawodowa		
Osoba pracująca	125	71,8%
Osoba bezrobotna	14	8,0%
Uczeń / student	16	9,2%
Emeryt / rencista	19	11,0%

III.1. Ocena warunków życia w gminie Bukowsko.

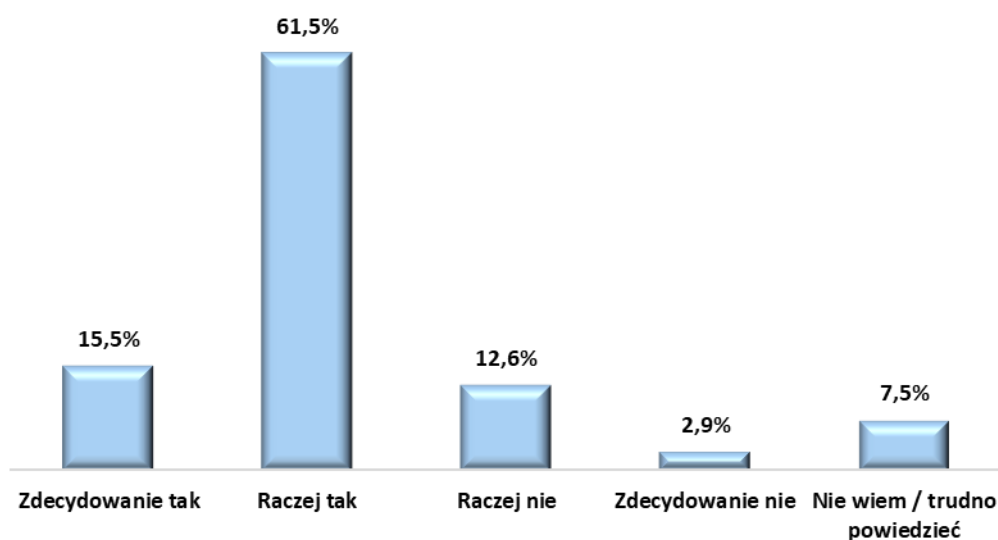
Stosunek badanych respondentów do warunków życia w gminie Bukowsko jest pozytywny. Zdecydowana większość ankietowanych – łącznie aż 73,6% jest zadowolonych z warunków życia w gminie Bukowsko, w tym 65,0% badanych wskazało odpowiedź *raczej tak*, natomiast 8,6% *zdecydowanie tak*. Innego zdania było łącznie 18,4% respondentów, którzy negatywnie oceniają warunki życia w gminie Bukowsko. Odpowiedzi nie wiem / trudno powiedzieć wskazało 8,0% badanych.

Rysunek 8. Czy jest Pani/Pan zadowolony(a) z warunków życia w gminie Bukowsko?

Uczestnicy badania pozytywnie ocenili gminę Bukowsko jako miejsce do życia. Jakość życia w gminie została oceniona przez ponad połowę badanych wysoko lub bardzo wysoko. Łącznie aż 77,0% ankietowanych uważa, że gmina Bukowsko jest dobrym miejscem do życia, w tym 61,5% ankietowanych wskazało odpowiedź *raczej tak*, natomiast 15,5% *zdecydowanie tak*. Należy zwrócić uwagę, iż łącznie 15,5% uważa, że gmina Bukowsko nie jest dobrym miejscem do życia. Odpowiedź nie wiem / trudno powiedzieć wskazało 7,5% ankietowanych mieszkańców gminy Bukowsko.

Rysunek 9. Czy gmina Bukowsko jest dobrym miejscem do życia?

III.2. Skala występowania i dokuczliwości problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko.

Respondentom uczestniczącym w badaniu przedstawiono listę problemów społecznych, które występują na terenie gminy Bukowsko z prośbą o wskazanie skali występowania i uciążliwości danego problemu. Każdy z respondentów mógł wskazać na jedną, z gradujących odpowiedzi od *bardzo duży problem* do *brak problemu*. Skalę problemów przedstawiono według rangowania zsumowanych odpowiedzi wskazujących na uciążliwość danego problemu (odpowiedzi *bardzo duży problem* oraz *raczej duży problem*). Suma tych odpowiedzi wskazuje, które z wymienionych problemów społecznych są najbardziej odczuwalne i występują w największym stopniu na terenie gminy Bukowsko. Respondenci największą rangę przypisali problemowi alkoholizmu na terenie gminy Bukowsko. Suma wskazań wyniosła 77,0%. Problemy alkoholizmu mają najbardziej negatywne skutki, ponieważ są swoistego rodzaju katalizatorem innych problemów społecznych i zawsze współwystępuje z innymi problemami społecznymi. Kolejne problemy, które w znacznym stopniu – zdaniem badanych występują na terenie gminy Bukowsko i są obserwowane przez respondentów to przede wszystkim: trudna sytuacja ludzi starszych – 44,3%, brak dostępu do informacji i poradnictwa – 40,8% oraz problemy zdrowotne lokalnej społeczności – 39,7%. Istotnymi problemami zdaniem mieszkańców gminy Bukowsko są także długotrwała lub ciężka choroba – 36,8%, trudna sytuacja mieszkaniowa (brak mieszkań) – 35,6%, problemy edukacyjne (szkoły – ich liczba, profil, dostępność, dojazd do szkół, rekreacja i kultura) – 32,8% oraz bezrobocie – 32,2%. Należy zwrócić także uwagę, że do ważnych problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko mieszkańcy zaliczyli także: bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – 28,7% wskazań, przemoc w rodzinie – także 28,7% wskazań oraz trudna sytuacja rodzin wielodzietnych i niepełnych – 25,9%. Uciążliwość innych problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko nie jest tak bardzo odczuwalna jak wymienionych powyżej, co oczywiście nie oznacza, że problemy te nie występują. Pozostałe problemy przedstawiono w poniższej tabeli w kolejności według stopnia uciążliwości od największej do najmniejszej.

Tabela 13. Skala występowania poszczególnych problemów społecznych w gminie Bukowsko.

	Bardzo duży problem	Raczej duży problem	Raczej mały problem	Bardzo mały problem	Brak problemu	Nie wiem
Alkoholizm	27,0%	50,0%	14,4%	3,4%	0,6%	4,6%
Trudna sytuacja ludzi starszych	9,8%	34,5%	29,9%	11,5%	4,0%	10,3%
Brak dostępu do informacji i poradnictwa	13,8%	27,0%	21,3%	14,9%	12,6%	10,3%
Problemy zdrowotne lokalnej społeczności	16,1%	23,6%	32,2%	7,5%	4,0%	16,7%
Długotrwała lub ciężka choroba	10,9%	25,9%	31,6%	5,7%	2,9%	23,0%
Trudna sytuacja mieszkaniowa (brak mieszkań)	11,5%	24,1%	21,3%	19,5%	9,8%	13,8%
Problemy edukacyjne (szkoły – ich liczba, profil, dostępność, dojazd do szkół, rekreacja i kultura)	12,6%	20,1%	29,3%	16,1%	16,1%	5,7%
Bezrobocie	12,1%	20,1%	40,8%	14,9%	7,5%	4,6%
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	10,3%	18,4%	36,2%	17,8%	3,4%	13,8%
Przemoc w rodzinie	9,8%	19,0%	40,2%	9,2%	2,3%	19,5%
Trudna sytuacja rodzin wielodzietnych i niepełnych	8,0%	17,8%	47,1%	8,0%	4,6%	14,4%
Ubóstwo (niedostatek środków do życia)	5,7%	19,0%	49,4%	12,1%	2,3%	11,5%
Niepełnosprawność	10,3%	13,8%	36,8%	18,4%	4,0%	16,7%
Narkomania	8,6%	13,8%	29,9%	19,5%	6,9%	21,3%
Rozpad rodzin/rodziny niepełne	4,6%	16,7%	32,2%	21,3%	5,7%	19,5%
Brak poczucia bezpieczeństwa	6,3%	9,8%	33,3%	27,6%	10,3%	12,6%
Sieroctwo biologiczne i społeczne	2,9%	12,1%	28,2%	18,4%	9,8%	28,7%
Kłęski żywiołowe	2,3%	6,9%	28,2%	29,3%	17,2%	16,1%
Problemy emigrantów, repatriantów, uchodźców	1,1%	5,7%	10,3%	15,5%	37,9%	29,3%
Problemy osób opuszczających zakłady karne	2,9%	3,4%	10,9%	26,4%	18,4%	37,9%
Bezdomność	2,9%	0,6%	14,4%	28,7%	32,2%	21,3%

III.3. Grupy społeczne zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym w gminie Bukowsko.

Uczestnikom badania przedstawiono również listę grup społecznych, które w mogą być zagrożone wykluczeniem społecznym i marginalizacją w gminie Bukowsko. Badani dokonywali oceny stopniowanej skali od 1 do 5 gdzie 1 to grupy najmniej zagrożone marginalizacją, natomiast 5 to grupy najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym. W celu bardziej czytelnej prezentacji dokonano rangowania ocen i przedstawiono sumę wyników ocen najwyższych (ocena 4 oraz ocena 5) wskazujących grupy najbardziej zagrożone zjawiskiem marginalizacji społecznej. Grupy społeczne, które w największym stopniu zagrożone są marginalizacją i wykluczeniem społecznym w gminie Bukowsko to

zdaniem badanych osoby i rodziny dotknięte problemami uzależnień i przemocy w rodzinie – 53,9% wskazań negatywnych oraz rodziny występująca przemocą – 52,3%. Zdaniem badanych wykluczenie społeczne dotyczyć może także osób starszych - 38,5% wskazań, osób i rodzin dotkniętych bezrobociem - 33,3%, osób i rodzin dotkniętych ubóstwem – 32,8%, rodzin zmagających się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi – 32,2% oraz osób z niepełnosprawnościami – 32,2% wskazań. W tabeli przedstawiono grupy zagrożone marginalizacją społeczną według skali od grup najbardziej zagrożonych, do grup w najmniejszym stopniu zagrożonych wykluczeniem.

Tabela 14. Osoby, rodziny, grupy mieszkańców gminy Bukowsko są najbardziej Pani/Pana zdaniem zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym? Ocena w skali od 1 do 5 gdzie 1 to najniższa ocena, natomiast 5 najwyższa ocena.

	Ocena 1	Ocena 2	Ocena 3	Ocena 4	Ocena 5
Osoby i rodziny dotknięte problemami uzależnień i przemocy w rodzinie	9,8%	9,8%	23,0%	29,3%	28,2%
Rodziny z występującą przemocą	16,7%	11,5%	19,5%	25,9%	26,4%
Osoby starsze	10,9%	18,4%	32,2%	19,5%	19,0%
Osoby i rodziny dotknięte bezrobociem	16,7%	20,7%	29,3%	19,0%	14,4%
Osoby i rodziny dotknięte ubóstwem	20,7%	14,4%	32,2%	8,6%	24,1%
Rodziny zmagające się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi	10,9%	22,4%	34,5%	19,5%	12,6%
Osoby z niepełnosprawnościami	17,2%	18,4%	32,2%	20,7%	11,5%
Bezdomni i osoby zagrożone bezdomnością	31,6%	14,9%	23,6%	13,8%	16,1%
Byli więźniowie powracający z zakładów karnych	31,0%	21,8%	26,4%	10,9%	9,8%
Samotne matki	29,3%	21,3%	28,7%	13,8%	6,9%
Mniejszości etniczne i narodowe	43,7%	20,7%	16,7%	8,6%	10,3%
Samotne kobiety w ciąży	27,6%	24,1%	31,6%	11,5%	5,2%
Byli wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych	27,6%	26,4%	31,0%	9,2%	5,7%

III.4. Dostępność i jakość różnych usług społecznych w gminie Bukowsko.

Niezwykle ważnym elementem diagnozującym potrzeby mieszkańców gminy Bukowsko w zakresie usług społecznych była ocena zarówno dostępności jak i jakości oferowanych dotychczas usług społecznych w gminie Bukowsko. W celu trafnej i precyzyjnej diagnozy popytu na usługi społeczne, konieczna była ocena usług społecznych, które były i są obecnie dostępne dla mieszkańców gminy Bukowsko. Mieszkańcom gminy Bukowsko przedstawiono listę kilkunastu usług społecznych. Mieszkańcy dokonali oceny zarówno dostępności oraz jakości tych usług. Oceny dokonane były według skali od bardzo nisko do bardzo wysoko.

W tabeli przedstawiono sumę wyników ocen najniższych (bardzo nisko oraz raczej nisko) wskazujących największe deficyty w ofercie usług społecznych oferowanych dla mieszkańców gminy Bukowsko. Wskazane obszary wymagają interwencji i optymalizacji w celu ich lepszego dostosowania do potrzeb mieszkańców gminy Bukowsko. Zdecydowanie najniżej mieszkańcy gminy Bukowsko ocenili: dostępność do instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, kluby dziecięce) oraz jakość oferty żłobków, klubów dziecięcych. Wymienione usługi społeczne negatywnie oceniło aż 82,9% badanych mieszkańców. Zdaniem badanych duży deficyt dotyczy dostępności do poradnictwa specjalistycznego. Negatywnie na temat dostępności do takich usług wypowiedziało się 70,1% badanych. Zdiagnozowanym problem, wskazanym przez 69,0% respondentów jest dostępność do form spędzania czasu wolnego. Kolejnym problemem w zakresie usług społecznych jest niska dostępność do usług aktywizujących osoby bezrobotne. Negatywnie na temat takiego rodzaju usług społecznych wypowiedziało się 68,4% badanych. Nisko oceniona została także jakość usług aktywizujących osoby bezrobotne - 66,7% negatywnych ocen. Kolejnym obszarem wymagającym wsparcia i optymalizacji jest dostępność do uczestnictwa w grupach wsparcia. Nisko ten obszar usług społecznych oceniło - 60,3% respondentów. Znaczne braki zdiagnozowano także w obrębie dostępności do placówek wsparcia dziennego/światlic. Zdaniem 58,0% badanych dostęp do tych usług jest bardzo ograniczony. Innym problemem jest dostępność do usług dla osób niepełnosprawnych. Te usługi zdaniem - 57,5% badanych nie są dostępne dla niepełnosprawnych mieszkańców gminy Bukowsko. Zdefiniowanym problem jest również dostępność do oferty kulturalnej (zajęcia, wydarzenia kulturalne, plenerowe itd.) - 55,7% negatywnych opinii oraz jakość usług dla osób niepełnosprawnych - 55,2% wskazań. Wskazane obszary z zakresu usług społecznych wymagają zdaniem mieszkańców odpowiedniej reakcji instytucji odpowiedzialnych za ich wdrażanie, koordynowanie lub nadzorowanie. Poniżej przedstawiona została hierarchia poszczególnych usług społecznych w gminie Bukowsko pod względem dostępności i jakości. Uwzględniając przedstawione dane warto także zwrócić uwagę na te usługi społeczne, które są wysoko i dobrze oceniane przez badanych mieszkańców gminy Bukowsko. Pozytywnie przez ankietowanych odbierane są takie aspekty usług społecznych jak: jakość usług pomocy społecznej, jakość oferty szkół podstawowych oraz dostępność do edukacji w szkole

podstawowej. Te obszary nie wymagają interwencji instytucji sprawujących nadzór nad tymi usługami.

Tabela 15. Jak ocenia Pani/Pan dostępność i jakość różnych usług społecznych w gminie Bukowsko

	Bardzo nisko	Raczej nisko	Przeciętnie	Raczej wysoko	Bardzo wysoko
Dostępność do instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, kluby dziecięce)	67,2%	15,5%	12,6%	4,0%	0,6%
Jakość oferty żłobków, klubów dziecięcych	66,1%	16,7%	12,1%	2,9%	2,3%
Dostępność do poradnictwa specjalistycznego	38,5%	31,6%	27,6%	2,3%	0,0%
Dostępność do form spędzania czasu wolnego	35,1%	33,9%	26,4%	1,7%	2,9%
Dostępność do usług aktywizujących osoby bezrobotne	37,4%	31,0%	29,3%	1,1%	1,1%
Jakość usług aktywizujących osoby bezrobotne	36,8%	29,9%	31,0%	1,7%	0,6%
Dostępność do uczestnictwa w grupach wsparcia	24,7%	35,6%	36,2%	2,9%	0,6%
Dostępność do placówek wsparcia dziennego/świetlic	28,2%	29,9%	36,8%	4,6%	0,6%
Dostępność do usług dla osób niepełnosprawnych	28,2%	29,3%	31,0%	7,5%	4,0%
Dostępność do oferty kulturalnej (zajęcia, wydarzenia kulturalne, plenerowe itd.)	31,0%	24,7%	34,5%	8,0%	1,7%
Jakość usług dla osób niepełnosprawnych	26,4%	28,7%	30,5%	10,9%	3,4%
Jakość oferty kulturalnej (zajęcia, wydarzenia kulturalne, plenerowe itd.)	24,1%	24,7%	42,5%	7,5%	1,1%
Jakość oferty sportowo - rekreacyjnej	17,2%	31,0%	37,4%	11,5%	2,9%
Dostępność do oferty sportowo - rekreacyjnej	22,4%	23,0%	39,1%	11,5%	4,0%
Dostępność do usług opieki zdrowotnej	20,7%	23,0%	35,6%	14,9%	5,7%
Jakość usług opieki zdrowotnej	18,4%	24,7%	37,4%	14,4%	5,2%
Dostępność do oferty skierowanej dla seniorów	9,8%	28,7%	40,2%	19,0%	2,3%
Dostępność do opieki przedszkolnej	10,9%	21,3%	46,6%	16,1%	5,2%
Jakość oferty przedszkoli	6,9%	23,0%	48,3%	17,2%	4,6%
Jakość oferty skierowanej do seniorów	11,5%	18,4%	41,4%	25,9%	2,9%
Jakość usług pomocy społecznej	10,9%	15,5%	55,2%	13,2%	5,2%
Jakość oferty szkół podstawowych	6,9%	10,9%	50,0%	24,7%	7,5%
Dostępność do edukacji w szkole podstawowej	5,2%	9,2%	39,7%	37,4%	8,6%

III.5. Problemy rodzin z dziećmi w gminie Bukowsko.

Poniżej przedstawione zostały najważniejsze problemy, z którymi borykają się rodziny z dziećmi mieszkające na terenie gminy Bukowsko. Każda z badanych osób mogła wskazać maksymalnie trzy dominujące problemy, stąd też suma udzielonych odpowiedzi jest większa niż 100%. Zdaniem ankietowanych dominującymi trzema problemami dotyczącymi rodzin z

dziećmi mieszkającymi w gminie Bukowsko są przede wszystkim: niewystarczająca oferta organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży – 68,4% wskazań, brak lub ograniczona możliwość korzystania z placówek zapewniających opiekę dzieciom do lat 3 i przedszkolnej - 67,2% oraz brak lub ograniczona możliwość korzystania z placówek wsparcia dziennego/światlic - 62,6% wskazań. Pozostałe trudności, które spotykają rodziny z dziećmi na terenie gminy Bukowsko uzyskały zdecydowanie mniej wskazań badanych mieszkańców. Wszystkie odpowiedzi przedstawione zostały na wykresie.

Rysunek 10. Problemy społeczne dotyczące rodziny z dziećmi na terenie gminy Bukowsko.

Uczestników badania zapytano także o wskazanie działań, które należałoby podjąć w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów, które występują wśród rodzin mieszkających na terenie gminy Bukowsko. Ankietowane osoby mogły wskazać maksymalnie 5 odpowiedzi, spośród listy 23 zdefiniowanych działań, które mogłyby ograniczyć problemy występujące wśród rodzin. W związku z możliwością wskazania kilku odpowiedzi suma wszystkich wskazań jest zdecydowanie większa niż 100,0%. Ponad połowa uczestników badania jako skuteczne wskazała takie działania jak: organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży oraz specjalistyczna pomoc (psycholog, pedagog, logopeda, itp.). Wymienione działania wskazało odpowiednio 57,5% oraz 51,7% respondentów.

Badani mieszkańcy gminy Bukowsko wskazali także na działania z obszaru poradnictwa specjalistycznego (prawne, psychologiczne, rodzinne) – 44,8%. Inne działania, które zyskały aprobatę badanych to także zapewnienie opieki nad dziećmi do lat 3 – 31,6% wskazań oraz organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla rodzin z dziećmi – 30,5% wskazań. Do istotnych inicjatyw, które mogą, zdaniem badanych przyczynić się do zniwelowania problemów występujących wśród rodzin zaliczyć należy także: profilaktyka uzależnień i przemocy wśród dzieci i młodzieży – 29,3% wskazań, profilaktyka uzależnień i przemocy wśród osób dorosłych – 25,3% oraz organizowanie warsztatów/zajęć rozwijających zainteresowania – 23,6%. Pozostałe działania, które uzyskały mniejszą liczbę wskazań przedstawione zostały w tabeli.

Tabela 16. Jakie działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin?

Jakis działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin?		
	N	%
Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	100	57,5%
Specjalistyczna pomoc (psycholog, pedagog, logopeda, itp.)	90	51,7%
Poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne)	78	44,8%
Zapewnienie opieki nad dziećmi do lat 3	55	31,6%
Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla rodzin z dziećmi	53	30,5%
Profilaktyka uzależnień i przemocy wśród dzieci i młodzieży	51	29,3%
Profilaktyka uzależnień i przemocy wśród osób dorosłych	44	25,3%
Organizowanie warsztatów/zajęć rozwijających zainteresowania	41	23,6%
Wsparcie asystenta rodziny	30	17,2%
Organizowanie wydarzeń/imprez sprzyjających integracji rodzin	27	15,5%
Pomoc w formie usług opiekuńczych specjalistycznych: rehabilitant, pielęgniarka	27	15,5%
Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla osób dorosłych	26	14,9%
Zwiększenie bazy placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego	22	12,6%
Prowadzenie terapii dla osób stosujących przemoc	20	11,5%
Rozpowszechnianie informacji o dostępnych formach pomocy	19	10,9%
Rozwijanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców	18	10,3%

Usługi interwencji kryzysowej jako element w przezwyciężaniu trudności życiowych	16	9,2%
Organizowanie grup wsparcia/grup samopomocowych dla osób doznających przemocy w rodzinie	13	7,5%
Organizowanie grup wsparcia/grup samopomocowych dla rodzin mających problemy opiekuńczo-wychowawcze	12	6,9%
Podnoszenie kwalifikacji przez kadre zajmującą się szeroko pojętą polityką społeczną (OPS, CUS, szkoły, organizacje pozarządowe, policja)	12	6,9%
Organizowanie grup wsparcia/grup samopomocowych dla osób uzależnionych/dorosłych członków rodziny osoby uzależnionej	9	5,2%
Rodziny wspierające, która przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w: opiece i wychowaniu dziecka; prowadzeniu gospodarstwa domowego; kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.	9	5,2%
Prowadzenie kampanii społecznych/edukacji społecznej	3	1,7%

Niezwykle ważnym elementem niniejszej diagnozy było wskazanie popytu na nowe usługi społeczne – dedykowane rodzinom, które powinny zostać utworzone na terenie gminy Bukowsko. Spośród przedstawionej listy nowych usług społecznych zdecydowanie największy odsetek badanych – 87,4% uważa za stosowne utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży. Zdecydowana większość badanych oczekuje podjęcia działań zmierzających do utworzenia takich placówek skierowanych dla dzieci i młodzieży. Taka inicjatywa cieszyła się największym zainteresowaniem badanych mieszkańców gminy Bukowsko. Część badanych uważa, za potrzebne utworzenie na terenie gminy Bukowsko takich usług społecznych jak: klub rodzica (prelekcje ze specjalistami, animator dla dzieci, pedagog podwórkowy) - 44,8% wskazań, utworzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego (terapeutycznego) - 40,8% oraz prowadzenie terapii dla dzieci/młodzieży – także 40,8% wskazań. Pozostałe odpowiedzi przedstawiono na wykresie. Suma prezentowanych opinii jest większa niż 100,0% ze względu na możliwość wskazania maksymalnie 3 odpowiedzi.

Rysunek 11. Które z poniższych usług społecznych dla rodzin uważa Pani/Pan za potrzebne do utworzenia na terenie gminy Bukowsko?

Uzupełnieniem poprzedniego pytania dotyczącego wprowadzenia nowych usług społecznych skierowanych do wszystkich rodzin w gminie Bukowsko było pytanie dotyczące usług społecznych, które byłyby skierowane stricte do rodzin niepełnych i wielodzietnych. Spośród wymienionych działań zdecydowana większość badanych uznała, że pozytywnie na sytuację rodzin niepełnych i wielodzietnych w gminie Bukowsko wpłynęłoby utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży - 66,7% wskazań oraz zwiększenie bazy placówek opiekuńczo-wychowawczych (żłobków, przedszkoli, klubów dziecięcych) - 54,6% odpowiedzi. Inne, istotne działania wskazane przez badanych to: wsparcie, poradnictwo dla rodzin (np. Tworzenie klubów rodzica - podnoszenie kompetencji rodzicielskich) - 32,2% wskazań, utworzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego (terapeutycznego) - 28,7% oraz usługi terapeutyczne w tym dostęp do psychoterapii, logopedy, integracji sensorycznej - 27,0% odpowiedzi. Pozostałe działania wymienione przez badanych zostały zaprezentowane na wykresie. Suma odpowiedzi przedstawiona na wykresie jest większa niż 100,0% ze względu na możliwość wskazania 3 odpowiedzi.

Rysunek 12. Jakie działania Pana/Pani zdaniem wpłynęłyby pozytywnie na sytuację rodzin niepełnych i wielodzietnych w gminie Bukowsko?

III.6. Problemy osób niepełnosprawnych oraz starszych w gminie Bukowsko.

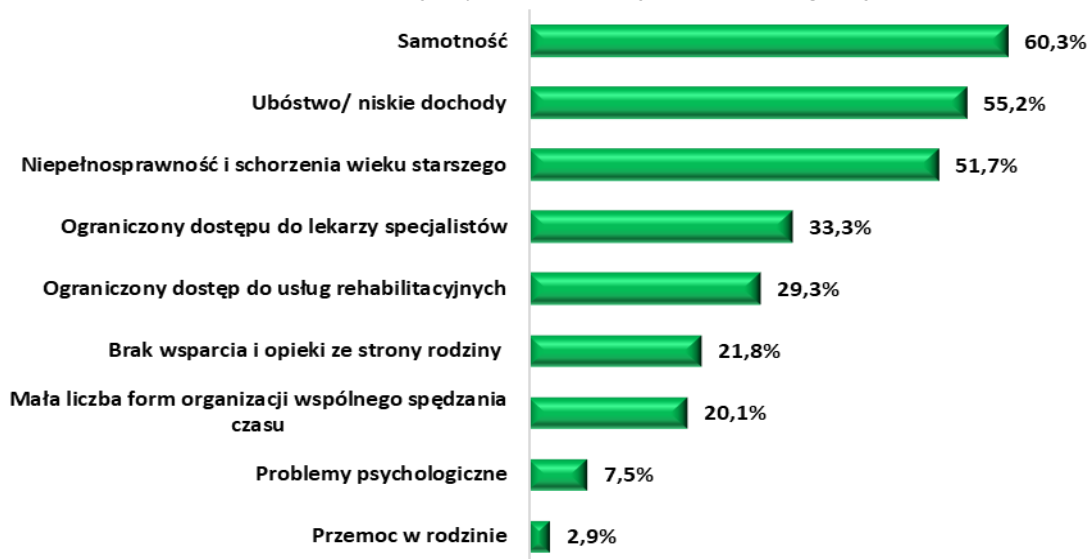
Kolejna ważna kwestia, która została analizowana podczas badania mieszkańców dotyczyła problemów, które spotykają osoby niepełnosprawne w gminie Bukowsko. Zdaniem ankietowanych najważniejsze problemy, które dotyczą osoby niepełnosprawne to: bariery architektoniczne w miejscach publicznych – 64,4% wskazań oraz ograniczony dostęp do rehabilitacji usprawniającej – 58,0% wskazań. Przedstawione problemy wskazało największe grono respondentów. Co trzeci uczestnik badania – 33,3% wskazał na trudności w podjęciu odpowiedniego zatrudnienia. Pozostałe bariery utrudniające pełną partycypację osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym przedstawiono na wykresie. Tytułem uzupełnienia należy zwrócić uwagę, iż każdy z badanych mógł wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi, dlatego suma odpowiedzi jest większa niż 100%.

Rysunek 13. Problemy społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych na terenie gminy Bukowsko.

Osoby starsze – seniorzy mieszkający na terenie gminy Bukowsko, zdaniem ankietowanych spotykają się z wieloma problemami i trudnościami w codziennym funkcjonowaniu. Najważniejszym problemem są przede wszystkim: samotność – 60,3% wskazań, ubóstwo / niskie dochody – 55,2% oraz niepełnosprawność i schorzenia wieku starszego – 51,7% odpowiedzi. Istotną barierą utrudniającą pełną partycypację seniorów w życiu społecznym jest także ograniczony dostęp do lekarzy specjalistów – 33,3% wskazań. Wszystkie problemy, które zdaniem badanych mieszkańców dotyczą seniorów przedstawiono na umieszczonym poniżej wykresie. Ze względu na możliwość wskazania maksymalnie trzech odpowiedzi suma nie jest równa 100%.

Rysunek 14. Problemy społeczne dotyczące osób starszych na terenie gminy Bukowsko.

Zdaniem badanych wprowadzenie takich nowych usług społecznych jak: rozwijanie usług opiekuńczych obejmujących pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz zapewnienie kontaktów z otoczeniem - 50,6% wskazań, rozwijanie usług specjalistycznych w zakresie sprawowania opieki nad osobami chorymi przewlekle przez pielęgniarzy środowiskowe - 41,4%, rozszerzenie wolontariatu i objęcie opieką wolontarystyczną - 36,8%, prowadzenie klubów dla seniorów - 33,9% oraz działania poprzez pracę socjalną na rzecz aktywizacji, integracji społecznej oraz udziału osób starszych w życiu społecznym - 30,5% przyczyniłoby się do pełniejszego udziału w życiu społecznym osobom starszym oraz osobom niepełnosprawnym mieszkającym na terenie gminy Bukowsko. Pozostałe działania przedstawiono w tabeli. Suma zaprezentowanych odpowiedzi jest większa niż 100,0% ze względu na możliwość wskazania większej liczby odpowiedzi.

Tabela 17. Jakie działania umożliwiłyby osobom starszym, niepełnosprawnym pełniejszy udział w życiu społecznym na terenie gminy Bukowsko?

Jakie działania umożliwiłyby osobom starszym, niepełnosprawnym pełniejszy udział w życiu społecznym na terenie gminy Bukowsko?		
	N	%
Rozwijanie usług opiekuńczych obejmujących pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz zapewnienie kontaktów z otoczeniem	88	50,6%
Rozwijanie usług specjalistycznych w zakresie sprawowania opieki nad osobami chorymi przewlekle przez pielęgniarzy środowiskowe	72	41,4%
Rozszerzenie wolontariatu i objęcie opieką wolontarystyczną	64	36,8%
Prowadzenie klubów dla seniorów	59	33,9%
Działania poprzez pracę socjalną na rzecz aktywizacji, integracji społecznej oraz udziału osób starszych w życiu społecznym	53	30,5%
Aktywizacja poprzez kształcenie, rekreację, sport i turystykę, kulturę oraz programy edukacyjne	49	28,2%
Uwrażliwienie społeczności lokalnej na potrzeby osób starszych	45	25,9%
Inicjowanie kontaktów rodzinnych i podejmowanie działań zmierzających do większego zaangażowania rodziny w sprawowanie opieki nad osobą starszą	22	12,6%

III.7. Problemy dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko.

Szczegółowej analizie poddano także negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży, które mieszkańcy najczęściej dostrzegają na terenie gminy Bukowsko. Zdaniem największego odsetka respondentów głównymi problemami społecznymi obserwowanymi wśród dzieci i młodzieży są alkohol i papierosy – 69,0% oraz brak zorganizowanych form spędzania czasu wolnego – 30,2% wskazań. Ważnymi problemami są także bezproduktywne spędzanie wolnego czasu przez młodzież – 43,1%, narkotyki – 33,3% oraz brak pozytywnych wzorców i autorytetów – 32,8% wskazań. Pozostałe problemy dzieci i młodzieży zaprezentowano na poniższym wykresie. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych pytań każdy z respondentów mógł wymienić maksymalnie trzy odpowiedzi, dlatego suma wszystkich wskazań jest większa niż 100%.

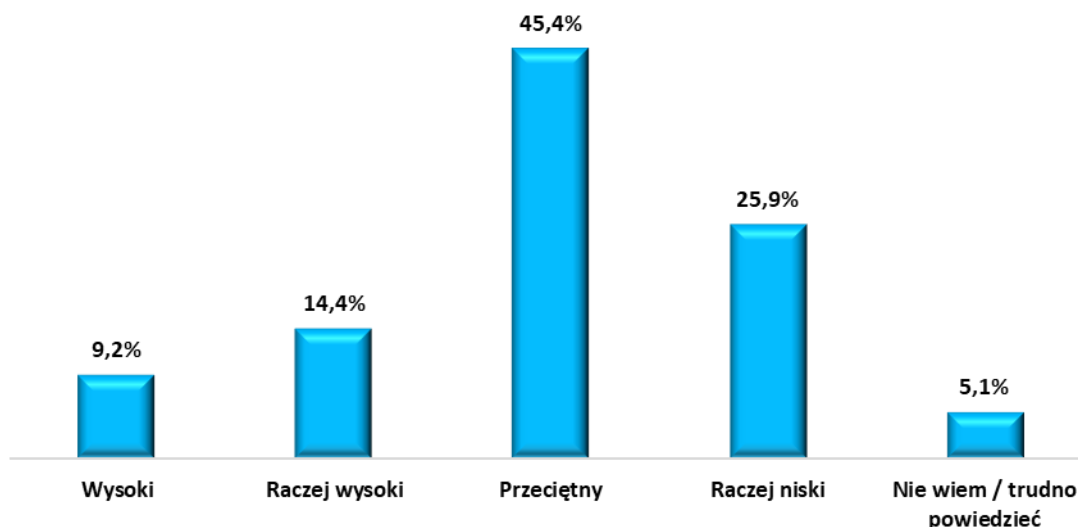
Rysunek 15. Problemy społeczne dotyczące dzieci i młodzieży na terenie gminy Bukowsko.

III.8. Problem bezrobocia w gminie Bukowsko.

Poziom bezrobocia w gminie Bukowsko jest zdaniem badanych przeciętny. Taką odpowiedź wskazało 45,4% respondentów. Część badanych – łącznie 23,6% uważa, że poziom bezrobocia wśród mieszkańców gminy Bukowsko jest wysoki lub raczej wysoki. Innego zdania było 25,9% ankietowanych, którzy uważają, że poziom bezrobocia jest niski. 5,1% badanych wskazało odpowiedź nie wiem / trudno powiedzieć.

Rysunek 16. Jaki jest Pana/Pani zdaniem poziom bezrobocia w gminie Bukowsko?

W celu przeciwdziałania i ograniczania problemów, które wynikają z powodu braku pracy badani wskazali określone działania. Ponad połowa respondentów – 54,6% uznała, że do wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród osób bezrobotnych konieczne jest organizowanie kursów, staży, szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe. 31,6% badanych wskazało na organizowanie doradztwa zawodowego wśród osób dorosłych. Część badanych – 29,3% jako skuteczne remedium na problemy występujące wśród osób bezrobotnych uznało utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży z problemami opiekuńczo wychowawczymi. Inne działania takie jak: organizowanie doradztwa zawodowego wśród młodzieży, inicjowanie powstawania nowych miejsc pracy oraz aktywizacja zawodowa osób młodych (kursy, szkolenia, itp.) wskazało odpowiednio: 28,2%, 27,0% oraz 27,0% badanych. Pozostałe działania przedstawiono w tabeli. Ze względu na możliwość wskazania 3 odpowiedzi suma wskazań jest większa niż 100,0%.

Tabela 18. Jakie działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród osób bezrobotnych?

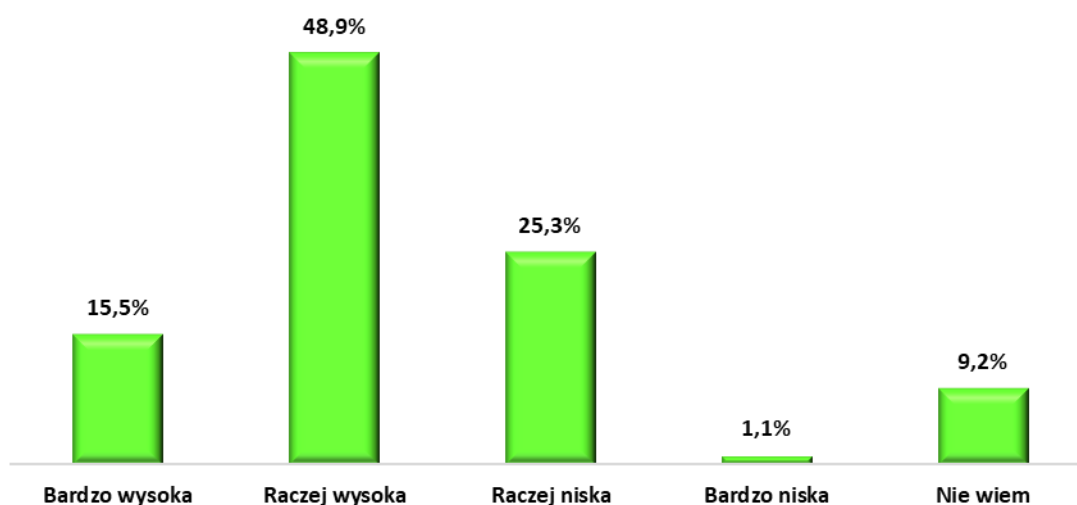
Jakis działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród osób bezrobotnych?		
	N	%
Organizowanie kursów, staży, szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe	95	54,6%
Organizowanie doradztwa zawodowego wśród osób dorosłych	55	31,6%
Utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży z problemami opiekuńczo wychowawczymi	51	29,3%

Organizowanie doradztwa zawodowego wśród młodzieży	49	28,2%
Inicjowanie powstawania nowych miejsc pracy	47	27,0%
Aktywizacja zawodowa osób młodych (kursy, szkolenia, itp.)	47	27,0%
Pomoc w poszukiwaniu pracy	31	17,8%
Wspieranie działalności/inicjowanie powstawania nowych organizacji pozarządowych oferujących wsparcie dla osób bezrobotnych	19	10,9%
Inicjowanie powstawania spółdzielni socjalnych	17	9,8%
Wsparcie finansowe	16	9,2%
Aktywizacja zawodowa osób starszych (kursy, szkolenia, itp.)	15	8,6%
Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych (kursy, szkolenia, itp.)	9	5,2%
Nie mam zdania	7	4,0%

III.9. Problem uzależnień na terenie gminy Bukowsko.

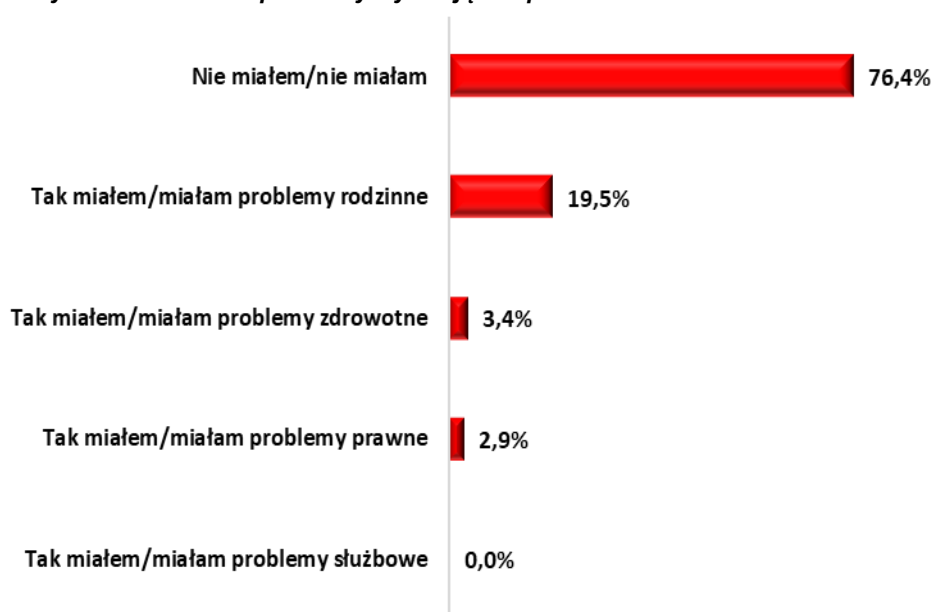
Zdaniem ponad połowy badanych respondentów skala problemu uzależnień na terenie gminy Bukowsko jest wysoka lub bardzo wysoka. Taką odpowiedź wskazało łącznie aż 64,4% badanych. Tak wysokie wyniki sugerują, że skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki, tzw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko jest poważnym problemem społecznym. Nisko lub bardzo nisko skalę problemu oceniło 26,4% badanych. Brak wiedzy w tym temacie wskazało także 9,2% badanych.

Rysunek 17. Jaka jest Pani/Pana zdaniem skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki, tzw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko?

Zdecydowana większość uczestników badania – 76,4% nie miała problemów związanych z piciem alkoholu. Pozostała grupa badanych – 23,6% miała różnego rodzaju problemy wynikające ze spożywania alkoholu, w tym 19,5% badanych miało problemy rodzinne wynikające ze spożywania alkoholu, 3,4% miało problemy zdrowotne natomiast 2,9% miało problemy prawne. Skala picia problemowego na terenie gminy Bukowsko jest podobna do danych ogólnopolskich.

Rysunek 18. Czy miała Pani / Pan problemy wynikające z picia alkoholu?

Działania, które zdaniem badanych powinny zostać podjęte w celu pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom to w przede wszystkim: pomoc psychologiczno-terapeutyczna - 59,8% oraz profilaktyka dzieci i młodzieży (kształtowanie świadomości wśród młodzieży) - 48,9%. Inne działania wskazał zdecydowanie mniejszy odsetek badanych.

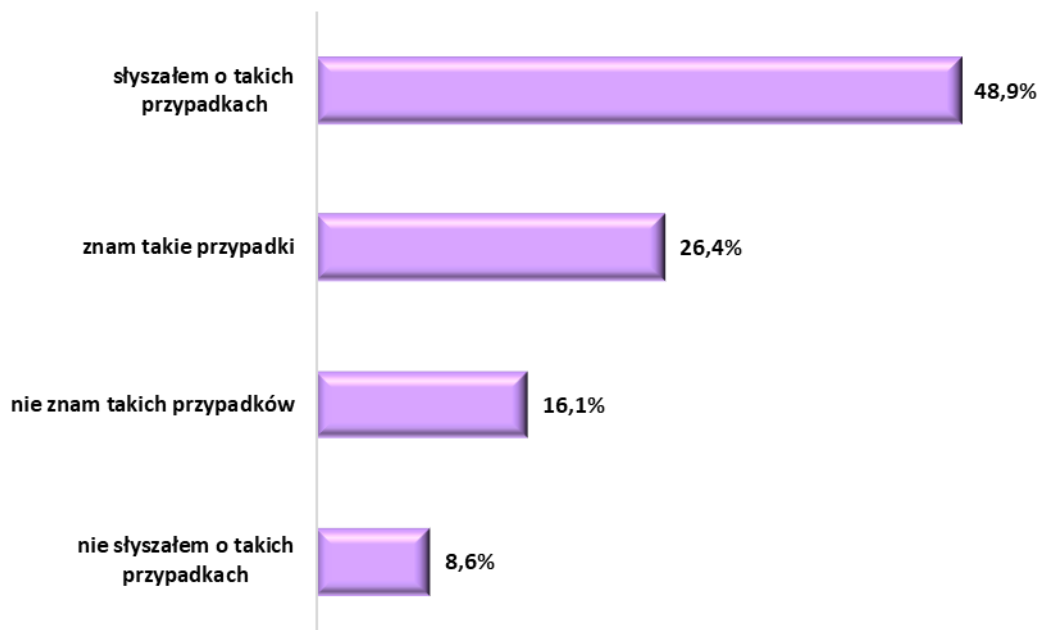
Tabela 19. Jakie działania na terenie gminy Bukowsko powinny zostać podjęte w celu pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom?

Jakis działania na terenie gminy Bukowsko powinny zostać podjęte w celu pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom?		
	N	%
Pomoc psychologiczno-terapeutyczna	104	59,8%
Profilaktyka dzieci i młodzieży (kształtowanie świadomości wśród młodzieży)	85	48,9%
Organizowanie grup samopomocowych/grup wsparcia	38	21,8%
Pomoc prawna	34	19,5%
Profilaktyka osób dorosłych (kształtowanie świadomości wśród dorosłych)	33	19,0%
Inicjowanie działań w zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi w celu włączenia się w życie społeczne mieszkańców gminy	32	18,4%
Rozwój alternatywnych form spędzania czasu wolnego	27	15,5%
Tworzenie grup wsparcia	27	15,5%
Kampanie społeczne/edukacja społeczna	20	11,5%
Pomoc medyczna	17	9,8%
Dostęp do mediatora	13	7,5%
Upowszechnianie informacji na temat dostępnych form pomocy	11	6,3%
Nie mam zdania	9	5,2%
Pomoc materialna	4	2,3%

III.10. Zjawisko przemocy domowej w gminie Bukowsko.

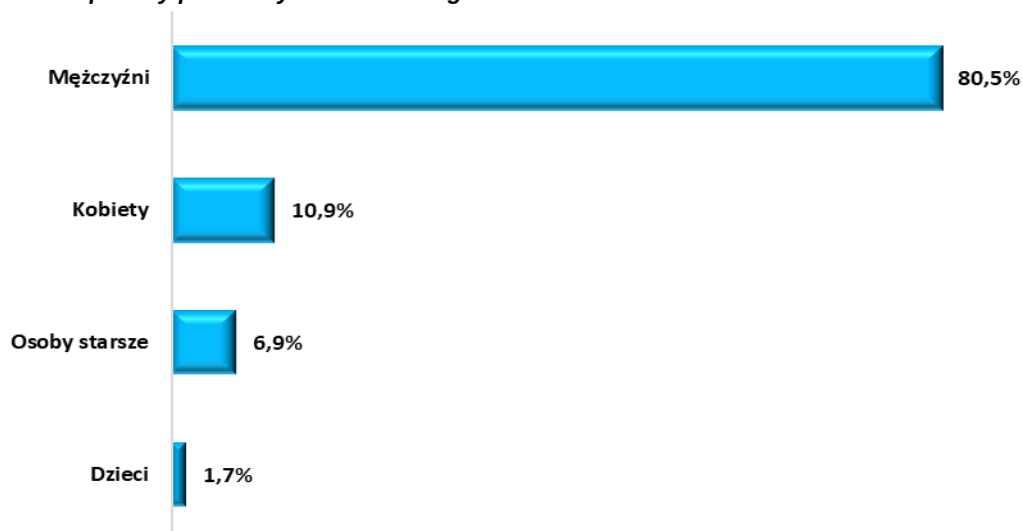
Dane statystyczne dotyczące przemocy w rodzinie nie odzwierciedlają rzeczywistej skali problemu. Wynika to z faktu, że przemoc w rodzinie jest problemem wrażliwym, trudnym do diagnozowania. Osoby doznające przemocy w rodzinie nie chcą ujawniać problemu, obawiając się reakcji otoczenia, represji ze strony sprawcy, długich i zawiłych procedur prawnych. Taki stan rzeczy znajduje odzwierciedlenie w statystykach prowadzonych przez poszczególne służby. Tymczasem, zgodnie z prezentowanymi danymi zdecydowana większość badanych mieszkańców gminy Bukowsko – 75,3% słyszało o przypadkach przemocy w rodzinie lub zna takie przypadki, gdzie dochodzi do zjawiska przemocy w rodzinie. Odsetek osób, które nie znają lub nie słyszały o takich przypadkach to łącznie 24,7%, w tym 16,1% nie zna takich przypadków, natomiast 8,6% badanych nie słyszało o takich przypadkach.

Rysunek 19. Jak Pan/Pani uważa, czy zjawisko przemocy w rodzinie jest zjawiskiem powszechnie występującym w gminie Bukowsko?

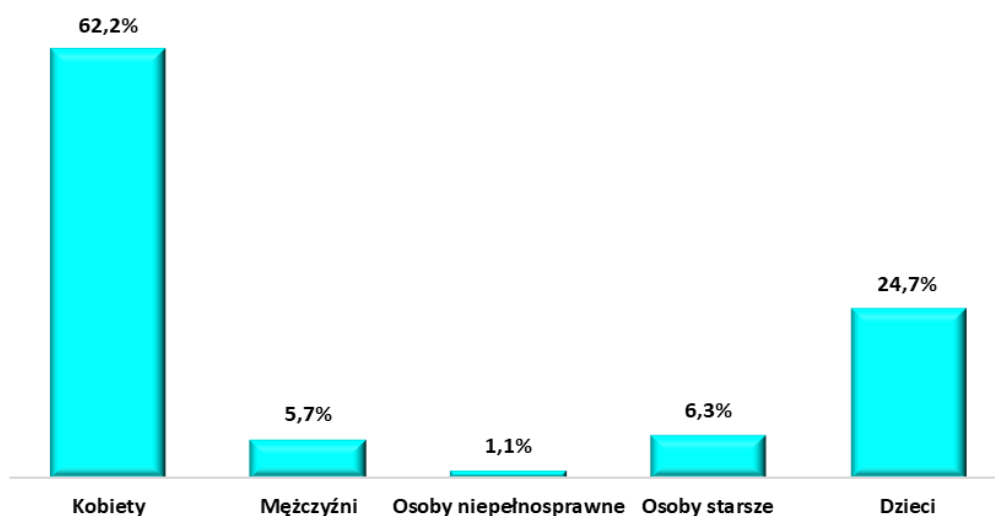
Zdecydowana większość respondentów uważa, że sprawcami przemocy domowej w gminie Bukowsko są mężczyźni – 80,5% wskazań. Takie wyniki wyraźnie i jednoznacznie wskazują, kto jest zdaniem społeczności lokalnej sprawcą przemocy domowej w gminie Bukowsko. Zdecydowanie mniejszy odsetek badanych – 10,9% jest przekonanych, że inicjatorami przemocy domowej i sprawcami są kobiety, 6,9% badanych twierdzi, że sprawcami przemocy są osoby starsze, natomiast 1,7% wskazało na dzieci.

Rysunek 20. Sprawcy przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.

Ponad połowa badanych mieszkańców gminy Bukowsko – 62,2% uważa, że ofiarami przemocy w rodzinie są kobiety. Przemoc w rodzinie to problem, który dotyczy nie tylko małżonków czy partnerów. Zdaniem badanych osób często ofiarami przemocy w rodzinie są dzieci. Znaczny odsetek mieszkańców gminy Bukowsko – 24,7% wskazuje osoby niepełnoletnie jako najczęstsze ofiary przemocy w rodzinie. Część badanych osób – 6,3% jest przekonana, że ofiarami przemocy w rodzinie są głównie osoby starsze. 5,7% respondentów jako ofiary wskazało mężczyzn, natomiast 1,1% osoby niepełnosprawne.

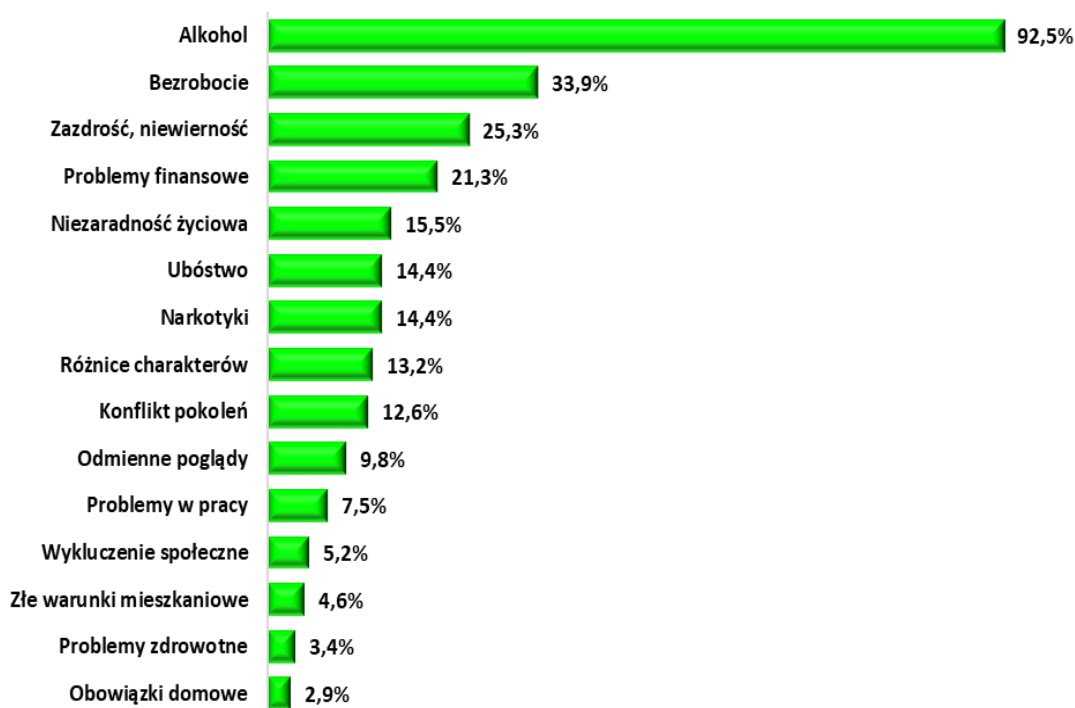
Rysunek 21. Ofiary przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.

Wyniki zamieszczone poniżej wskazują, jakie czynniki zdaniem respondentów mogą determinować i powodować wystąpienie przemocy fizycznej lub psychicznej w rodzinie. Poglądy mieszkańców gminy Bukowsko nie odbiegają od rozpowszechnionych, stereotypowych przekonań na temat okoliczności sprzyjających występowaniu przemocy w rodzinie. Takie okoliczności to w opinii badanych przede wszystkim nadużywanie alkoholu. 92,5% badanych wskazało, że nadużywanie alkoholu jest najczęstszą przyczyną przemocy w rodzinie. Rzeczywiście, przemocy w rodzinie często towarzyszy uzależnienie od alkoholu, nie udowodniono jednak związku przyczynowo - skutkowego pomiędzy tymi zjawiskami. Jak potwierdzają doświadczenia z pracy z osobami stosującymi przemoc, uzależnionymi od alkoholu, nie jest prawdą, że zatrzymanie uzależnienia jest równoznaczne z zaprzestaniem stosowania przemocy w rodzinie. W związku z powyższym konieczne wydaje się edukowanie mieszkańców, że uzależnienie od alkoholu nie jest przyczyną przemocy. Aby powstrzymać przemoc w rodzinie nie wystarczy poddać się leczeniu

uzależnienia. Osoby stosujące przemoc w rodzinie powinny dodatkowo uczestniczyć w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Innym czynnikiem, który zdaniem badanych może być przyczyną wystąpienia zjawiska przemocy jest bezrobocie – 33,9% wskazań. Przemoc może być także generowana przez zazdrość / niewierność oraz problemy finansowe. Takie opinie wskazało odpowiednio 25,3% oraz 21,3% badanych. Inne czynniki sprzyjające wystąpieniu przemocy to także: niezaradność życiowa – 15,5% wskazań, ubóstwo – 14,4% oraz zażywanie narkotyków – także 14,4% wskazań. Pozostałe odpowiedzi przedstawiono na wykresie. W tym miejscu należy zaznaczyć, iż każdy z badanych mógł wymienić maksymalnie trzech odpowiedzi, stąd też suma wszystkich wskazań jest większa niż 100%.

Rysunek 22. Okoliczności sprzyjające wystąpieniu przemocy w rodzinie.

Najczęstszą formą przemocy, której doświadczyły badane osoby jest psychiczna forma przemocy. Takiego rodzaju przemocy doświadczyło – 25,9% uczestników badania. Takie wyniki obrazują skalę przemocy psychicznej, której doświadczają badani mieszkańcy. Problem przemocy psychicznej jest więc ważnym problemem, który wymaga podjęcia określonych działań profilaktycznych. Z przemocą fizyczną spotkało się 13,8% badanych osób. Różnych form przemocy seksualnej (naruszenie intymności) doświadczyło 5,7% badanych. Z przemocą ekonomiczną (naruszenie własności) zetknęło się 4,6% uczestników

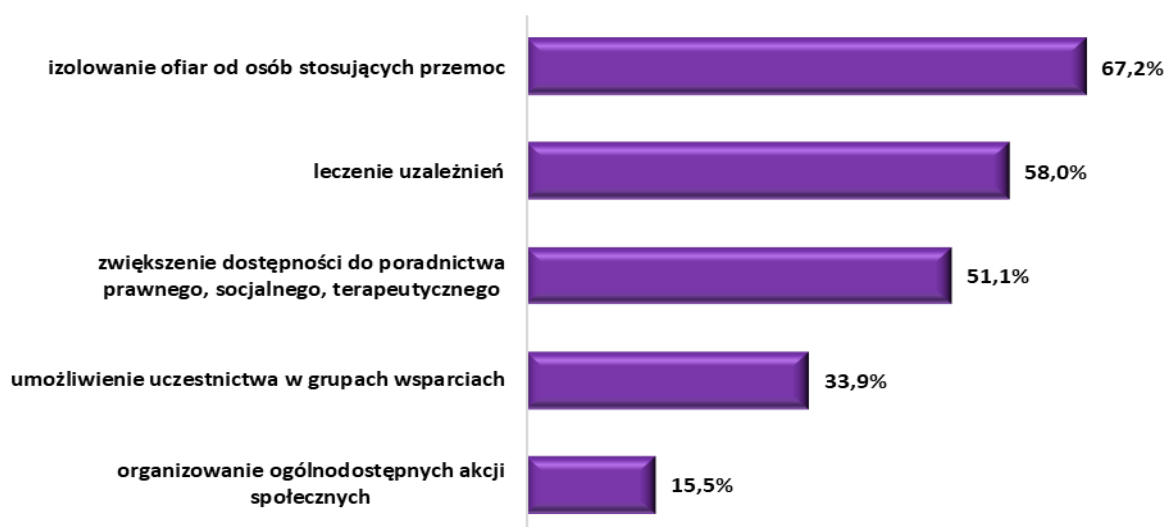
badania. Zaniedbania doświadczyło 3,4% badanych mieszkańców gminy Bukowsko. Tytułem uzupełnienia należy zwrócić uwagę, że zdecydowana większość badanych – 62,6% nie doświadczyła żadnej formy przemocy.

Rysunek 23. Czy doświadczył(a) Pani/Pan kiedykolwiek przemocy?

Działania, które zdaniem badanych byłyby najbardziej skuteczne wobec ofiar przemocy to przede wszystkim: izolowanie ofiar od osób stosujących przemoc - 67,2% wskazań, leczenie uzależnień - 58,0% oraz zwiększenie dostępności do poradnictwa prawnego, socjalnego, terapeutycznego - 51,1% odpowiedzi. Pozostałe działania wskazane przez badanych przedstawiono na wykresie.

Rysunek 24. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze wobec ofiar przemocy domowej?

III.11. Aktywność lokalna mieszkańców gminy Bukowsko.

Uczestnicy badania wypowiedzieli się także na temat możliwości i szans na pobudzenie aktywności lokalnej mieszkańców gminy Bukowsko za pośrednictwem istniejących lub nowych form działalności lokalnych. Zdaniem ankietowanych najlepszymi formami, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia aktywności lokalnej mieszkańców gminy Bukowsko to utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic na terenie gminy. Konieczność stworzenia takich placówek wskazało 63,8% respondentów. Innymi formami wspierającymi i integrującymi aktywność lokalną mieszkańców gminy są także organizacja i uczestnictwo mieszkańców w życiu społecznym (warsztaty, szkolenia, spotkania) - 48,9%, wolontariat dla dzieci i młodzieży (pomoc w zakresie odrabiania lekcji, pomoc w zakresie organizowania czasu wolnego) - 47,1%, utworzenie klubu seniora i juniora - 42,0% oraz wolontariat dla osób starszych (pomoc w zakresie robienia zakupów, w zakresie spędzania czasu wolnego) - 36,8% wskazań. Utworzenie punktu informacyjno – konsultacyjnego wskazało 29,3% respondentów, natomiast działalność koła gospodyń wiejskich – 19,0%. W odpowiedzi na pytanie dotyczące form pobudzenia aktywności lokalnej każdy z badanych mógł wskazać kilka odpowiedzi, dlatego suma wskazań jest większa niż 100,0%.

Rysunek 25. Czy według Pani/Pana na terenie gminy Bukowsko konieczna jest pomoc w zakresie pobudzania aktywności lokalnej istniejących lub nowych form działalności lokalnych takich jak:

III.12. Trudności w korzystaniu z usług zdrowotnych na terenie gminy Bukowsko.

Zdecydowana większość uczestników badania – łącznie 92,5% napotyka na trudności podczas korzystania z usług zdrowotnych na terenie gminy Bukowsko. Zaledwie 7,5% respondentów, nie spotkało się z problemami w zakresie korzystania z tego rodzaju usług. Spośród osób, które napotkały na problemy aż 80,5% respondentów uważa, że największą przeszkodą w korzystaniu z usług zdrowotnych jest brak specjalistów z niektórych dziedzin. Jest to zdecydowanie największa trudność uniemożliwiająca pełne korzystanie z usług zdrowotnych na terenie gminy Bukowsko. Taki problem wskazał zdecydowanie największy odsetek badanych respondentów. Kolejne trudności pojawiające się podczas korzystania z usług zdrowotnych to: długi okres oczekiwania na wizytę - 29,9%, trudności z uzyskaniem skierowania na badania - 26,4% oraz długi okres oczekiwania na zabiegi lub badania - 24,1%. Pozostałe problemy przedstawione zostały na wykresie.

Rysunek 26. Jakie trudności napotyka Pan/i przy korzystaniu z usług zdrowotnych na terenie gminy Bukowsko?

III.13. Propozycje ograniczenia obszarów problemów społecznych występujących w gminie Bukowsko.

Chcąc ograniczyć dokuczliwość poszczególnych problemów społecznych obecnych na terenie gminy Bukowsko zapytano jej mieszkańców o wskazanie możliwych sposobów na minimalizowanie negatywnych zjawisk społecznych. Każdy z badanych mógł wskazać optymalne działania, które przyczyniłyby się do ograniczenia obszarów problemów społecznych lub łagodzenia ich skutków. Spośród przedstawionych propozycji największy odsetek badanych – ponad połowa 59,8% wskazał na możliwość wykorzystania budynków gminy na nowe inwestycje społeczne, które wspierają edukację, opiekę nad dziećmi i osobami starszymi, opiekę zdrowotną, pomoc w poszukiwaniu zatrudnienia i aktywność na rynku pracy itp. Do niwelowania problemów społecznych, zdaniem badanych mogłaby się przyczynić także organizacja opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, opiekun dzienny, kluby dziecięce, niania) – 48,9% wskazań oraz tworzenie warunków do powstawania nowych miejsc pracy – 46,6%. Zdaniem badanych samorząd gminny powinien także przyczynić się do utworzenia placówek wsparcia dziennego/świeclic. Takie rozwiązanie wskazało 40,0% badanych mieszkańców gminy Bukowsko. Innym sposobem wskazanym przez badanych jest utworzenie punktu poradnictwa specjalistycznego (prawnego i psychologicznego) – punkt porad specjalistycznych – 26,4% wskazań. Co czwarta badana osoba – 24,1% jako remedium na występujące problemy społeczne wskazała konieczność podnoszenia kwalifikacji przez kadrę zajmującą się szeroko pojętą polityką społeczną (OPS, CUS, szkoły, organizacje pozarządowe, policja). Kolejne propozycje działań, które powinien podejmować samorząd gminny to: ograniczenie dostępności do alkoholu – 23,0%, likwidacja barier architektonicznych w każdej dziedzinie – 21,3% oraz zapewnienie schronienia osobom doświadczającym przemocy – także 21,3% wskazań. Pozostałe inicjatywy wskazane przez ankietowanych mieszkańców przedstawiono w tabeli.

Tabela 20. Jakie działania Pana/Pani zdaniem powinien podjąć samorząd gminny, aby ograniczyć obszary problemów społecznych?

Jakis działania Pana/Pani zdaniem powinien podjąć samorząd gminny, aby ograniczyć obszary problemów społecznych?		
	N	%
Wykorzystanie budynków gminy na nowe inwestycje społeczne, które wspierają edukację, opiekę nad dziećmi i osobami starszymi, opiekę zdrowotną, pomoc w poszukiwaniu zatrudnienia i aktywność na rynku pracy itp.	104	59,8%
Organizacja opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, opiekun dzienny, kluby dziecięce, niania)	85	48,9%
Tworzenie warunków do powstawania nowych miejsc pracy	81	46,6%
Utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic	71	40,8%
Utworzenie punktu poradnictwa specjalistycznego (prawnego i psychologicznego) – punkt porad specjalistycznych	46	26,4%
Podnoszenie kwalifikacji przez kadrę zajmującą się szeroko pojętą polityką społeczną (OPS, CUS, szkoły, organizacje pozarządowe, policja)	42	24,1%
Ograniczenie dostępności do alkoholu	40	23,0%
Likwidacja barier architektonicznych w każdej dziedzinie	37	21,3%
Zapewnienie schronienia osobom doznającym przemocy	37	21,3%
Tworzenie nowych, małych przedszkoli	35	20,1%
Organizowanie pomocy w zakładaniu działalności gospodarczej	33	19,0%
Organizowanie prac społecznie użytecznych, interwencyjnych i publicznych	16	9,2%
Utworzenie mieszkań socjalnych dla osób i rodzin zagrożonych bezdomnością	16	9,2%

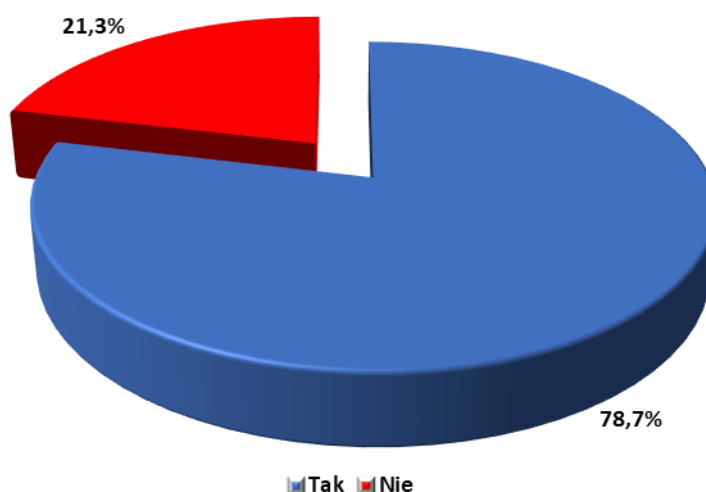
III.14. Potrzeba reorganizacji działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku oraz wprowadzenia nowych form usług społecznych.

Przeprowadzona diagnoza stanowić ma podstawę do rozwoju usług społecznych w gminie Bukowsko, określenia sposobu ich realizacji oraz możliwości zaangażowania w ten proces różnych podmiotów i grup społecznych. Natomiast celem nadrzędnym całego projektu, którego element stanowi diagnoza jest utworzenie przez Gminę Bukowsko Centrum Usług Społecznych, poprzez przekształcenie istniejącego dotychczas Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku. Utworzenie Centrum Usług Społecznych w Bukowsku świadczącego nowe usługi społeczne, będzie niewątpliwie wzmocnione oraz będzie legitymizowane społecznie w przypadku wskazania konieczności reorganizacji dotychczas istniejących struktur instytucji pomocy społecznej oraz zidentyfikowania popytu

i zainteresowana wśród mieszkańców gminy Bukowsko na takie usługi. Niniejsza część diagnozy stanowi analizę popytu na nowe usługi społeczne świadczone przez nowo powstałe Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.

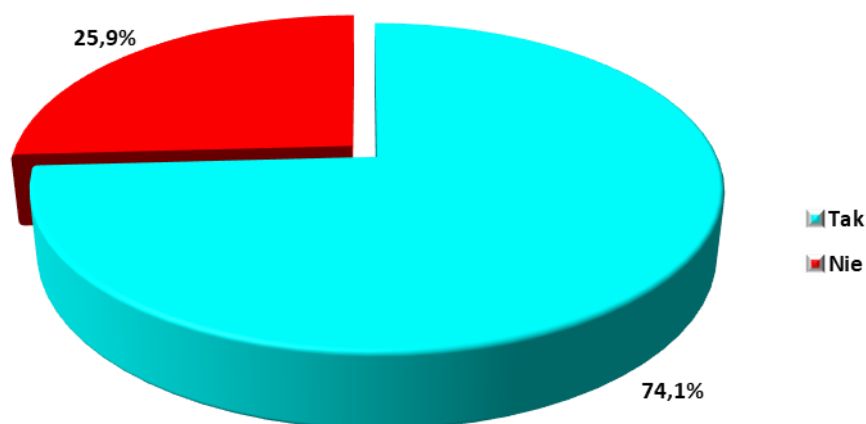
Zdaniem zdecydowanej większości uczestników badania – 78,7%, konieczna i potrzebna jest reorganizacja dotychczas funkcjonujących instytucji pomocy społecznej z nastawieniem działań na świadczenie usług społecznych kierowanych do mieszkańców gminy. Tak duży odsetek wskazań potwierdza słuszność podjętych działań zmierzających do utworzenia Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Innego zdania było 21,3% badanych, którzy nie zauważają konieczności reorganizacji działań podejmowanych przez instytucje pomocy społecznej.

Rysunek 27. Czy zdaniem Pana/Pani potrzebna jest reorganizacja instytucji pomocy społecznej z nastawieniem na świadczenie usług społecznych:

Wśród mieszkańców gminy Bukowsko istnieje bardzo duże zainteresowanie i popyt na nowe usługi społeczne, które byłyby inicjowane przez nowopowstałe Centrum Usług Społecznych. Okazuje się, że zdecydowana większość ankietowanych – 74,1% byłaby zainteresowana skorzystaniem z nowych usług społecznych, w przypadku ich wprowadzenia. Takie wyniki wskazują na pozytywne przyjęcie przez mieszkańców gminy Bukowsko nowych rozwiązań w sferze usług społecznych i są potwierdzeniem konieczności reorganizacji działań inicjowanych przez instytucje pomocy społecznej funkcjonujące na dotychczasowych zasadach.

Rysunek 28. Czy w przypadku uruchomienia nowych usług jest Pan/Pani chętna do skorzystania z nich?

Uzupełnieniem wcześniejszych pytań o charakterze ilościowym dotyczących potrzeby reorganizacji instytucji pomocy społecznej oraz zainteresowania nowymi usługami społecznymi świadczonymi przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku, są pytania o charakterze jakościowym dotyczące wprowadzenia nowych usług społecznych. Uczestników badania zapytano o możliwość poszerzenia wachlarza pomocowego skierowanego do mieszkańców gminy Bukowsko i wskazania zakresu takiej pomocy oraz o potrzebę zainicjowania nowych dotąd nieoferowanych form pomocy i wskazania tych form. Pytanie te miały charakter jakościowy, każdy z badanych udzielał swobodnej wypowiedzi. Odpowiedzi badanych zaliczane były następnie grupowane i agregowane do szerszych kategorii. Należy zaznaczyć, że tylko część badanych mieszkańców udzieliła odpowiedzi na te pytania.

Możliwość poszerzenia wachlarza pomocowego dla mieszkańców gminy Bukowsko.

Na pytanie badawcze *Czy według Pani/Pana Ośrodek Pomocy Społecznej jako instytucja wspierająca i realizująca zadania własne i zlecone z zakresu administracji rządowej mogłaby poszerzyć wachlarz pomocowy i w jakim zakresie?* uzyskano odpowiedzi, które uszeregowano w zależności od grupy docelowej, do której miałby być skierowana pomoc.

➤ Dzieci i młodzież.

Organizacja czasu wolnego dla dzieci.

Organizowanie pólkolonii dla dzieci.

Poradnictwo psychologiczne, organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Prowadzenie świetlic dla dzieci.

Świetlice dla młodzieży.

Świetlice dla dzieci.

Tak pomoc młodzieży w organizacji czasu wolnego.

Tak, ponieważ dzieci poniżej 5 roku życia nie mają żadnej oferty ze strony samorządu.

Tak, psycholog dla dzieci i młodzieży.

Tworzenie świetlic dla dzieci i młodzieży.

W zakresie świetlic dla dzieci i młodzieży.

Zajęcie dla młodzieży.

W zakresie zwiększenia pomocy psychologicznej, jak również wsparcia dzieci w pozaszkolnych formach spędzania czasu wolnego.

Żłobki.

Żłobki dla dzieci.

✓ **Seniorzy.**

Pielęgniarka środowiskowa dla osób starszych.

Tak opieka nad osobami starszymi.

Tak, ponieważ osoby starsze nie mają żadnej oferty ze strony samorządu.

Brakuje miejsc, w których seniorzy mogliby spotykać się w ciągu dnia na kawę, krzyżówki, czy inne aktywności.

Oferty szczególnie skierowanej do seniorów, którzy muszą w upokarzający sposób prosić się o skierowania do lekarzy specjalistów lub na badania.

✓ **Osoby uzależnione oraz osoby doznające przemocy.**

Pomoc alkoholikom.

Pomoc psychiatryczna dla osób uzależnionych lub po przejściach.

Pomoc psychologa, mediatora.

Pomoc psychologa/ psychoterapeuty.

✓ **Mieszkańcy gminy Bukowsko.**

Poradnictwo prawne.

Zainicjowanie powstania poradni lekarskiej ze specjalistami.

Poradnictwo prawne.

Specjalistycznej pomocy psychologicznej w naszej gminie.

Tak. spotkania i imprezy edukacyjne, sportowe

Utworzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego.

✓ **Osoby bezrobotne.**

Pomoc w znalezieniu pracy.

Organizowanie praktyk zawodowych.

✓ **Osoby niepełnosprawne**

Tak, mogłaby w zakresie gromadzenia funduszy później przeznaczanych na usprawnienie życia dla osób niepełnosprawnych.

Potrzeba zainicjowania nowych nieoferowanych form pomocy dla mieszkańców gminy Bukowsko.

Na pytanie badawcze *Czy według Pana/Pani na terenie gminy Bukowsko istnieje potrzeba zainicjowania nowych dotąd nieoferowanych form pomocy? Jeśli tak to jakich?* uzyskano odpowiedzi, które uszeregowano w zależności od grupy docelowej, do której miałby być skierowana pomoc.

➤ **Dzieci i młodzież.**

Tak, poradnictwo specjalistyczne, placówki wsparcia dla dzieci i młodzieży.

Tak. Świetlice dla dzieci.

Tworzenie świetlic dla dzieci i młodzieży, wolontariat skierowany do dzieci i młodzieży w zakresie pomocy w nauce.

Pomoc psychologiczna dla młodzieży.

Wskazane jest powstanie placówek wsparcia dziennego/świetlic dla dzieci i młodzieży.

Świetlice.

Świetlice dla dzieci.

Organizacja czasu wolnego dla dzieci.

Zajęcie dla młodzieży.

Żłobki.

Żłobki dla dzieci.

✓ **Seniorzy.**

Pielęgniarka środowiskowa dla osób starszych

✓ **Osoby uzależnione oraz osoby doznające przemocy.**

Organizacja pracy dla osób uzależnionych.

Utworzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego dla osób uzależnionych i doznających przemocy.

Pomoc psychiatryczna dla osób uzależnionych lub po przejściach.

✓ **Mieszkańcy gminy Bukowsko.**

Pomoc psychologiczna dla dorosłych i młodzieży.

Utworzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego.

Szkolenia z zakresu pierwszej pomocy dla różnych grup wiekowych kursy i spotkania edukacyjne różne sfery życia.

Zaangażowanie w działalność służb takich jak policja- warsztaty informacyjne, które uświadomią młodzież n/t związane z prawem, narkotykami i konsekwencjami niektórych działań przez nich podjętych (oddziaływanie munduru)

Powinno się zainicjować powstanie poradni lekarskiej ze specjalistami.

Poradnictwo prawne.

Tak. spotkania i imprezy edukacyjne, sportowe.

IV. Wyniki badania jakościowego przeprowadzonego z usługodawcami oraz z lokalnymi ekspertami z terenu gminy Bukowsko.

Bardzo ważnym elementem całej diagnozy potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w gminie Bukowsko było badanie przeprowadzone wśród kluczowych interesariuszy systemu usług społecznych z terenu gminy. Badanie zrealizowano jakościową techniką Indywidualnych Wywiadów Pogłębionych (IDI). Wywiady pogłębione są jedną z bardziej popularnych metod badań jakościowych, polegająca na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z respondentem, której celem jest dotarcie do precyzyjnych informacji, poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania. W trakcie wywiadu indywidualnego podejmowane są pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym próby wyjaśniania / zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw oraz zachowań. Wywiady pomagają w ujawnianiu przekonań, opinii i postaw. Badania przeprowadzono z 17 przedstawicielami placówek samorządowych instytucji świadczących usługi społeczne, z przedstawicielami samorządu lokalnego, sołtysami, przedstawicielami szkół oraz z liderami organizacji pozarządowych. Badania realizowane techniką indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) przeprowadzane były według scenariusza rozmowy, który został zaakceptowany przez Zleceniodawcę. Zebrany materiał badawczy został zorganizowany w cztery kluczowe zagadnienia poznawcze:

1. Określenie problemów społecznych na terenie gminy Bukowsko.
2. Wskazanie działań służących wyeliminowaniu zdiagnozowanych problemów społecznych.
3. Wskazanie nowych usług społecznych, które należy wprowadzić na terenie gminy Bukowsko.
4. Określenie rodzaju współpracy z Centrum Usług Społecznych w Bukowsku celem prawidłowej koordynacji usług społecznych dla mieszkańców gminy Bukowsko.

IV.1. Największe, najważniejsze problemy społeczne na terenie gminy Bukowsko.

Uczestników badania poproszono o wskazanie i zdiagnozowanie najważniejszych problemów społecznych, które są obserwowane na terenie gminy Bukowsko. Odpowiedzi badanych oscylowały wokół kilku obszarów, które zostały pogrupowane i opisane przez uczestników badań.

Problemy dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko.

Najczęściej wskazywanym problemem społecznym w gminie Bukowsko jest **problem bezproduktywnego spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzieży oraz brak dodatkowego zorganizowanego wsparcia dedykowanego dla dzieci i młodzieży**. Zdaniem uczestników badania *Młodzież nie ma żadnego miejsca dla siebie*. Kolejna opinia, która potwierdza takie zjawisko: *Dzieci i młodzież nie ma się gdzie spotkać tylko jeżdżą rowerami po ulicy i jest łatwo o wypadki. Dzieci i młodzież w gminie Bukowsko nie mają możliwości uczestnictwa w aktywnych i zorganizowanych formach spędzania czasu wolnego. Brak możliwości aktywnego spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież*. Dużą trudnością jest **brak organizacji czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z terenu gminy Bukowsko**. **Problem ten generowany jest przede wszystkim przez brak miejsca dla takich zorganizowanych spotkań dla dzieci i młodzieży z gminy Bukowsko**. Badani uważają, że w gminie **brakuje dodatkowego instytucjonalnego wsparcia i opieki dla dzieci i młodzieży**. *Młodzież nie ma miejsca na spotkania*. Kolejny z badanych uważa, że problemem jest *Brak w gminie Bukowsko placówek wsparcia dla dzieci i młodzieży*. Jeden z respondentów wskazał na ten sam problem: *Problemy młodzieży z wykorzystaniem czasu wolnego – brak placówek i ośrodków, które by ten problem potrafiły rozwiązać*. Taki problem przewijał się w wielu rozmowach prowadzonych z respondentami. Zdaniem badanych w gminie Bukowsko **Brakuje dodatkowej (poza szkolnej) opieki nad dziećmi i młodzieżą w wieku szkolnym**. Zdaniem badanych w **gminie Bukowsko nie ma świetlic, które będą pomagały w opiece nad dziećmi i młodzieżą** szczególnie w godzinach i dniach wolnych od zajęć szkolnych. *Brak świetlic i organizacji zajęć dla dzieci i młodzieży zwłaszcza w dni wolne od zajęć szkolnych. Brak świetlic dla dzieci w gminie Bukowsko*. Innym problemem, który dotyczy dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi jest **brak lub ograniczona możliwość skorzystania**

w najbliższej okolicy z instytucjonalnej formy opieki nad dziećmi oraz młodzieżą: niewystarczająca ilość miejsc w żłobkach i przedszkolach oraz ośrodkach wychowawczych. Ważnym problemem społecznym, który dotyczy rodzin z dziećmi w gminie Bukowsko jest bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych. Wielu interlokutorów wskazało na obecność w gminie Bukowsko takich właśnie problemów: *Problemy opiekuńczo wychowawcze rodzin z dziećmi. Problemem społecznym w gminie Bukowsko są kwestie opiekuńczo – wychowawcze. Ważnym problemem jest bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo – wychowawczych. Brak odpowiedniej opieki wychowawczej w domu.* W opiniach badanych w kwestii problemów dotyczących dzieci i młodzieży pojawiła się także **kwestia braków i deficytu w zakresie pomocy psychologicznej kierowanej stricte dla dzieci. Brak pomocy psychologicznej dla dzieci w gminie Bukowsko.**

Problemy ludzi starszych mieszkających w gminie Bukowsko.

Ważnym problemem społecznym, który był często podnoszony podczas rozmów z respondentami była **trudna sytuacja ludzi starszych – seniorów mieszkających na terenie gminy Bukowsko.** Zdaniem badanych istotnym problemem jest *samotność ludzi starszych.* W opinii respondentów **samotność ludzi starszych rzutuje na wszystkie aspekty ich codziennego funkcjonowania w życiu społecznym.** *Problemy ludzi starszych i samotnych we wszystkich dziedzinach życia społecznego.* Zdaniem badanych **osoby starsze mieszkające w gminie Bukowsko mają utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej a w szczególności do lekarzy specjalistów. Utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej zwłaszcza dla osób starszych.** Ważnym problemem jest też **trudność w zapewnieniu odpowiedniej całodobowej opieki dla osób starszych:** *Problemy zapewnienia opieki dla osób starszych – opieka całodobowa.* Uczestnicy badania zwrócili również uwagę, na fakt, iż **seniorzy mieszkający w gminie Bukowsko nie mają wielu możliwości do spotkań integrujących ich z młodszymi mieszkańcami gminy Bukowsko.** *W gminie Bukowsko brakuje miejsc spotkań dla różnych grup wiekowych – świetlicy „wielopokoleniowej” – umożliwiającej spotkania przy herbatce, grach planszowych, na warsztatach, prelekcjach.* Problemem jest również **brak dostępu do placówek dedykowanych dla osób starszych ze względu na utrudniony dostęp do nich (duża odległość od miejsca zamieszkania).**

Wykluczenie komunikacyjne mieszkańców gminy Bukowsko.

Zdaniem badanych przedstawicieli interesariuszy systemu usług społecznych **poszczególne miejscowości gminy Bukowsko nie są dobrze skomunikowane z ważnymi ośrodkami znajdującymi się w gminie Bukowsko, ościennych gminach, powiecie sanockim czy też innych miejscowościach w województwie podkarpackim.** Pomimo wprowadzenia w 2020 roku nowej linii komunikacji miejskiej na trasie Sanok – Bukowsko oraz Sanok – Wola Piotrowa zdaniem badanych **nieadekwatna sieć komunikacji miejskiej, mała liczba połączeń autobusowych powoduje wykluczenie komunikacyjne niektórych grup społecznych (osoby starsze, osoby niepełnosprawne).** *Wykluczenie komunikacyjne, co powoduje brak swobodnego dostępu do placówek znajdujących się w dużej odległości od miejsca zamieszkania, szczególnie dla osób starszych i niepełnosprawnych.* W opinii badanych **brakuje zbiorowej komunikacji dopasowanej do potrzeb mieszkańców gminy Bukowsko: brak transportu adekwatnego do potrzeb mieszkańców.** **Zdaniem badanych konieczne jest poszerzenie ilości kursów dostępnych dla mieszkańców gminy Bukowsko.**
Poszerzenie ilości kursów autobusowych

Problem alkoholizmu i przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.

Inne problemy społeczne, które wskazywane były przez badanych uczestników dotyczyły problemów alkoholizmu oraz przemocy w rodzinie. Zdaniem badanych ważnym problemem **jest alkoholizm, który jest problemem trudnym do diagnozowania.** Oficjalne statystyki zdecydowanie nie odzwierciedlają skali tego problemu. *Problem alkoholizmu i trudność jego diagnozowania.* **Problemy alkoholizmu zdaniem badanych wywołują inne problemy społeczne, dlatego są najważniejszym problemem społecznym w gminie Bukowsko: alkoholizm, który wywołuje inne problemy.** W opinii respondentów **problem alkoholizmu jest najbardziej widocznym problemem społecznym: problem alkoholizmu, który jest widocznym problemem.** **Drugi ważny problem społeczny, który również jest trudny do diagnozowania to problem przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.** *Problem przemocy w rodzinie, jest problemem, który istnieje, ale jest niewidoczny ponieważ rozgrywa się w domu.* **Ważnym problemem jest brak na terenie gminy Bukowsko punktu**

konsultacyjno – terapeutycznego, którego zadaniem byłaby pomoc psychologiczna i wsparcie dla osób uzależnionych i członków rodzin z problemem alkoholowym oraz osobom doświadczającym przemocy w rodzinie, a także osobom znajdującym się w stanie kryzysu psychicznego. *Brak punktu konsultacyjno – terapeutycznego (otwarty, wielokierunkowy).*

Problem osób niepełnosprawnych w gminie Bukowsko.

Bardzo ważnym problemem społecznym, który wskazywali uczestnicy badania jest problem osób niepełnosprawnych mieszkających na terenie gminy Bukowsko. **Problem dotyczy przede wszystkim odpowiedniego zapewnienia osobom niepełnosprawnym pełnego dostępu do uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym poprzez zapewnienie rehabilitacji społecznej i zawodowej dla osób niepełnosprawnych.** Drugą barierą, która utrudnia pełną partycypację w życiu społecznym niepełnosprawnych mieszkańców gminy Bukowsko jest **wykluczenie komunikacyjne osób niepełnosprawnych.** Brak swobodnego dostępu do placówek znajdujących się w dużej odległości od miejsca zamieszkania szczególnie dla osób niepełnosprawnych.

Brak poradnictwa specjalistycznego na terenie gminy Bukowsko.

Innym problemem społecznym dostrzeganym przez respondentów uczestniczących w wywiadach pogłębionych jest brak **poradnictwa specjalistycznego w gminie Bukowsko.** *W gminie Bukowsko brakuje poradnictwa specjalistycznego, prawnego, psychologicznego i rodzinnego, które świadczone byłoby osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych.*

Brak zaangażowania społeczności lokalnej w życie gminy Bukowsko.

Ostatnim problemem, który został wskazany przez badanych **to brak lub niska aktywność społeczna, lokalna mieszkańców gminy Bukowsko.** *Mieszkańcy rzadko lub wcale nie angażują się życie gminy Bukowsko.*

IV.2. Wskazanie działań, które pomogłyby wyeliminować problemy społeczne na terenie gminy Bukowsko.

Uczestnicy wywiadów pogłębionych wskazali także pomysły, działania i inicjatywy, które mogłyby przyczynić się do wyeliminowania lub minimalizowania wskazanych i zdiagnozowanych wcześniej problemów społecznych. Na pytanie jakie działania należy podjąć by wyeliminować wymienione problemy społeczne respondenci przedstawili następujące propozycje:

Działania skierowane dla dzieci i młodzieży z terenu gminy Bukowsko.

Największe grono uczestników badania jako ważny problem społeczny wskazało brak zorganizowanych miejsc spotkań dla dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko. W związku z powyższym wiele propozycji rozwiązań tego problemu dotyczyło **potrzeby utworzenia na terenie gminy Bukowsko placówek wsparcia dziennego lub świetlic skierowanych do dzieci i młodzieży**. *Utworzenie miejsca w którym młodzież mogłaby się spotkać w wolnym czasie.* Zdaniem badanych wskazane jest *Utworzenie świetlic dla dzieci i młodzieży (dziennych)*. Kolejna opinia potwierdzająca taką potrzebę: *spotkania integrujące dzieci i młodzieży i utworzenie świetlic*. Badani wskazali także na **konieczność utworzenia świetlic socjoterapeutycznych na terenie gminy Bukowsko: stworzenie świetlicy socjoterapeutycznej**. Kolejna propozycja dotyczyła **organizacja doatkowych zajęć ruchowych dla dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko**. *Organizowanie dzieciom zajęć ruchowych, gry w piłkę, ping pong, szachy. Rozgrywki gminne w różnych dyscyplinach.* Zdaniem badanych **konieczne jest zorganizowanie form spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież**. *Można coś zorganizować dla dzieci i młodzieży. Można też zrobić drogę rowerową oraz chodnik bo nie ma gdzie iść poboczem.* Wśród proponowanych rozwiązań, które mogłyby przyczynić się **do wyeliminowania problemu braku zorganizowanych form spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież w gminie Bukowsko wymieniono następujące działania: sala do integracji sensorycznej, trasy rowerowe, zawody sportowe, wypożyczalnia sprzętu sportowego, skatepark. Utworzenie szkółek sportowych z wykwalifikowanymi trenerami. Pojawiły się także propozycje skierowane do dzieci i młodzieży, które uwzględniałyby kontekst terapeutyczny. Uczestnicy badań wskazali**

takie rozwiązania jak: *logopedia, terapia dla dzieci, dogoterapia.* Innym rozwiązaniem problemu braku instytucjonalnych form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 jest **konieczność utworzenia, żłobka, klubu dziecięcego oraz rozszerzenie opieki nad starszymi dziećmi.** *Brak opieki nad dziećmi i młodzieżą w wieku szkolnym, niewystarczająca ilość miejsc w żłobkach i przedszkolach oraz ośrodkach wychowawczych.* **W celu dokładnego zdiagnozowania potrzeb dzieci i młodzieży konieczne jest poznanie ich oczekiwań poprzez organizację spotkań.** *Na początek zorganizować spotkania z młodzieżą wysłuchać ich problemów i w miarę ich możliwości realizować ich potrzeby.* Ostatnim z proponowanych rozwiązań skierowanych do dzieci i młodzieży, które pozwoliłyby wyeliminować część problemów społecznych dotyczących tej grupy społecznej jest **wydlużenie czasu pracy świetlic szkolnych.**

Działania skierowane dla osób starszych terenu gminy Bukowsko.

Ważnym problemem w gminie Bukowsko wskazanym przez uczestników badań jest trudna sytuacja osób starszych mieszkających na terenie gminy. W celu niewielowania problemów, które dotyczą seniorów mieszkających na obszarze gminy Bukowsko. Wskazano kilka działań i inicjatyw, które mogłyby przyczynić się do wyeliminowania wcześniej zdiagnozowanych problemów. Pierwsza z propozycji to **organizacja pomocy dla osób wymagających opieki w postaci wolontariatu.** *Zorganizować pomoc tzw. wolontariuszy, w skrajniejszych przypadkach tworzyć pomoc indywidulaną w części odpłatną.* Za konieczne badani uznali **wprowadzenie lub zwiększenie dostępności do usług rehabilitacyjnych na terenie gminy Bukowsko.** Zasadne wydaje się także **wsparcie osób starszych w zakresie organizacji transportu do lekarzy specjalistów oraz innych instytucji znajdujących się w gminie Bukowsko lub na terenie powiatu sanockiego:** *zapewnienie opieki osobom starszym oraz pomoc przy transporcie np. osób do lekarza czy innych instytucji użyteczności publicznej.* **Działaniem, które warto rozważyć podczas inicjowania nowych usług społecznych jest integracja międzypokoleniowa pomiędzy dziećmi, młodzieżą a seniorami mieszkającymi na terenie gminy Bukowsko.** *Organizacja sportu dzieci i młodzieży z osobami starszymi – nawiązywanie więzi międzypokoleniowych.* Warto także rozważyć inną propozycję jaką jest **rozszerzenie zajęć, wprowadzenie nowych zajęć lub dodatkowych spotkań w ramach**

funkcjonującego klubu dla seniorów w gminie Bukowsko. *Kluby dla seniorów – dodatkowe spotkania.*

Działania skierowane dla wszystkich mieszkańców gminy Bukowsko.

Poniżej przedstawiono działania, które mogłyby przyczynić się do niewielowania wcześniej wskazanych problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko. Przedstawione inicjatywy skierowane są do wszystkich mieszkańców gminy. Jedną z ciekawszych propozycji jest **adaptacja budynku / budynków będących w posiadaniu Gminy Bukowsko na potrzeby wspólnej integracji mieszkańców**. Taki budynek mógłby służyć do podejmowania inicjatyw skierowanych do wszystkich mieszkańców gminy: spotkania, prelekcje, zajęcia, zawody itp. Adaptacja budynku mogłaby zostać wykonana przez mieszkańców gminy, co także sprzyjałoby integracji mieszkańców. *Adaptacja budynku lub części budynku pozostającego w posiadaniu Gminy. Być może adaptacja z wkładem własnym mieszkańców (drobne prace remontowe, wyposażenie, drobne meble, sprzęt, narzędzia, materiały).* Kolejne działania, które skierowane byłyby do wszystkich mieszkańców gminy Bukowsko to **utworzenie placówek wsparcia oraz utworzenie punktów poradnictwa specjalistycznego**. Zdaniem badanych warto **wprowadzić lub rozszerzyć działania z zakresu mediacji społecznej oraz zajęcia terapeutyczne**. Inne działania, które skierowane byłyby dla rodzin w gminie Bukowsko to: **poradnictwo dla rodzin oraz doksztalcanie rodziców w zakresie wychowania**. Oczekiwanym działaniem przez badanych interesariuszy jest wprowadzenia **darmowych usług psychologa na terenie gminy Bukowsko**. Inne działania, które przyczyniłyby się do ograniczenia problemów społecznych obecnych na terenie gminy Bukowsko **dotyczyły zwiększenia dostępności do usług zdrowotnych i lekarzy specjalistów na terenie gminy**: *Poszerzenie oferty dostępu do lekarzy specjalistów*. Kolejne inicjatywy wspierające przeciwdziałanie problemom społecznym w gminie Bukowsko to **uruchomienie wolontariatu, utworzenie Domu Pomocy Społecznej oraz utworzenie Warsztatów Terapii Zajęciowej**.

IV.3. Wskazanie nowych usług społecznych koniecznych do wprowadzenie w gminie Bukowsko.

Uczestnicy badania poproszeni zostali o wskazanie nowych usług społecznych (z zakresu: wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, wsparcia osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i osób w kryzysie bezdomności, opieki nad dziećmi do lat 3, aktywizacji zawodowej, mieszkalnictwa społecznego, chronionego i wspomagane, reintegracji społeczno - zawodowej, usług zdrowotnych, opiekuńczych, a także wsparcia opiekunów faktycznych), które należy wprowadzić na terenie gminy Bukowsko. Odpowiedzi badanych przypisane zostały do poszczególnych usług, które warto wprowadzić w ramach nowopowstałego Centrum Usług Społecznych w gminie Bukowsko.

Nowe usługi skierowane do dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko.

Zdaniem uczestników badania zasadne jest wprowadzenie zorganizowanych form opieki nad dziećmi i młodzieżą w postaci placówek wsparcia dziennego / świetlic na terenie gminy Bukowsko. Należy zadbać o placówki, czy świetlice dla dzieci w okresie wakacji. Potwierdzeniem konieczności utworzenia takich placówek wsparcia dla dzieci i młodzieży, które zapewnią im aktywne spędzanie wolnego czasu są kolejne opinie wyrażone przez uczestników badania: *Świetliceienne (po zakończeniu zajęć w szkole) dla dzieci i młodzieży z możliwością skorzystania z korepetycji) i ofertą aktywnego spędzania czasu wolnego. Istnieje potrzeba utworzenia świetlic oraz placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży. Wskazywana była także potrzeba utworzenia świetlicy terapeutycznej, która jest formą specjalistycznej placówki wsparcia dziennego i koncentruje się na wspieraniu rozwoju indywidualnego dzieci i młodzieży w różnych zakresach oraz na pracy z rodziną wychowanków. W celu wsparcia rodziny świetlica taka zapewniać powinna pomoc dzieciom sprawiającym problemy wychowawcze, zagrożonych demoralizacją, przestępczością lub uzależnieniami. Konieczne wydaje się także organizacja wsparcia także dla najmniejszych dzieci. Potrzebne są ośrodki dla młodzieży oraz dla dzieci mniejszych. Zasadne jest także ukierunkowanie pomocy dla dzieci i młodzieży z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego: Konieczność zwiększenia dostępności pomocy dla dzieci i młodzieży z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego. Ciekawym*

rozwiązaniem jest pomysł wprowadzenia warsztatów dla dzieci i młodzieży w każdej wsi w gminie Bukowsko, które poszerzyłyby dotychczasową ofertę skierowaną do dzieci i młodzieży szkolnej. *Poszerzenie oferty dla dzieci i młodzieży w każdej wsi (może warsztaty z projektowania, grafity, malowania). Zdaniem badanych skutecznym sposobem na rozwiązanie niektórych problemów wychowawczych, jest objęcie kompleksowym wsparciem dzieci poprzez uczenie ich właściwych zachowań. Objęcie wsparciem, uczenie właściwych zachowań, metod wychowawczych, dzieci. Działaniem integrującym rodziny z dziećmi w gminie Bukowsko może być przedstawienie form wspólnego spędzania czasu i umożliwienie korzystania z nich. Przedstawienie form spędzania czasu wolnego rodziców z dziećmi.*

Nowe usługi skierowane do osób starszych i niepełnosprawnych w gminie Bukowsko.

Wiele propozycji nowych usług, które wskazali uczestnicy badania dedykowane są zarówno dla osób starszych jak i dla osób niepełnosprawnych mieszkających na terenie gminy Bukowsko, dlatego część rozwiązań przedstawiono wspólnie dla tych grup społecznych. Pierwsze z zaproponowanych rozwiązań to **organizacja transportu osób niepełnosprawnych i starszych do ośrodków zdrowia i innych miejsc rehabilitacji, spotkań i integracji.** *Pomoc przy transporcie osób niepełnosprawnych, starszych, dojazd do ośrodków zdrowia. Ważnym rozwiązaniem mogącym przynieść pozytywne skutki jest organizacja wszechstronnej pomocy (psychologicznej, medycznej i opiekuńczej) ukierunkowanej na osoby niepełnosprawne oraz seniorów mieszkających na terenie gminy Bukowsko. Organizacja fachowej pomocy psychologicznej, medycznej i opiekuńczej.* Oczekiwane są także takie działania, które umożliwią seniorom możliwość szybszego skorzystania z usług lekarzy specjalistów na terenie gminy Bukowsko (przede wszystkim: kardiolog, ortopeda). Wśród nowych usług, które skierowane byłyby do osób starszych pojawiły się **propozycje zwiększenia dostępności do usług rehabilitacyjnych na terenie gminy Bukowsko.** Podobne opinie dotyczyły **ogólnego wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych w postaci usług zdrowotnych.** *Wsparcie dla osób niepełnosprawnych osób starszych – usługi zdrowotne.* Wiele opinii wskazywało na **potrzebę poszerzenia oferty dla osób starszych w postaci Klubu seniora lub miejsc spotkań integrujących osoby**

starsze mieszkające na terenie gminy Bukowsko. *Potrzebne są ośrodki dla seniorów. Utworzenie Klubu Seniora.* Uczestnicy wywiadów zwrócili uwagę także na **konieczność rozszerzenia dotychczasowej oferty zdrowotnej i rehabilitacyjnej dedykowanej osobom starszym.** *Poszerzenie oferty usług opieki zdrowotnej i rehabilitacyjnej dla osób starszych.* W przypadku osób niepełnosprawnych oczekiwane jest wprowadzenie nowych usług i objęcia ich szerszym wsparciem specjalistycznym (psycholog, terapeuta, logopeda, animator czasu wolnego). *Zwiększenie dostępności (specjalistów) pracujących z niepełnosprawnymi dziećmi tj. psycholog, terapeuta, logopeda, animator czasu wolnego).* **Interesującą propozycją jest wprowadzenie w gminie Bukowsko funkcji asystenta osoby niepełnosprawnej.** *Asystent osoby niepełnosprawnej.* Ciekawą propozycją **jest utworzenia mieszkania / mieszkań chronionych na terenie gminy Bukowsko.** Takie mieszkanie / mieszkania, które są formą pomocy społecznej przygotowują (pod opieką specjalistów) osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagają te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Takie mieszkanie / mieszkania powinny być kierowane do osób mających trudną sytuację życiową, które ze względu na wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebują wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu.

Nowe usługi skierowane do osób uzależnionych i doświadczających przemocy w gminie Bukowsko.

W opiniach badanych pojawiło się także kilka propozycji nowych usług, które powinny być kierowane do osób uzależnionych oraz doświadczających przemocy w gminie Bukowsko. Taką nową formą usługi powinno **być utworzenie Punktu konsultacyjno – informacyjnego w gminie Bukowsko.** **Oferta takiego punktu powinna być kierowana do mieszkańców gminy Bukowsko, którzy borykają się z problemami uzależnienia i przemocy w rodzinie.** W punkcie możnaby zasięgnąć porady terapeuty, prawnika czy psychologa. *Utworzenie punktu konsultacyjno – informacyjnego. Utworzenia punktu konsultacyjno – informacyjnego (prawnik, psycholog itp.). Terapeuta dla osób uzależnionych od alkoholu / narkotyków.*

Nowe usługi skierowane do mieszkańców gminy Bukowsko.

Inne propozycje nowych usług społecznych, które kierowane byłby do szerszego grona mieszkańców gminy Bukowsko to między innymi:

➤ **W zakresie komunikacji i transportu w gminie Bukowsku.**

- ✓ **Inwestycje w lepsze drogi w gminie Bukowsko.** *Można zainwestować w lepsze drogi.*
- ✓ **Zwiększenie częstotliwości kursowania autobusów komunikacji zbiorowej w gminie Bukowsko.** *Komunikacja zbiorowa powinna częściej jeździć.*

➤ **W zakresie ochrony zdrowia w gminie Bukowsku.**

- ✓ *Pełniejszy i szerszy dostęp do lekarzy specjalistów.*
- ✓ *Lepszy dostęp do lekarzy specjalistów na terenie gminy Bukowsko.*
- ✓ *Poszerzenie usług z zakresu specjalistów służby zdrowia.*
- ✓ *Dyżury specjalistów (dentysty), lekarzy.*

➤ **W zakresie dodatkowych zajęć.**

- ✓ *Zajęcia dla kobiet, mam, typu zumba itp.*

➤ **W zakresie rozwoju usług turystycznych.**

- ✓ *Poszerzenie oferty, możliwości związanych z turystyką, inwestowaniem w turystykę.*

IV.4. Możliwości współpracy interesariuszy usług społecznych w gminie Bukowsko z Centrum Usług Społecznych w gminie Bukowsko.

Ostatnie z pytań zadanych podczas wywiadów indywidualnych z interesariuszami usług społecznych z gminy Bukowsko dotyczyło opisanie i zasugerowanie rodzaju współpracy z Centrum Usług Społecznych w Bukowsku celem prawidłowej koordynacji usług społecznych dla mieszkańców gminy Bukowsko. Poniżej przedstawiono propozycję współpracy, które mogą zostać wykorzystane podczas inicjowania wspólnych działań.

- ✓ *Współpraca Centrum Usług Społecznych w Bukowsku z organizacjami społecznymi takimi jak Koło Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, sołtysi.*
- ✓ *Możliwość wynajmu budynku w sołectwach pod działalność placówek wsparcia dziennego / świetlic dla dzieci i młodzieży.*
- ✓ *Okresowe dzielenie się uwagami i informacjami o działaniach Centrum Usług Społecznych informacje i spotkania dla sołtysów i zainteresowanych mieszkańców.*
- ✓ *Konsultacje społeczne dotyczące działań realizowanych przez Centrum Usług Społecznych.*
- ✓ *Współpraca pomiędzy Centrum Usług Społecznych a sołectwem przy organizacji różnych spotkań, imprez integracyjnych itp.*
- ✓ *Rozszerzenie działalności szkolnego wolontariatu o współpracę z Centrum Usług Społecznych.*
- ✓ *Bieżąca i systematyczna wymiana działań prowadzonych przez szkołę i Centrum Usług Społecznych.*
- ✓ *Przygotowanie katalogu usług możliwych do zrealizowania przez członkinie Koła Gospodyń Wiejskich z zainteresowanymi grupami.*
- ✓ *Zlecanie zadań przez Centrum Usług Społecznych na zasadzie współpracy z innymi podmiotami realizującymi usługi społeczne na terenie gminy Bukowsko.*
- ✓ *Wspólne działania w zakresie przeciwdziałania przemocy we współpracy z sołectwami, szkołami i innymi podmiotami.*

- ✓ *Utworzenie przez Fundację Latarnia np. punktów konsultacyjnych, działań warsztatowych.*
- ✓ *Dodatkowe zajęcia dla uczniów mających trudności w nauce.*
- ✓ *Wolontariat.*
- ✓ *Wsparcie działań nowej instytucji jaką jest Centrum Usług Społecznych na na poziomie wsparcia organizacji różnego rodzaju eventów. Podczas sytuacji kryzysowych (np. kolejna fala pandemii, klęski żywiołowe itp.)*

V. Konsultacje społeczne.

W dniach 27 oraz 29 lipca 2021r. odbyły się spotkania informacyjno-konsultacyjne dotyczące potrzeb społecznych mieszkańców oraz potencjału usługowego Gminy Bukowsko w celu wprowadzenia nowych usług społecznych w ramach tworzonego Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Podczas spotkań omówiono problemy społeczne występujące na terenie Gminy oraz przedstawiono potrzeby zdiagnozowane na podstawie przeprowadzanych badań wśród mieszkańców społeczności lokalnej.

Pierwsza konferencja skierowana była do lokalnych liderów społecznych oraz instytucji z zakresu polityki społecznej, natomiast druga do wszystkich mieszkańców Gminy Bukowsko. W spotkaniu czynny udział wzięli: sołtysi, dyrektorzy szkół, przedstawiciele organizacji pozarządowych, w tym koła gospodyń wiejskich, pracownicy Urzędu Gminy oraz Ośrodka Pomocy Społecznej, a także mieszkańcy gminy oraz przedstawiciele instytucji zajmujących się szeroko pojętą polityką społeczną działających na terenie powiatu sanockiego.

Rysunek 29. Konsultacje społeczne z liderami społecznymi oraz przedstawicielami instytucji z zakresu polityki społecznej. Bukowsko 27.07.2021 roku

Rysunek 30. Konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy Bukowsko. Tokarnia 29.07.2021 roku.

Diagnoza potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w Gminie Bukowsko.

VI. Wnioski i rekomendacje.

Diagnoza potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w Gminie Bukowsko zrealizowana została w oparciu o komplementarne i wieloaspektowe badania społeczne przeprowadzone na terenie gminy Bukowsko. W ramach badania wykonano szczegółową analizę danych zastanych (dostępnych dokumentów), która w sposób kompleksowy opisuje gminę Bukowsko, strukturę ludności, procesy społeczne oraz dostępne usługi społeczne. Analizą treści kluczowych dokumentów urzędowych Gminy Bukowsko umożliwiła na wzbogacenie koncepcji badania i zwiększenie trafności procesu wnioskowania. Diagnoza opracowana została także w oparciu o badania z wykorzystaniem metody sondażu przeprowadzonego wśród N=174 mieszkańców gminy Bukowsko (technika CAWI oraz PAPI) oraz metod jakościowych - 17 wywiadów pogłębionych – (technika IDI) z liderami społecznymi oraz przedstawicielami instytucji z zakresu polityki społecznej. Wyniki badań posłużyły do przedstawienia określonych rekomendacji będących odpowiedzią na zdiagnozowane problemy.

Wniosek:

Przeprowadzona diagnoza potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych w Gminie Bukowsko w sposób jednoznaczny wskazuje na potrzebę utworzenia na terenie gminy Bukowsko Centrum Usług Społecznych. Potrzebę utworzenia Centrum Usług Społecznych w Bukowsku wskazało aż 78,7% badanych mieszkańców gminy Bukowsko, natomiast 74,1% badanych jest zainteresowanych skorzystaniem z nowych usług społecznych realizowanych przez Centrum Usług Społecznych. Potrzeba reorganizacji instytucji pomocy społecznej z nastawieniem na świadczenie usług społecznych została także potwierdzona podczas rozmów z liderami społecznymi oraz przedstawicielami instytucji z zakresu polityki społecznej oraz mieszkańcami gminy Bukowsko podczas spotkań konsultacyjno – informacyjnych.

Rekomendacja:

Powyższe dane stanowią podstawę do rekomendowania utworzenia Centrum Usług Społecznych. Nowo tworzony podmiot, powinien w sposób efektywny zarządzać usługami

społecznymi z zakresu wspierania rodziny, wspierania osób starszych, wspierania rodzin i osób z niepełnosprawnościami, wsparcia opiekunów faktycznych, pobudzania aktywności obywatelskiej, reintegracji społeczno-zawodowej, przeciwdziałania bezrobociu, zgodnie z art. 2 pkt 1 Ustawy z dnia 19 lipca 2019r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U.2019.1818) oraz realizować zadania zgodnie z Projektem „Utworzenie Centrum Usług Społecznych w Gminie Bukowsko” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 Oś priorytetowa II, Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Rekomendowane jest także podjęcie takich działań, które umożliwią dotarcie do docelowych odbiorców nowych usług społecznych – mieszkańców gminy Bukowsko poprzez przygotowanie odpowiedniej promocji Centrum Usług Społecznych na terenie gminy Bukowsko.

Rekomendowane jest by w Centrum Usług Społecznych w Bukowsku wyznaczono organizatora usług społecznych lub koordynatorów indywidualnych planów usług społecznych – jako podmiotu, który posiada największą wiedzę w zakresie potrzeb mieszkańców oraz posiada odpowiednie instrumenty do realizowania spójnej polityki społecznej w gminie Bukowsko.

Rekomendowane jest opracowanie i wdrożenie „Programu na rzecz koordynacji i rozbudowy usług społecznych w gminie Bukowsko”. Rekomendowane jest opracowanie przez projektowane Centrum Usług Społecznych w Bukowsku, we współpracy z przedstawicielami samorządu lokalnego, organizacjami i innymi podmiotami, „Programu Usług Społecznych na rzecz wspierania priorytetowych grup, tj.: rodziny dysfunkcyjne i z problemami wychowawczymi, rodziny z dzieckiem z niepełnosprawnością, osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, opiekunów osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osób z uzależnieniami oraz ich rodzin, osób dotkniętych

i zagrożonych przemocą oraz ich rodzin oraz młodzieży, reintegracji zawodowej i społecznej, pobudzania aktywności obywatelskiej”.

Wniosek:

Gmina Bukowsko charakteryzuje się niewielką liczbą mieszkańców i relatywnie dużą powierzchnią w stosunku do liczby mieszkańców, co przekłada się na niską gęstość zaludnienia. Miejscowości i wsie są rozproszone. Wiele miejscowości i wsi w gminie Bukowsko jest słabo skomunikowanych. Częstotliwość kursowania komunikacji zbiorowej zdaniem mieszkańców nie jest optymalna. Takie warunki sprawiają problem wykluczenia komunikacyjnego, co może sprawić trudności w realizacji poszczególnych usług społecznych dedykowanych do osób starszych, niepełnosprawnych oraz dzieci i młodzieży.

Rekomendacja:

Implementacja nowych usług społecznych powinna uwzględniać specyfikę gminy w taki sposób, aby znajdowały się one w pobliżu miejsca zamieszkania większości mieszkańców gminy Bukowsko. Rekomenduje się aby usługi organizowane były w kilku miejscach, lub by zapewnić transport uczestników do miejsca świadczenia usług.

Wniosek:

Zgodnie z danymi pozyskanymi podczas analizy danych wynika, że mieszkańcy gminy Bukowsko są relatywnie młodszy niż mieszkańcy ościennych gmin, powiatu sanockiego oraz całego województwa podkarpackiego. W gminie Bukowsko notuje się zdecydowanie większy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 17 lat) niż w innych jednostkach terytorialnych. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym jest większy niż osób w wieku poprodukcyjnym. Młodzież w wieku do 17 lat stanowi aż 21,1% ogólnej liczby wszystkich mieszkańców gminy. Należy zauważyć, iż tak duża grupa mieszkańców gminy Bukowsko nie ma dostępu do wielu dodatkowych (poza szkolnymi) zorganizowanych form spędzania wolnego czasu. Wyniki przeprowadzonych badań sondażowych potwierdzają znaczne deficyty w tym obszarze. Niezwykle ważnym elementem diagnozującym potrzeby mieszkańców gminy Bukowsko w zakresie usług społecznych była ocena zarówno dostępności jak i jakości oferowanych dotychczas usług społecznych w gminie Bukowsko.

Według danych aż 69,0% respondentów negatywnie oceniło dostępność do form spędzania czasu wolnego. Znaczne braki zdiagnozowano także w obrębie dostępności do placówek wsparcia dziennego/światlic. Zdaniem 58,0% badanych dostęp do tych usług jest bardzo ograniczony. W opinii ankietowanych mieszkańców dominującymi trzema problemami dotyczącymi rodzin z dziećmi mieszkającymi w gminie Bukowsko są przede wszystkim: niewystarczająca oferta organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży – 68,4% wskazań, brak lub ograniczona możliwość korzystania z placówek zapewniających opiekę dzieciom do lat 3 i przedszkolnej - 67,2% oraz brak lub ograniczona możliwość korzystania z placówek wsparcia dziennego/światlic - 62,6% wskazań. Warto zauważyć, że ponad połowa uczestników badania jako skuteczne metody podejmowane w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów, które występują wśród rodzin mieszkających na terenie gminy Bukowsko wskazała takie działania jak: organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży – 57,5% oraz specjalistyczna pomoc (psycholog, pedagog, logopeda, itp.) – 51,7% odpowiedzi. Badani mieszkańcy gminy Bukowsko wskazali także na działania z obszaru poradnictwa specjalistycznego (prawne, psychologiczne, rodzinne) – 44,8%. Inne działania, które zyskały aprobatę badanych to z organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla rodzin z dziećmi – 30,5% wskazań. W trakcie badań zdiagnozowano znaczny popytu na nowe usługi społeczne – dedykowane rodzinom. Największy odsetek badanych – 87,4% uważa za stosowne utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży. Zdecydowana większość badanych oczekuje podjęcia działań zmierzających do utworzenia takich placówek skierowanych do dzieci i młodzieży. Taka inicjatywa cieszyła się największym zainteresowaniem badanych mieszkańców gminy Bukowsko. Utworzenie takich placówek powinno być także kierowane do rodzin niepełnych i wielodzietnych. Spośród wymienionych działań zdecydowana większość badanych uznała, że pozytywnie na sytuację rodzin niepełnych i wielodzietnych w gminie Bukowsko wpłynęłoby utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży - 66,7%. Kolejne dane potwierdzają konieczność utworzenia takich placówek - część badanych – 29,3% jako skuteczne remedium na problemy występujące wśród osób bezrobotnych uznało utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic dla dzieci i młodzieży z problemami opiekuńczo wychowawczymi. Przytoczyć należy także kolejne dane - zdaniem ankietowanych najlepszymi formami, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia

aktywności lokalnej mieszkańców gminy Bukowsko jest utworzenie placówek wsparcia dziennego/światlic na terenie gminy. Konieczność stworzenia takich placówek wskazało 63,8% respondentów. Zdaniem badanych samorząd gminny powinien także przyczynić się do utworzenia placówek wsparcia dziennego/światlic. Takie rozwiązanie wskazało 40,0% badanych mieszkańców gminy Bukowsko. W trakcie badań jakościowych - wywiadów pogłębionych IDI przeprowadzonych z liderami społecznymi oraz przedstawicielami instytucji z zakresu polityki społecznej jednoznacznie wskazywano, że największym problemem społecznym w gminie Bukowsko jest problem bezproduktywnego spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzieży oraz brak dodatkowego zorganizowanego wsparcia dedykowanego dla dzieci i młodzieży. Jako receptę na rozwiązanie tego problemu wskazano utworzenie placówek wsparcia dziennego / światlic.

Rekomendacja:

W związku z przytoczonymi powyżej danymi w sposób jednoznaczny i zdecydowany rekomenduje się utworzenie na terenie gminy Bukowsko placówki wsparcia dziennego / światlicy dla dzieci i młodzieży. Ze względu na zróżnicowanie terytorialne gminy Bukowsko, problem wykluczenia komunikacyjnego rekomenduje się utworzenie kilku takich placówek na terenie gminy. Rekomenduje się także utworzenie światlicy socjoterapeutycznej na terenie gminy Bukowsko.

W przyjętej w 2011 r. ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej placówki wsparcia dziennego stanowią jeden z kluczowych elementów działań na rzecz pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Celem pracy placówki wsparcia dziennego jest wsparcie rodziny, poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem. Placówki mają zapewniać dzieciom z rodzin przeżywających kryzys lub zagrożonych kryzysem pomoc w organizacji czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania. Do takich placówek dzieci najczęściej trafiają z powodu trudności w wypełnianiu przez rodziców funkcji opiekuńczo-wychowawczych, często w powiązaniu z ubóstwem i wynikającymi z niego problemami socjalnymi. Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie specjalistycznej – światlica socjoterapeutyczna: organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizuje indywidualny

program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

Rekomenduje się także dodatkowe działania skierowane do dzieci i młodzieży w postaci: wsparcia asystenta rodziny, grupy wsparcia i samopomocowe dla rodzin, pomoc psychologiczna, poradnictwo specjalistyczne, wsparcie terapeutyczne, terapia integracji sensorycznej, socjoterapia, interwencja kryzysowa, profilaktyka zdrowotna dla rodziców i dzieci, zajęcia wspierające rozwój dzieci do lat 3 np. w grupach zabawowych; zajęcia dla rodziców i małych dzieci, wspierające rozwój kompetencji rodzicielskich, umiejętności komunikacji i zabawy z dzieckiem (np. w formie Klubu Rodziny czy Klubu Rodzica). Młodzież – działania ukierunkowane na stworzenia miejsc spotkań dla młodzieży, zajęcia rozwijające pasje i zainteresowania (np. sportowe, muzyczne, warsztatowe), animacja czasu wolnego i rozwój wolontariatu.

Wniosek:

Przeprowadzone analizy struktury demograficznej wskazują, że mieszkańcy gminy są młodszy niż mieszkańcy okolicznych gmin. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym nie jest tak wysoki jak w gminach ościennych. Takie dane nie oznaczają jednak, że gminę Bukowsko ominie problem starzenia się społeczeństwa. Ten proces będzie sukcesywnie postępować, być może nie w tak szybkim tempie jak w innych gminach i powiatach, ale będzie on z czasem bardzo ważnym problemem społecznym. Jednym z przydatnych wskaźników demograficznych określających przyszłe tendencje demograficzne jest wskaźnik obciążenia demograficznego, przedstawiający ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wartość tego wskaźnika w gminie Bukowsko w kolejnych latach stopniowo wzrasta, osiągając w 2019 roku 29,7 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Zwiększające się obciążenie demograficzne jest związane z malejącym odsetkiem osób młodych oraz wzrastającym odsetkiem osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Na terenie gminy Bukowsko według danych na koniec 2020 roku, mieszkało 751 osób w wieku powyżej 65 lat, odsetek mieszkańców w wieku powyżej 65 lat stanowi 13,6% wszystkich mieszkańców gminy Bukowsko. Starzenie się społeczeństwa oraz problemy ludzi starszych są coraz ważniejszym problemem społecznym, który w kolejnych

latach będzie przybierał na znaczeniu. W związku ze zmianami demograficznymi i procesem starzenia się społeczeństwa, konieczne będzie podejmowanie skutecznych działań zmierzających do rozwiązania najważniejszych problemów ludzi starszych. Rekomendując kolejne działania i nowe usługi społeczne skierowane do mieszkańców gminy Bukowsko należy mieć na uwadze także politykę senioralną. Dane pozyskane w trakcie badań przeprowadzonych wśród mieszkańców wskazują na duże problemy seniorów mieszkających na terenie gminy Bukowsko. Trudna sytuacja ludzi starszych była drugim najważniejszym problemem występującym na terenie gminy Bukowsko wskazanym przez mieszkańców gminy Bukowsko biorących udział w badaniu sondażowym. Taki problem wskazało 44,3% respondentów. Warto zauważyć, iż 38,5% badanych uważa, że wykluczenie społeczne dotyczy osób starszych. Osoby starsze – seniorzy mieszkający na terenie gminy Bukowsko, zdaniem ankietowanych spotykają się z wieloma problemami i trudnościami w codziennym funkcjonowaniu. Najważniejszym problemem są przede wszystkim: samotność – 60,3% wskazań, ubóstwo / niskie dochody – 55,2% oraz niepełnosprawność i schorzenia wieku starszego – 51,7% odpowiedzi. Istotną barierą utrudniającą pełną partycypację seniorów w życiu społecznym jest także ograniczony dostęp do lekarzy specjalistów – 33,3% wskazań. Zdaniem badanych wprowadzenie takich nowych usług społecznych jak: rozwijanie usług opiekuńczych obejmujących pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz zapewnienie kontaktów z otoczeniem - 50,6% wskazań, rozwijanie usług specjalistycznych w zakresie sprawowania opieki nad osobami chorymi przewlekłe przez pielęgniarzy środowiskowe - 41,4%, rozszerzenie wolontariatu i objęcie opieką wolontarystyczną - 36,8%, prowadzenie klubów dla seniorów - 33,9% oraz działania poprzez pracę socjalną na rzecz aktywizacji, integracji społecznej oraz udziału osób starszych w życiu społecznym - 30,5% przyczyniłoby się do pełniejszego udziału w życiu społecznym osobom starszym. Formami, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia aktywności lokalnej mieszkańców gminy Bukowsko były utworzenie klubu seniora i juniora - 42,0% oraz wolontariat dla osób starszych (pomoc w zakresie robienia zakupów, w zakresie spędzania czasu wolnego) - 36,8% wskazań.

Rekomendacja:

Przytoczone dane pochodzące z analizy danych statystycznych oraz badań sondażowych przeprowadzonych wśród mieszkańców gminy Bukowsko pozwalają na wskazanie określonych rekomendacji. W stosunku do seniorów mieszkających na terenie gminy Bukowsko rekomenduje się wprowadzenie: usług opiekuńczych i asystenckich, opieki wytchnieniowej, teleopieki, poradnictwa specjalistycznego, wsparcia psychologicznego, rehabilitacji, interwencji kryzysowej – dla osób o szczególnych potrzebach oraz spotkania międzypokoleniowe, zajęcia i inicjatywy rozwijające aktywność oraz zagospodarowujące potencjał seniorów, spotkania edukacyjne i profilaktyczne. Zwiększenie liczby i częstotliwości zajęć, wykładów, prelekcji w Klubie Seniora + w Tokarni. W przypadku postępującego procesu starzenia się społeczeństwa ważne byłoby stworzenie infrastruktury wsparcia dla osób starszych, w postaci np. dziennego domu pobytu oraz klubu seniora usytuowanego dodatkowo w innej miejscowości.

Wniosek:

W trakcie badań zdiagnozowano dwa przenikające się problemy społeczne występujące w gminie Bukowsko: problem uzależnień i problem przemocy w rodzinie. Problemy te często współwystępują i korelują ze sobą. Zdaniem badanych grupy społeczne, które w największym stopniu zagrożone są marginalizacją i wykluczeniem społecznym w gminie Bukowsko to osoby i rodziny dotknięte problemami uzależnień i przemocy w rodzinie – 53,9% wskazań oraz rodziny występująca przemocą – 52,3%. Do istotnych inicjatyw, które mogą, zdaniem badanych przyczynić się do zniwelowania problemów występujących wśród rodzin zaliczyć należy: profilaktykę uzależnień i przemocy wśród dzieci i młodzieży – 29,3% wskazań oraz profilaktykę uzależnień i przemocy wśród osób dorosłych – 25,3%. Zdaniem największej grupy mieszkańców gminy Bukowsko biorących udział w badaniu – 77,0% największym problemem społecznym w gminie Bukowsko jest alkoholizm. Problem alkoholizmu ma najbardziej negatywne skutki, ponieważ jest swoistego rodzaju katalizatorem innych problemów społecznych i zawsze współwystępuje z innymi problemami społecznymi. Zdaniem ponad połowy badanych respondentów skala problemu uzależnień na terenie gminy Bukowsko jest wysoka lub bardzo wysoka. Taką odpowiedź wskazało łącznie aż 64,4% badanych. Tak wysokie wyniki sugerują, że skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki,

tw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko jest poważnym problemem społecznym. Działania, które zdaniem badanych powinny zostać podjęte w celu pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom to w przede wszystkim: pomoc psychologiczno-terapeutyczna - 59,8% oraz profilaktyka dzieci i młodzieży (kształtowanie świadomości wśród młodzieży) - 48,9%. Jak wspomniano wcześniej problem uzależnień jest w świadomości mieszkańców powiązany z problem przemocy w rodzinie. 92,5% badanych wskazało, że nadużywanie alkoholu jest najczęstszą przyczyną przemocy w rodzinie. Dane statystyczne dotyczące przemocy w rodzinie nie odzwierciedlają rzeczywistej skali problemu. Wynika to z faktu, że przemoc w rodzinie jest problemem wrażliwym, trudnym do diagnozowania. Osoby doświadczające przemocy w rodzinie nie chcą ujawniać problemu, obawiając się reakcji otoczenia, represji ze strony sprawcy, długich i zawiłych procedur prawnych. Taki stan rzeczy znajduje odzwierciedlenie w statystykach prowadzonych przez poszczególne służby. Tymczasem, zgodnie z danymi zdecydowana większość badanych mieszkańców gminy Bukowsko – 75,3% słyszała o przypadkach przemocy w rodzinie lub zna takie przypadki, gdzie dochodzi do zjawiska przemocy w rodzinie. Działania, które zdaniem badanych byłyby najbardziej skuteczne wobec ofiar przemocy to przede wszystkim: izolowanie ofiar od osób stosujących przemoc - 67,2% wskazań, leczenie uzależnień - 58,0% oraz zwiększenie dostępności do poradnictwa prawnego, socjalnego, terapeutycznego - 51,1% odpowiedzi. Jedną z ważniejszych konkluzji badań jakościowych przeprowadzonych wśród liderów usług społecznych w gminie Bukowsko jest brak na terenie gminy Bukowsko punktu konsultacyjno – terapeutycznego w sytuacji występującego problemu przemocy na terenie gminy.

Rekomendacja:

Powyższe wyniki i dane w sposób klarowny wskazują, że problemy uzależnień i przemocy domowej w gminie Bukowsko są istotnymi problemami, które wymagają interwencji. W związku z powyższym rekomenduje się utworzenie Punktu Konsultacyjno – Terapeutycznego w gminie Bukowsko, którego zadaniem byłaby pomoc psychologiczna i wsparcie dla osób uzależnionych i członków rodzin z problemem alkoholowym oraz osobom doświadczającym przemocy w rodzinie, a także osobom znajdującym się w stanie kryzysu psychicznego.

Spis rysunków:

Rysunek 1. Położenie gminy Bukowsko.....	15
Rysunek 2. Liczba mieszkańców gminy Bukowsko na przestrzeni lat 2018 – 2020 r. (opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Bukowsku).	16
Rysunek 3. Przyrost naturalny w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2020. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	17
Rysunek 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w gminie Bukowsko w latach 2010-2020. (Opracowanie własne na podstawie danych GUS).....	18
Rysunek 5. Liczba mieszkań na terenie gminy Bukowsko w latach 2011 – 2019. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).	22
Rysunek 6. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2020 (źródło: opracowanie własne, dane GUS).....	35
Rysunek 7. Najważniejsze powody przyznania pomocy. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy w 2020 roku. (Opracowanie na podstawie danych GOPS Bukowsko)	53
Rysunek 8. Czy jest Pani/Pan zadowolony(a) z warunków życia w gminie Bukowsko?	60
Rysunek 9. Czy gmina Bukowsko jest dobrym miejscem do życia?.....	60
Rysunek 10. Problemy społeczne dotyczące rodziny z dziećmi na terenie gminy Bukowsko.....	66
Rysunek 11. Które z poniższych usług społecznych dla rodzin uważa Pani/Pan za potrzebne do utworzenia na terenie gminy Bukowsko?	69
Rysunek 12. Jakie działania Pana/Pani zdaniem wpłynęłyby pozytywnie na sytuację rodzin niepełnych i wielodzietnych w gminie Bukowsko?.....	70
Rysunek 13. Problemy społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych na terenie gminy Bukowsko..	71
Rysunek 14. Problemy społeczne dotyczące osób starszych na terenie gminy Bukowsko.	71
Rysunek 15. Problemy społeczne dotyczące dzieci i młodzieży na terenie gminy Bukowsko.	73
Rysunek 16. Jaki jest Pana/Pani zdaniem poziom bezrobocia w gminie Bukowsko?.....	74
Rysunek 17. Jaka jest Pani/Pana zdaniem skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki, tzw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko?	75
Rysunek 18. Czy miała Pani / Pan problemy wynikające z picia alkoholu?.....	76
Rysunek 19. Jak Pan/Pani uważa, czy zjawisko przemocy w rodzinie jest zjawiskiem powszechnie występującym w gminie Bukowsko?	78
Rysunek 20. Sprawcy przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.	78
Rysunek 21. Ofiary przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.	79
Rysunek 22. Okoliczności sprzyjające wystąpieniu przemocy w rodzinie.	80
Rysunek 23. Czy doświadczył(a) Pani/Pan kiedykolwiek przemocy?.....	81

<i>Rysunek 24. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze wobec ofiar przemocy domowej?</i>	81
<i>Rysunek 25. Czy według Pani/Pana na terenie gminy Bukowsko konieczna jest pomoc w zakresie pobudzania aktywności lokalnej istniejących lub nowych form działalności lokalnych takich jak:</i>	82
<i>Rysunek 26. Jakie trudności napotyka Pan/i przy korzystaniu z usług zdrowotnych na terenie gminy Bukowsko?</i>	83
<i>Rysunek 27. Czy zdaniem Pana/Pani potrzebna jest reorganizacja instytucji pomocy społecznej z nastawieniem na świadczenie usług społecznych:</i>	86
<i>Rysunek 28. Czy w przypadku uruchomienia nowych usług jest Pan/Pani chętna do skorzystania z nich?</i>	87
<i>Rysunek 29. Konsultacje społeczne z liderami społecznymi oraz przedstawicielami instytucji z zakresu polityki społecznej. Bukowsko 27.07.2021 roku</i>	105
<i>Rysunek 30. Konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy Bukowsko. Tokarnia 29.07.2021 roku.</i>	105

Spis tabel:

<i>Tabela 1. Ludność gminy Bukowsko oraz powiatu sanockiego według kategorii na koniec 2020 roku. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)</i>	17
<i>Tabela 2. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2020. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)</i>	18
<i>Tabela 3. Placówki kulturalne w gminie Bukowsko.</i>	20
<i>Tabela 4. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie Bukowsko.</i>	20
<i>Tabela 5. Placówki oświatowe w gminie Bukowsko.</i>	23
<i>Tabela 6. Zakłady opieki zdrowotnej i apteki w gminie Bukowsko.</i>	24
<i>Tabela 7. Branże i liczba podmiotów w gminie Bukowsko na dzień 31.12.2020 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)</i>	36
<i>Tabela 8. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej - stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.</i>	41
<i>Tabela 9. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie.</i>	46
<i>Tabela 10. Wskaźnik pracy socjalnej w latach 2016 – 2020 (źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej OPS Bukowsko)</i>	55
<i>Tabela 11. Wskaźnik deprywacji lokalnej w gminie Bukowsko w latach 2016 – 2019. (źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku)</i>	57
<i>Tabela 12. Charakterystyka badanej próby – płeć, wiek oraz grupa społeczno-zawodowa respondentów.</i>	59
<i>Tabela 13. Skala występowania poszczególnych problemów społecznych w gminie Bukowsko.</i>	62

<i>Tabela 14. Osoby, rodziny, grupy mieszkańców gminy Bukowsko są najbardziej Pani/Pana zdaniem zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym? Ocena w skali od 1 do 5 gdzie 1 to najniższa ocena, natomiast 5 najwyższa ocena.....</i>	<i>63</i>
<i>Tabela 15. Jak ocenia Pani/Pan dostępność i jakość różnych usług społecznych w gminie Bukowsko</i>	<i>65</i>
<i>Tabela 16. Jakie działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin?</i>	<i>67</i>
<i>Tabela 17. Jakie działania umożliwiłyby osobom starszym, niepełnosprawnym pełniejszy udział w życiu społecznym na terenie gminy Bukowsko?</i>	<i>72</i>
<i>Tabela 18. Jakie działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród osób bezrobotnych?.....</i>	<i>74</i>
<i>Tabela 19. Jakie działania na terenie gminy Bukowsko powinny zostać podjęte w celu pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom?</i>	<i>77</i>
<i>Tabela 20. Jakie działania Pana/Pani zdaniem powinien podjąć samorząd gminny, aby ograniczyć obszary problemów społecznych?</i>	<i>85</i>